

SUOMEN
maatalous ja
MAASEUTUELINKEINOT
2012

Katsauksen laatinut työryhmä

Ahlstedt Jaana	taitto, toimitus
Jansik Csaba	luku 2.5
Knuuttila Marja	luku 1.1
Koikkalainen Kauko	luku 5
Koivisto Anu	luku 2.4
Latukka Arto	luku 4.2
Liesivaara Petri	luku 2.2, 3
Miettinen Antti	luku 5
Niemi Jarkko	luku 2.3
Niemi Jyrki	luku 2.1, 2.5, 3, toimitus
Rantala Olli	luku 4.1
Rantamäki-Lahtinen Leena	luku 1.2
Sulkava Mika	luku 4.2
Tauriainen Jukka	luku 4.1
Vihinen Hilikka	luku 6
Voutilainen Olli	luku 6
Väre Minna	luku 1.3

Taloustutkimus

JULKAISUJA 112

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2012

Jyrki Niemi ja Jaana Ahlstedt (toim.)

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus
Agrifood Research Finland
Economic Research
PUBLICATIONS 112

ISBN 978-951-687-162-5 (nid.)
ISBN 978-951-687-163-2 (PDF)
ISSN-L 1798-5900
ISSN 1798-5897 (Painettu)
ISSN 1798-5900 (Verkkajulkaisu)

Copyright
MTT Taloustutkimus

Julkaisija
MTT Taloustutkimus, Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki
<http://www.mtt.fi/mttl>

Jakelu ja myynti
MTT Taloustutkimus, Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki
vaihde 029 5300 700, fax 020 772 040
s-posti: julkaisut@mtt.fi

Painatus
Vammalan Kirjapaino Oy 2012

Esipuhe

MTT taloustutkimus julkaisee vuosittain Suomen maa- ja elintarviketaloutta sekä maaseutuelinkeinoja tarkastelevan vuosikatsauksen. Vuosittain päivitetty katsaus tarjoaa tietopakettina maa- ja elintarviketalouden kehityksestä, maaseudun tilasta ja elinkeinoista sekä maatalous- ja maaseutupolitiikan ajankohtaiskysymyksistä ja haasteista viimeisin tutkimustieto huomioon ottaen.

Maatalous- ja puutarhayritysten kannattavuuskehitystä tarkastellaan jälleen monipuolisesti vuoden 2011 ennakkotulokset mukaan lukien. Tarkastelu osoittaa, että kannattavuuserot voivat olla huomattavia saman tuotantosuunnan ja kokoluokan yrityksillä. Markkinoiden epävakauden lisääntyessä maatilayrityksen johtaminen edellyttääkin yhä kokonaisvaltaisempaa osaamista niin tuotannon, teknologian kuin talouden prosesseista. Nykyisessä hallitusohjelmassa ruokasektori tunnistetaan tulevaisuuden kasvualaksi, jonka kilpailukyvyyn ja yhteistyön kehittämiseen tulee kohdentaa resursseja. Suomalaisen maataloustuotannon kannattavuuden ja jatkuvuuden varmistamiseksi kehittämistoimia tulisikin suunnata koko ruokaketjun lisäarvon rakentamiseen, todentamiseen ja siitä viestimiseen.

Maatalouspolitiikassa katseet on jo suunnattu vuonna 2014 alkavaan uuteen EU-ohjelmakauteen, jonka uudistusehdotukset julkaistiin lokakuussa 2011. Suomen maatalouden kannalta maatalouspolitiikan uudistuksessa olennaisia kysymyksiä ovat EU:n rahoittamien tukien kokonaistaso, maatalouspolitiikan eri pilareiden välinen painotus ja tuotantositonaiden tukien tulevaisuus. Ympäristöohjauksen näkökulmasta keskeistä on ehdot maataloustukien viherryttämiseksi ja niiden soveltuvuus Suomen erityisoloihin. Suomen sokerintuotannon tulevaisuuteen vaikuttaa ratkaisevasti puolestaan EU:n sokeripolitiikka ja kiintiöjärjestelmä.

Suomalainen maaseutu on muuttunut nopeasti, etenkin viimeisten viidentoista vuoden aikana. Maaseutu on merkittävä kasvuympäristö ja maaseudun resurssit uuden liiketoiminnan lähde maatilataloutta laajemminkin. Bioenergian ja muun uusiutuvan energian tuotanto sekä hevostalouden ovat esimerkkejä maaseudun kasvavista toimialoista. Muutoksia on nähtävissä myös siinä, kuinka maaseutua käytetään. Julkaisussa luodaankin ajankohtainen katsaus maaseutualueiden muutokseen sekä kansallisiin maaseutupoliittisiin ohjelmiin ja niiden rooliin Suomen maaseutupolitiikassa.

Julkaisun erityisteemana on tänä vuonna puutarhatuotanto ja sen näkymät Suomessa. Muuttuva ilmasto – kasvukausien pidentyminen ja ilmaston lämpeneminen – edistävät ja monipuolistavat puutarhatuotannon kehittymistä ja kilpailukykyä samalla kun uusinta tekniikkaa ja innovaatioita kehitetään energiatehokkuuden parantamiseksi ja satotasojen kasvattamiseksi. Myös kysynnän kasvu kotimaiselle, kestäväälle viherrakentamiselle lisää alan kaupallisia mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Asiantuntijoiden artikkeleissa tarkastellaan monipuolisesti ilmastomuutoksen vaikutuksia puutarhaviilijelyyn ja näköpiirissä olevien LED-valotusjärjestelmien käyttöä kotimaisessa kasvihuoneviljelyssä. Lisäksi tarkastellaan mansikantuotannon muutosnäköyksiä ja marjojen vientimahdollisuuksia. Luomutuotantoa käsittelevässä kirjoituksessa peräänkuulutetaan nostetta myös luomupuutarhatuotannolle.

MTT esittää parhaimmat kiitokset julkaisun toimittaneille professori Jyrki Niemelle ja tutkimussihteeri Jaana Ahlstedtille sekä kaikille julkaisun kirjoittamiseen osallistuneille asiantuntijoille.

Helsingissä 16. päivänä huhtikuuta 2012

Sari Forsman-Hugg
Yksikön johtaja
MTT taloustutkimus

Sisällysluettelo

1. Maatalouden toimintaympäristö	5
1.1. Maa- ja elintarviketalous kansantalouden osana.....	5
1.2. Maaseudun yrittäjäyys.....	9
1.3. Suomalainen maatila	14
2. Maatalous- ja elintarvikemarkkinat.....	18
2.1. Maailmanmarkkinoiden kehitys	18
2.2. Peltokasvituotanto.....	20
2.3. Kotieläintuotanto	28
2.4. Puutarhatuotanto	35
2.5. Elintarvikemarkkinat	42
3. Maatalouspolitiikka	49
3.1. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka.....	49
3.2. EU-maataloustuet Suomessa	51
3.3. Kansallinen tuki.....	53
3.4. Maatalouden rakennetuet ja lomituspalvelut	55
4. Maatalouden taloudellinen tila.....	56
4.1. Maatalous- ja puutarhayritysten tulos- ja kannattavuuskehitys.....	56
4.2. Suomen maa- ja puutarhatalouden talouskehitys.....	62
5. Maatalous ja ympäristö.....	68
5.1. Maatalouden ympäristövaikutukset	68
5.2. Maatalouden ympäristöohjaus komission maatalouspolitiikan uudistusehdotuksessa.....	71
5.3. Maatalouden ympäristötuki 2007–2013	72
5.4. Maatalouden vesiensuojelun tavoitteet	73
5.5. Puheenaiheita ja tulevaisuuden näkökulmia.....	74
6. Maaseutu- ja aluepolitiikka	78
6.1. Maaseutualueiden muutos Suomessa	78
6.2. Maaseudun kehittämisen kokonaisuus Suomessa	79
6.3. Kansalliset maaseutupoliittiset ohjelmat ja sen rooli Suomen maaseutupolitiikassa.....	81
6.4. Maatalouden sosio-ekonominen merkitys maaseutualueilla	84
6.5. Maaseudun voimavarat väljyydessä ja luonnonvarataloudessa.....	85
Liitetaulukot.....	90

Erityisteemat

Ilmastonmuutos, uusi tekniikka ja kehittyvä puutarhaviljely	25
LED-valoa kotimaiseen kasvihuonetuotantoon?.....	33
Tuleeko marjaviennistä tulevaisuuden menestystarina?.....	40
Mansikantuotanto muutoksessa	66
Luomutuotanto lisääntyä.....	76

1. MAATALOUDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

1.1. Maa- ja elintarviketalous kansantalouden osana

Elintarvikkeiden ja juomien kulutusmenot ovat Suomessa yhteensä 20,4 mrd. euroa vuodessa. Tästä kotiin hankittujen elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus on hieman yli puolet, 11,6 mrd. euroa.

Kotiin hankittujen elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus kotitalouksien kaikista kulutusmenoista on elintason noustessa pienentynyt Suomessa vanhojen EU-maiden tasolle. Vuonna 2010 osuus pieneni 12,3 %:iin edellisvuoden 12,9 %:sta, johon se oli kotitalouksien taloustilanteen heikentyessä tilapäisesti noussut.

Kun myös alkoholiuomat ja kodin ulkopuolella tapahtuva ruokailu huomioidaan, on elintarvikemenojen osuus 21,7 %:ia kotitalouksien kulutusmenoista. Ulkona tapahtuvan ruokailun osuus on 5,8 %, mikä puolestaan on vanhojen EU-maiden tasoa (7,2 %) hieman alhaisempi.

Kun elintarviketalouden rahavirtaan sisällytetään yksityisten ja julkisten kulutusmenojen lisäksi elintarvikkeiden vienti sekä maataloustuotantoon liittyvät tuet, on elintarviketaloudessa vuosittain liikkuvien rahavirtojen arvo noin 24 mrd. euroa.

Elintarvikkeiden ja juomien kulutusmenot, milj. euroa.	2009	2010	%-muutos
Yhteensä	20221	20439	1
Elintarvikkeet*	10593	10569	0
Alkoholittomat juomat*	988	1020	3
Alkoholijuomat*	3271	3343	2
Ravitsemuspalvelut (ruokailu ulkona)	5369	5507	3

*Kotiruokailu
Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito, yksityinen kulutus.

Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus kotitalouksien kulutusmenoista, %.

	2009	2010
EU 27	13,1	12,9
EU 15	12,5	12,3
Ranska	13,4	13,4
Ruotsi	12,6	12,3
Saksa	11,1	11,0
Suomi	12,9	12,3
Tanska	11,4	11,2
Viro	20,2	19,8
Yhdistynyt kuningaskunta	9,6	9,4

Lähde: Eurostat National accounts.

Tämä vastaa 13,4 %:ia Suomen bruttokansantuotteesta (BKT).

Maa- ja puutarhatalouden tuotanto

Maa- ja puutarhatalouden tuotannon bruttoarvo oli kansantalouden tilinpidon mukaan 6,1 mrd. euroa vuonna 2010, kun tuotannon tuki 2,1 mrd. euroa otetaan huomioon. Tuotannon bruttoarvo nousi 2,9 %:ia edellisvuoden 5,9 mrd. eurosta.

Maataloustuotannon bruttoarvosta välituotteiden osuus on vajaa puolet eli 2,7 mrd. euroa vuonna 2010. Nousua edellisvuodesta oli 2,6 %. Välituotepanokista suurimpia eriä ovat lannoitteet, rehut, sähkö ja liikennepolttoaineet sekä tuotantoa tukevat erilaiset palvelut.

Maa- ja puutarhatalouden arvonlisäys BKT:hen säilyi edellisvuoden 2,1 %:n tasolla. Vuosittaiset muutokset maatalouden arvonlisäyksessä eivät selity yksinomaan sääolojen aiheuttamilla määrävaihteluilla, vaan myös tuote- ja panoshintojen vaihtelut heijastuvat alan tuloksessa aikaisempaa enemmän.

Maatalous on pääomavaltainen elinkeino erilaisine koneineen ja rakennuksineen. Vuonna 2010 maatalouden osuus kansantalouden kokonaisinvestoinneista

oli 3,3 % eli edellisvuoden 3,5 % hieman pienempi. Maatalouden osuus kokonaisinvestoinneista on alan BKT-osuutta selvästi suurempi.

Elintarvikkeiden jalostus

Elintarviketeollisuuden tuotannon bruttoarvo säilyi edellisvuoden tasolla 10,2 mrd. euroa vuonna 2010. Välituotekäyttö kasvoi hieman edellisvuoden 7,5 mrd. eurosta, joten elintarviketeollisuudessa syntyvä arvonnäky laski edellisvuodesta 2,2 % ollen 2,7 mrd. euroa vuonna 2010.

Välttämättömyshyödykkeitä valmistavan elintarvikealan osuus BKT:sta laski edellisvuonna selvästi kohonneesta 1,8 %:sta 1,7 %:iin vuonna 2010. Teollisuuden alojen arvonnäyksestä elintarviketeollisuuden osuus laski edellisvuoden 10,9 %:sta 9,6 %:iin koko tehdasteollisuuden arvonnäyksen kasvaessa 11 %.

Elintarviketeollisuus on sekä tuotannon bruttoarvolla että arvonnäyksellä mitattuna Suomen neljänneksi suurin teollisuudenala kone- ja laitevalmistuksen, elektroniikkateollisuuden ja paperiteollisuuden jälkeen.

Elintarviketeollisuuden tuotanto on raaka-ainevaltaista, sillä välituotteiden osuus on yli 70 %:ia tuotannon bruttoarvosta. Tarvitsemansa raaka-aineet teollisuus hankkii pääosin kotimaiselta maa- ja puutarhataloudelta, sillä kuljetuskustannusten takia merkittävä osa elintarviketeollisuutta on riippuvainen kotimaisesta raaka-aineesta.

Elintarviketeollisuuden aineelliset investoinnit kotimaassa laskivat vuonna 2010 noin 0,3 mrd. euroon edellisvuoden 0,4 mrd. eurosta. Elintarviketeollisuuden investointien osuus kokonaisinvestoinneista laski edellisvuoden 1,1 %:sta 0,9 %:iin kokonaisinvestoinneista. Investointitaso on selvästi alle alan BKT-osuuden.

Elintarvikkeiden kotimainen kauppa

Kauppa vastaa elintarvikkeiden loppujake-

lusta kuluttajalle. Elintarvikekaupan tuotannon arvo on alkutuotantoa ja jalostusta hankalammin saatavissa, sillä kaupan myyntiin sisältyy elintarvikkeiden ohella myös muita päivittäis- ja kestopuutavaroita. Tilastokeskuksen kaupan tilinpäätöstietojen mukaan päivittäistavara-kaupan liikevaihto säilyi 2010 lähes edellisvuoden tasolla (15 mrd. euroa). Kasvua oli vain 0,5 %. Elintarvikkeiden osuus päivittäistavara-kaupasta on noin 80 %.

Elintarvikkeiden tukku- ja vähittäiskaupan arvonnäyksen eli osuuden BKT:hen arvioidaan olevan noin 2,7 mrd. euroa. Elintarvikkeet vaativat paljon käsittelyä, joten palkoilla on merkittävä osuus kaupan arvonnäyksessä. Muita suuria kustannuseriä ovat kuljetus ja logistiikka sekä erilaiset liike-elämän ja kiinteistöalan palvelut.

Kaupan asema ketjun loppupäässä poikkeaa alkutuotannosta ja jalostuksesta. Kauppa ei elintarviketeollisuuden tavoin ole riippuvainen kotimaisesta alkutuotannosta ja pystyy kilpailuttamaan kotimaista elintarviketeollisuutta tehokkaasti sekä keskenään että ulkomaisten yritysten kanssa.

Elintarvikekauppa on edelleen pitkälti kotimaista ja perustuu ketjuuntuneeseen tukku- ja vähittäiskauppaan, jossa tavaranhankinta koti- ja ulkomailta on keskitetty. Pienet markkinat ja korkeat kuljetuskustannukset eivät ole houkutelleet Suomeen muita ulkomaisia kauppaketjuja vuonna 2002 tulleen saksalaisen Lidlin lisäksi.

Elintarvikkeiden ulkomaankauppa

Elintarvikkeiden tuonnin arvo (CN 1–24) kasvoi edellisvuodesta 8,7 % eli 0,3 mrd. euroa ollen 4,3 mrd. euroa vuonna 2011. Elintarvikkeiden viennin arvo puolestaan kasvoi edellisvuodesta 20,0 % eli 0,2 mrd. euroa ollen 1,6 mrd. euroa vuonna 2011.

Elintarviketuonnin osuus tavaratuonnin arvosta (CN 1–99) laski 7,6 %:sta 7,1 %:iin vuonna 2011 koko tavaratuonnin kasvaessa 16 prosentilla. Vastaavasti elintarvikeviennin arvo tavaraviennistä nousi

2,6 %:sta 2,8 %:iin vuonna 2011 koko tavaraviennin kasvaessa kahdeksalla prosentilla.

Juomat kuten alkoholi sekä hedelmät ovat tärkeimpiä tuontielintarvikkeita. Osa tuonnista on sellaisia alkutuotannon tuotteita, joita ei voida tuottaa kotimaassa (kahvi, kaakao, tee) tai joiden tuotanto ei ole riittävää (vihannekset ja hedelmät). Samankaltaisten tuotteiden kuten juustojen, juomien ja makeisten ristikkäiskauppa on myös lisääntynyt merkittävästi.

Elintarvikkeiden lisäksi elintarvikkealat tuovat muita tuotannossa tarvittavia panoksia kuten raaka-aineita jalosteita ja rehuja varten, polttoaineita ja erilaisia kemikaaleja. Myös valtaosa työkoneista ja laitteista on tuontitavaroita.

Elintarviketalouden verot ja tuet

Valtio osallistuu elintarvikeketjun toimintaan veroja keräämällä ja ohjaamalla tukea maatalouteen. Arvonlisäveron ohella kuluttajat maksavat elintarvikkeiden ja juomien hinnoissa valmisteveroja, ja elintarviketuotannossa käytettäviin panoksiin sisältyy energiaveroja. Lisäksi elintarvike-

ketjun palkoista ja pääomatuloista kertyy tuloveroa.

Elintarvikkeiden ja juomien arvonlisä- ja valmisteverokertymä on noin 4,5 mrd. euroa. Elintarvikkeista arvonlisäveroa kertyy noin 1,4 mrd. euroa. Ravintolapalveluiden arvonlisäverokertymän arvioidaan olevan noin yksi mrd. euroa ja alkoholi-juomien vähittäismyynnin noin 0,6 mrd. euroa.

Elintarvikkeiden arvonlisävero aleni 17 %:sta 12 %:iin syksyllä 2009 ja nousi 13 %:iin heinäkuussa 2010. Ravintolapalvelujen vero puolestaan aleni 22 %:sta elintarvikkeiden arvonlisäveron tasolle 13 %:iin heinäkuussa 2010. Elintarvikkeiden arvonlisäverokertymä on noin 10 %:ia arvonlisäveron kokonaiskertymästä. Ravitsemispalvelut ja alkoholi mukaan lukien elintarvikkeiden arvonlisävero kattaa lähes 20 %:ia alv-kokonaiskertymästä.

Alkoholijuomaveroa korotettiin vuonna 2008 ja kahdesti vuonna 2009. Alkoholijuomaveron verotuotto on noin 1,3 mrd. euroa. Lisäksi valmisteveroa kannetaan makeisista, jäätelöstä ja virvoitusjuomista. Makeisten ja jäätelön osalta vero tuli voimaan vuoden 2011 alusta alkaen.

Maatalouden¹ ja elintarviketeollisuuden bruttokansantuoteosuus (perushintaan) ja investoinnit (käyvin hinnoin).

Vuosi	011, 016	10_12	011, 016	10_12	Osuus investoinneista	
	Maatalous	Elintarviketeollisuus ym.	Maatalous	Elintarviketeollisuus ym.	011, 016 Maatalous	10_12 Elintarviketeollisuus ym.
	milj. €	milj. €	%	%	%	%
2010	3 336	2 677	2,1	1,7	3,3	0,9
2009	3 234	2 737	2,1	1,8	3,5	1,1
2008	3 012	2 471	1,8	1,5	3,1	1,1
2007	3 204	2 432	2,0	1,5	3,3	1,2
2006	2 857	2 269	2,0	1,6	3,3	1,1
2005	2 880	2 344	2,1	1,7	3,4	1,3
2004	2 804	2 318	2,1	1,7	3,4	1,1
2003	2 836	2 395	2,2	1,9	3,9	1,5
2002	2 907	2 384	2,3	1,9	4,3	1,6
2001	2 885	2 231	2,3	1,8	3,8	1,4

¹Maatalous: perushintaiseen bkt:hen lisätty muut tuotantotukipalkkiot.

Lähde: Kansantalouden tilinpito 2001–2010 ennako, Tilastokeskus.

Samassa yhteydessä virvoitusjuomien veroa korotettiin. Veromuutoksen seurauksena makeisten, jäätelön ja virvoitusjuomien valmisteveron tuoton arvioidaan kasvavan 50 milj. euroa vuositasolla eli tuottavan yhteensä noin 180 milj. euroa.

Maatalouden eri tukimuodot, yhteensä noin 2,1 mrd. euroa, rahoitetaan joko kokonaan EU-varoin, EU:n ja kansallisin varoin tai kokonaan kansallisista varoista. EU:lta tukea tulee noin 0,8 mrd. euroa vuodessa. Suomen jäsenmaksut Euroopan unionille valtion talousarviosta vuonna 2010 olivat noin 1,53 mrd. euroa.

Elintarviketalouden kerrannaisvaikutukset

Maatalouden, elintarvikejalostuksen ja kaupan ohella elintarvikeketjun tuotantoon osallistuvat muut alat. Elintarviketuotantoa palvelevat muun muassa maatalouden tarvikekauppa, kuljetus- ja varastointi sekä erilaiset liike-elämän ja kiinteistöalan palvelut. Käytännössä elintarviketuotannon vaikutukset yltävät kaikkialle taloudessa eri teollisuuden aloja, energiantuotantoa sekä vesi- ja jätehuoltoa myöten.

Kerrannaisvaikutuksia aiheutuu myös kotitalouksissa käytettäessä elintarviketuot-

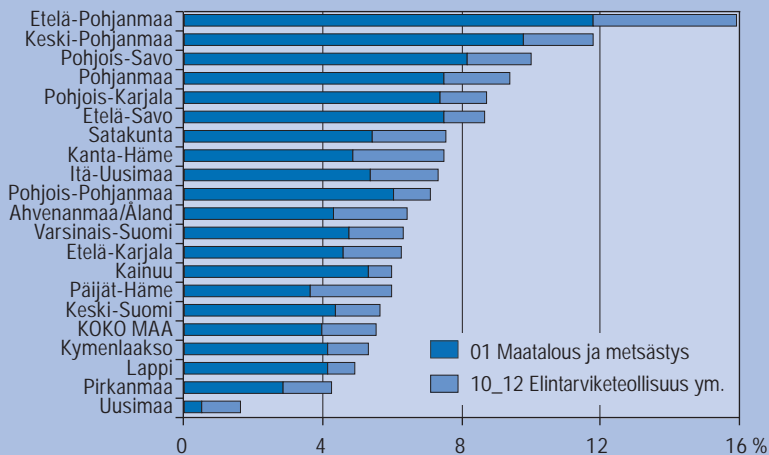
tannossa syntyneitä tuloja tavaroiden ja palvelujen hankintaan. Maaseudulla kotitalouksien kulutuksella voikin olla maatalouden panoskysyntää suurempi taloudellinen vaikutus.

Investointivaikutuksista osa kohdistuu etenkin konehankintoina ulkomaille. Rakentamisen vaikutukset kohdistuvat koneinvestointeja suuremmin alueelle. Rakennusinvestointeja on maatalouden ja jalostuksen ohella tehty viime aikoina elintarvikekaupassa.

Elintarvikeketjun työllisyysvaikutukset

Maatalouden työllisten määrä vuonna 2011 oli noin 80 000 henkeä eli 3,2 %:ia työllisestä työvoimasta. Edellisvuodesta määrä väheni 4 000 hengellä. Maatalouden työllisten määrä on suurempi kuin alan osuus BKT:sta. Maatalouden työllisten määrä on pudonnut kaikissa maakunnissa tilaluvun vähenemisen ja koneiden työtä korvaavan vaikutuksen vuoksi.

Lukumääräisesti eniten maatalouden työllisiä on Etelä-Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Pohjois-Savossa, joiden osuus maatalouden työllisistä on 40 %. Suhteellisesti eniten

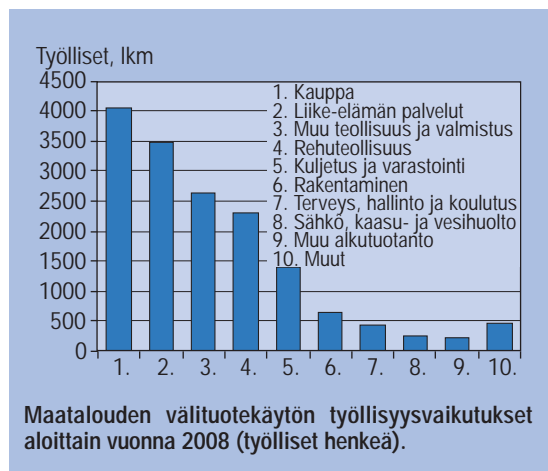

Maatalouden ja elintarviketeollisuuden osuus työllisistä (%) maakunnittain vuonna 2009. Lähde: Aluetilinpito, Tilastokeskus.

maatalous työllistää Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla yli 10 %:ia, Pohjois- ja Etelä-Savossa, Vaasan rannikkoseudulla sekä Pohjois-Karjalassa yli 7 %:ia alueen työllisistä. Hankkimalla ostopanoksia maatalous työllistää kotimaassa myös muilla aloilla kuten teollisuudessa, kaupassa, jakelussa ja energiantuotannossa yhteensä noin 16 000 henkeä.

Elintarviketeollisuus työllistää vajaat 38 000 henkilöä. Työllisten osuus 1,5 %:ia koko maan työllisistä vastaa suunnilleen alan osuutta BKT:sta. Elintarviketeollisuuden työpaikoista lähes neljännes sijaitsee Uudellamaalla. Varsinais-Suomessa, Pirkanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla kussakin on noin 10 %:ia elintarviketeollisuuden työllisistä. Suhteellisesti selvästi eniten elintarviketeollisuus työllistää Etelä-Pohjanmaalla 4,1 %:ia, Kanta-Hämeessä 2,6 % ja Päijät-Hämeessä 2,3 %:ia alueen työllisistä.

Alkutuotannon ja jalostuksen työpaikkojen vähentyessä elintarvikeketjun palvelulojen kuten kaupan ja ravitsemispalvelujen työpaikat ovat lisääntyneet. Ravitsemispalvelut työllistivät vuonna 2010 noin 62 900 henkilöä, jossa laskua edellisvuoteen oli 1 100 henkeä. Päivittäistavarakauppa työllisti vuonna 2010 yhteensä 46 820 henkeä eli lähes saman verran kuin edellisvuonna.

1.2. Maaseudun yrittäjäys

Suomalainen maaseutu on muuttunut nopeasti, etenkin viimeisten viidentoista vuoden aikana. Erilaisten maaseutualueiden kehitys on myös eriytynyt voimakkaasti. Monilla harvaanasutuilla alueilla väestö on vähentynyt ja ikäännytynyt nopeasti, toisaalta kaupunkien läheisellä maaseudulla ihmisten ja yritysten määrä on kasvanut voimakkaasti.

Maaseudun pienyritykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: perustuotantotiloihin, monialaisiin tiloihin ja muihin maaseudun pienyrityksiin. Perustuotantotiloilla harjoitetaan maa- ja metsätaloutta. Monialaisilla maatiloilla harjoitetaan maa- ja metsätalouden lisäksi myös muun toimialan yritystoimintaa. Muita maaseutuyrityksiä ovat puolestaan maaseudulla sijaitsevat pienyritykset, joilla ei ole maatilakytentää.

Suomessa oli vuonna 2010 yhteensä 319 000 yritystä. Maaseudulla arvioitiin vuonna 2010 olevan runsaat 140 300 pienyritystä, joista 32 % oli perustuotantotiloja, 14 % monialaisia tiloja ja 53 % muita pienyrityksiä. Suomessa, muissa pohjoismaissa ja Länsi-Euroopassa maatalojen monialaisuus on huomattavasti yleisempää kuin Etelä- ja Itä-Euroopassa.

Maatilatalous on edelleen tärkein yksittäinen maaseutuelinkeino. Suomalaisen maatilatalouden rakenne ja sen muutokset esitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 1.3.

Monialaiset tilat Suomessa

Tiloja, jotka harjoittivat vuonna 2010 maatalouden ohella muuta yritystoimintaa, oli 19 500, eli noin 31 % suomalaisista tiloista oli monialaisia. Muun yritystoiminnan harjoittaminen on perinteisestikin ollut yleistä viljelijöiden keskuudessa, mutta 1990-luvulla ja 2000-luvulla uutta toimintaa aloitettiin erityisen vilkkaasti. 2010-luvulla monialaisten tilo-

jen määrä on tosin kääntynyt lievään laskuun.

Muun yritystoiminnan aloittaminen liittyy usein tilan toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin; tuotteille ja palveluille on muodostunut uutta kysyntää, toisaalta maatalouden haasteet ovat saaneet viljelijäperheet hakemaan uusia toimeentulon lähteitä. Alueellisesti monialaisia tiloja on eniten kaupunkien läheisellä maaseudulla ja syrjäisillä seuduilla.

Maatiloilla harjoitettava muu yritystoiminta linkittyy yleensä vahvasti tilan maatalouteen ja sen voimavaroihin; monialaisilla tiloilla voimavarat ovat siis eri toimialojen yhteiskäytössä. Vuonna 2010 peräti 87 %:lla tiloista muu yritystoiminta oli sen tyyppistä, että siinä hyödynnetään tilan maatalous-/puutarhatuotannon koneita, rakennuksia, aluetta tai tuotteita ja työvoimaa.

Monialaiset tilat toimivat lukuisilla eri toimialoilla. Suurin osa (70 %) tiloista toimi vuonna 2010 palvelualoilla. Noin joka kahdeksas tila toimi teollisuudessa. Viisi prosenttia tiloista toimi muussa alkutuotannossa kuin maataloudessa ja neljä prosenttia kaupan alalla. Monialaisilla tiloilla harjoitetaan monesti useita erilaisia muun yritystoiminnan toimialoja samanaikaisesti, esimerkiksi tilalla voidaan harjoittaa sekä urakointia että matkailua.

Monialaisten tilojen toimialarakenne on viimeisen kymmenen vuoden aikana muuttunut. Palvelualalla toimivien yri-

tysten osuus on hieman kasvanut ja vastaavasti teollisuudessa toimivien yritysten osuus on laskenut.

Alkutuotannossa toimivien tilojen määrä on laskenut, mikä osaltaan heijastaa näillä toimialoilla tapahtunutta yleisempääkin muutosta: esimerkiksi poronhoitajien, turkistarhaajien ja kalastajien kokonaismäärä on pudonnut merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana. Alkutuotannolla tarkoitetaan tässä kalastusta, kalojen/rapujen kasvatusta, turkistarhausta, poronhoitoa ja muuta alkutuotantoa kuin maa-, puutarha- ja metsätalous.

Kaikkiaan jotain alkutuotannon alaa harjoitti vuonna 2010 noin 1 200 tilaa, joista päätoimialana se oli noin tuhannella tilalla. Alkutuotantoa päätoimialanaan harjoittavien tilojen määrä oli hieman pudonnut aikaisemmista vuosista. Suurimmat toimialat ovat poronhoito ja turkistarhaus.

Teollisuudessa toimi kaikkiaan 4 850 tilaa, joista noin 2 750:lla se oli päätoimiala. Suurimpia yksittäisiä toimialoja olivat energian tuotanto, elintarvikkeiden jatkojalostus ja puutavaran jatkojalostus. Rakennusalalla toimi kaikkiaan noin 700 monialaista tilaa, joista noin 400:lla se oli päätoimiala. Aikaisempiin vuosiin verrattuna rakennusalan yritysten määrä oli laskenut melko paljon. Lasku johtuu osittain 2000-luvun lopun taantumasta, rakentamisen määrä on yleisestikin laskenut. Kaupan alalla toimivien monialaisten tilojen määrä oli noin 1 550 tilaa, joista päätoimialana se

Suomalaiset maaseutuyritykset vuosina 2000–2010.

Vuosi	2000	2002/2003	2004/2005	2010	muutos 2000–2010, %
Yhteensä	136 400	130 400	131 500	140 334	3
Perustuotantotilat	58 000	50 150	45 200	44 344	-24
Monialaiset tilat*	21 800	23 550	24 300	19 530	-10
Ilman maatilataustaa toimivat yritykset	56 600	56 700	62 000	74 450	32

* puutarhayritykset mukana

Lähteet: MMMtike. Maaseudun pienyritysrekisteri (www.mtt.fi/pienyrysrekisteri).

Monialaisten tilojen määrä vuosina 2000, 2005 ja 2010.

Toimiala	2000	2005	2010
Monialaisia tiloja yhteensä	21 838	24 295	19 530
<i>Muu alkutuotanto kuin maa- ja metsätalous</i>	744	1 815	981
Turkistarhaus	632	510	315
Porotalous	*	574	365
<i>Teollisuus</i>	4 786	3 753	2 747
Elintarvikkeiden jalostus	1 065	684	479
Puun jatkojalostus	1 349	889	554
Uusiutuvan energian tuotanto	648	820	668
Turpeen tuotanto	311	217	239
<i>Rakentaminen**</i>	*	881	438
<i>Kauppa</i>	1 056	1 229	850
<i>Palvelut</i>	15 019	16 547	13 793
Matkailu, majoitus, virkistyspalvelut	2 272	1 865	1 728
Urakointi	8 880	10 013	8 896
Hevostalouden palvelut (tallipaikkojen vuokraus, hevosten valmennus)	*	734	888
Muut	233		721

*Toimialaluokitus osittain erilainen, kyseistä toimialaa ei kysytty ko. vuonna.

**Raivaus, purku ja pohjarakentaminen luettu koneurakointiin.

Lähde: Tike.

oli noin 850 tilalla.

Palveluala oli päätoimialana noin 13 500 tilalla. Suurin yksittäinen toimiala on urakointi (8 900 tilaa). Urakoinnilla tarkoitetaan maatalouskoneurakointia, metsäkoneurakointia, bioenergiaurakointia, maanrakennuspalveluita sekä teiden aurausta ja kunnossapitoa.

Matkailualalla toimi noin 1 400 monialaista tilaa. Muita merkittäviä palvelualoja olivat ratsastus ja muut hevosalan palvelut (yhteensä lähes 1 200 tilaa), kuljetuspalvelut (noin 400 tilaa) ja liike-elämää palveleva toiminta. Hoito- ja hoiva-alalla toimi kaikkiaan noin 170 monialaista tilaa, joista noin 120 tilalla se oli päätoimiala.

Tiloilla harjoitettava muu yritystoiminta on luonteeltaan usein melko pieni- ja keskitasoisia. Vuonna 2010 noin 40 %:lla tiloista yritystoiminnan liikevaihto oli alle 10 000 euroa, toisaalta 15 %:lla tiloista muun yritystoiminnan liikevaihto ylitti 100 000 euroa vuonna 2007. Muu yritystoiminta työllisti vuonna 2010 noin 22 300 henkilötyövuotta. Suurimman osan työstä

tekevät edelleen viljelijäperheet itse, mutta ulkopuoliset työntekijät ovat kasvattaneet merkitystään. Kun vuonna 2000 maataloilla harjoitettava muu yritystoiminta työllisti yhteensä 11 300 perheen ulkopuolista työntekijää, jotka tekivät noin 3 100 henkilötyövuotta, viisi vuotta myöhemmin heidän määräänsä oli noussut lähes 15 000 henkeen ja työpanos 7 600 henkilötyövuoteen.

Maaseudun muut pienyritykset

Maaseudun pienyritysten määrän ja rakenteen kehittymisessä on alueellisia eroja, ja maaseudun yritysten määrä seuraa yleistä taloudellista kehitystä. Arviolta noin kolmannes suomalaisista yrityksistä sijaitsee maaseudulla¹. Vuonna 2010 Yritys- ja toimipaikkarekisteriin oli tilastoitu 81 000 muussa kuin maa- ja metsätaloudessa toi-

¹Maaseudulla tarkoitetaan tässä postinumeroalueittain määritellyjä alueita, joiden väestötiheys on alle 50 henkilöä/km²

mivaa pienyritystä², jotka työllistivät yhteensä noin 135 000 henkilötyövuotta (HTV) ja joiden yhteenlaskettu liikevaihto oli noin 18 mrd. euroa. Maaseudun pienyrityksistä arviolta noin 74 500 toimii ilman maatilakykentää.

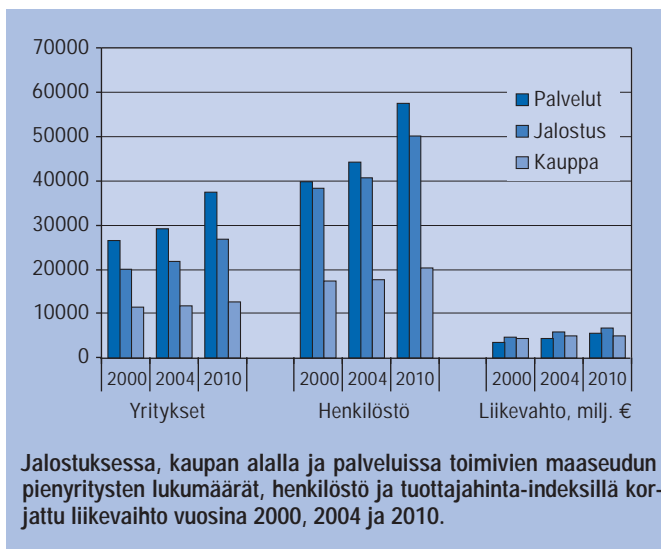
Vuonna 2010 noin 46 % maaseudun pienyrityksistä toimi palvelu-aloilla, 16 % kaupan alalla ja noin kolmannes jalostuksessa. Alkutuotannossa (pl. maa- ja metsätalous) toimi noin 5 %. Yritysten määrä, henkilöstö ja liikevaihto ovat kasvaneet sekä palvelu-aloilla että jalostuksessa vuodesta 2000. Kaupan alalla liikevaihto tosin laski hieman vuodesta 2004 vuoteen 2010. Vaikka yritysten määrä on kasvanut koko maassa, alueelliset erot ovat isoja. Kaupunkien läheisellä maaseudulla yritysten määrä on kasvanut merkittävästi, toisaalta on syrjäisiä alueita, joissa yritysten määrä on laskenut.

Seuraavassa on kuvattu eräiden merkittävien maaseutuyrittäjyyden alojen kehitystä.

Energiantuotanto ja bioenergia

Suomalaisten energiankulutus oli vuonna 2010 noin 1 463 846 TJ. Kulutus oli kasvanut noin 1 % edellisestä vuodesta. Valtaosin energianlähteenä ovat öljy, ydinvoima, kivihiili ja maakaasu, mutta maaseudun resursseilla on kasvava rooli etenkin bioenergian ja muun uusiutuvan energian tuotannossa. Bioenergiaa eli biopolttoaineita saadaan metsissä, soilla ja pelloilla kasvavista biomassoista sekä yhdyskuntien,

²Pienyrityksellä tarkoitetaan yksitoimipaikkaista yritystä, jonka liikevaihto on vähintään 8 409 euroa, mutta jonka henkilöstömäärä on alle 20 henkilöä.

maatalouden ja teollisuuden energian tuotantoon soveltuvista orgaanisista kiinteistä, nestemäisistä ja kaasumaisista biojätteistä.

Bioenergian asema markkinoilla on parantunut merkittävästi viime vuosina. Suomessa bioenergian käyttö on noin neljännes energiankulutuksesta. Bioenergian käytön lisäystavoite vuoteen 2020 mennessä on 28 terawattituntia pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategian mukaisesti.

Suurin osa maataloilla tuotettavasta ja käytettävästä bioenergiasta on metsästä peräisin olevaa haketta tai poltto puuta. Ruokohelpi on maatalouden merkittävin energiakasvi. Sato myydään pääasiassa suurten voimalaitosten polttoaineksi. Bioenergiaurakointia, johon kuuluvat muun muassa biodieselin, etanolin ja biokaasun tuotanto, harjoitti vuonna 2010 yhteensä 149 maatilaa, 57 tilalle se oli liikevaihdoltaan tärkein toimiala.

Elintarvikkeiden jalostus

Suomessa oli vuonna 2010 noin 2 900 elintarvikealan yritystä. Suuri osa elintarvikkeita jalostavista yrityksistä sijaitsee maaseudulla. Ala on polarisoitunut harvoin isoihin ja lukuisaan määrään pieniä yrityksiä. Suurin osa (71 %) yrityk-

sistä työllisti alle 5 henkeä. Yleisimpiä toimialoja ovat leipomotuotteiden valmistus ja lihan jatkojalostus. Elintarvikkeiden jatkojalostusta harjoitti vuonna 2010 kaikkiaan 1 070 maatilaa, joista noin 650 tilalla se oli yritystoiminnan päätoimiala. Maatiloilla yleisimpiä toimialoja ovat vihannesten, juuresten ja marjojen jatkojalostus, leipomotuotteiden valmistus sekä teurastus ja lihan jatkojalostus.

Maaseutumatkailu

Maaseutumatkailu on matkailuelinkeino, joka ammentaa mahdollisuutensa maaseudun luontaisista voimavaroista. Maaseutumatkailuyrityksiä on arviolta 4 900 kpl ja näiden yhteenlaskettu liikevaihto arviolta noin 510 milj. euroa. Maaseutumatkailun kehitysnäkymät myös pitkällä aikavälillä näyttävät suotuisilta. Maaseutumatkailun merkitys maaseudun kehittämiselle on nähty jo pitkään. Toisaalta vastuullisuus on vahva teema matkailun kehittämisessä, ja maaseutumatkailulla on annettavaa tässä suhteessa koko suomalaiselle matkailulle.

Hevostalous

Hevostalous on yksi nopeimmin kasvavista maaseudun toimialoista, sillä hevosalan yritystoiminnasta 75 % tapahtuu maatiloilla ja 17 % muutoin maaseudulla. Hevostaloudella tarkoitetaan tässä hevoskasvatusta, hevosten hoitopalveluiden tuottamista, valmennustoimintaa, ratsastuskoulutoimintaa ja hevosiin matkailutoimintaa.

Vuonna 2009 hevosten määräksi arvioitiin noin 75 000. Hevosten määrä kasvaa noin kahdella tuhannella yksilöllä vuodessa. Suomessa on noin 15 000 tallia, joista neljännes yrityksiä. Hevostalouden rahavirran on arvioitu olevan noin 830 milj. euroa vuodessa ja sen arvioidaan työllistävän 15 000–16 000 henkeä Suomessa. Alan investoinnit

toimintaympäristöön ovat arvion mukaan noin 23 milj. euroa/vuosi.

Raviurheilu on puolestaan yksi suosituimmista urheilulajeista. Raveissa starttaa vuosittain noin 9 000 hevosta ja hevospelien kokonaisvaihto vuosittain yli 200 milj. euroa. Raviradoilla tapahtumia seuraa vuosittain noin 800 000 katsojaa. Ratojen ulkopuolisissa etäpelipisteissä katsojia on lähes 900 000. Suomen Ratsastajainliiton hyväksymiä ratsastuskouluja ja harrastetalleja on noin 300. Yhteensä ratsastustalleja on noin tuhat, joista puolet on ratsastuskoulujen kaltaisia yrityksiä. Ratsastusta harrastaa noin 150 000 ihmistä, joista suurin osa on aikuisia.

Poronhoito

Porotaloudella on merkittävä rooli pohjoisen harvaanasutun maaseudun elinkeinona: se luo toimeentulomahdollisuuksia, lisäksi se on merkittävä imagollinen sidostoimiala matkailulle ja sillä on myös kulttuurin merkityksensä.

Poromäärä on pysynyt suunnilleen samansuuruisena viimeisen kymmenen vuoden aikana, joskin aivan viime vuosina se on pudonnut hieman. Kaudella 2009/2010 eloporoja oli noin 196 500, ja niitä teurastettiin noin 100 000. Viime vuosina poronlihaa on tuotettu 2,3–2,8 milj. kg.

Porotaloudessa rakenne on muuttunut siten, että poronmistajien määrä on pudonnut ja vastaavasti porokarjien koko on kasvanut. Poronmistajia oli poronhoitokaudella 1994/1995 noin 7 200 henkeä, ja nykyään noin 4 650 henkeä. Yli 100 eloporoa omistavilla ruokakunnilla oli poronhoitovuonna 2008/2009 eloporoja noin 119 000, eli 61,5 % kaikista eloporoista. Poronhoitokaudella 2008/2009 porotilojen keskimääräinen liikevaihto oli noin 17 000 euroa.

1.3. Suomalainen maatalo

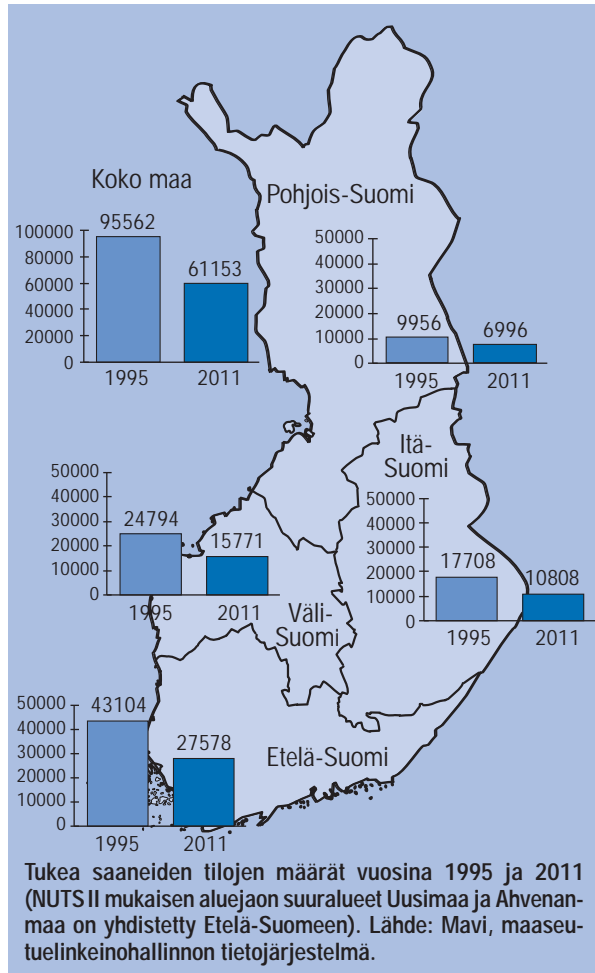
Tilojen lukumäärä ja kokojakauma

Suomessa oli vuonna 2011 yli yhden peltohehtaarin suuruisia, tukea hakeneita maatiloja kaikkiaan vajaat 61 200 kappaletta. Määrä oli noin 1 300 kappaletta (2,1 %) vähemmän kuin vuonna 2010. Tilamäärän absoluuttinen ja suhteellinen väheneminen vastasi pidemmän aikavälin keskimääräistä tasoa. EU-jäsenyyssä aikana (vuosina 1995–2011) maatilojen määrä on vähentynyt 36 prosenttia; 95 562 tilasta on viidentoista vuoden aikana lopettanut 34 409 tilaa. Tilajoukko on siten pienentynyt keskimäärin 2,8 prosentin vuosivauhdilla. Suhteellisesti eniten tilamäärä on vähentynyt Itä-Suomessa (39 %) ja vähiten Pohjois-Suomessa (30 %). Etelä- ja Väli-Suomessa (36 %) muutos on ollut hitaampaa kuin Itä-Suomessa.

Tilamäärän vähentyessä tilojen keskikoko on suurentunut. Vuosina 1995–2011 tukea saaneiden tilojen keskikoko on kasvanut lähes 64 %:lla 22,8 peltohehtaarista 37,3 hehtaariin. Keskkikoon vuotuinen kasvu on vaihdellut runsaasta puolesta hehtaarista puoleentoista

hehtaariin. Tilojen keskikoko kasvaa pienimpien tilojen määrän vähentyessä ja suurien tilojen lukumäärän lisääntyessä.

Rakennemuutosta kuvastaa erikokoisten tilojen suhteellisissa osuuksissa tapah-

Tukea saaneiden tilojen määrä vuosina 2001–2011.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Koko maa	75 384	73 386	72 000	71 100	69 088	68 766	66 821	65 292	63 716	62 450	61 153
Etelä-Suomi ¹	34 192	33 375	32 771	32 245	31 272	30 967	29 945	29 368	28 694	28 098	27 578
Itä-Suomi	13 219	12 935	12 630	12 498	12 121	12 173	11 812	11 501	11 218	11 033	10 808
Väli-Suomi	19 443	19 023	18 656	18 458	17 986	17 947	17 574	17 119	16 650	16 177	15 771
Pohjois-Suomi	8 530	8 053	7 943	7 899	7 709	7 679	7 490	7 304	7 154	7 142	6 996

¹ NUTS II mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen.

Lähde: Mavi, maaseutuelinkeinohallinnon tietojärjestelmä.

Tukea saaneiden tilojen kokoluokkajakauma ja keskipeltoala vuonna 2011¹.

Peltoala	Etelä-Suomi ²		Itä-Suomi		Väli-Suomi		Pohjois-Suomi		Koko maa			
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	1995	2011	kpl	%
< 10 ha	5 136	19	2 611	24	3 193	20	1 521	22	22 850	24	12 461	21
10–20 ha	5 426	20	2 545	24	3 617	23	1 319	19	30 698	32	12 907	21
20–30 ha	4 073	15	1 714	16	2 540	16	946	14	19 669	21	9 273	15
30–50 ha	5 341	19	1 922	18	2 972	19	1 346	19	15 414	16	11 581	19
50–100 ha	5 273	19	1 546	14	2 611	17	1 350	19	5 706	6	10 780	18
> 100 ha	2 234	8	434	4	757	5	488	7	784	1	3 913	6
Tilamäärä, kpl	27 483		10 772		15 690		6 970		95 121		60 915	
Keskipeltoala, ha/tila	40,81		31,34		34,51		38,52		22,77		37,25	

¹ Ei sisällä kasvihuoneyrityksiä, joilla ei ole peltoa viljelyksessä.

² NUTS II mukaisen aluejaon suurualueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen.

Lähde: Mavi, maaseutuelinkeinohallinnon tietojärjestelmä.

tunut muutos: kuudessatoista vuodessa alle 20 hehtaarin tilojen osuus on pienentynyt 56 %:sta 42 %:iin ja yli 50 hehtaarin tilojen osuus on vastaavasti yli kolminkertaistunut 7 %:sta 24 %:iin. Tilojen keski-koon kasvusta huolimatta tilarakenne painottuu edelleen suhteellisen pieniin tiloihin. Suuret, yli sadan hehtaarin tilat edustavat reilua 6 % tiloista.

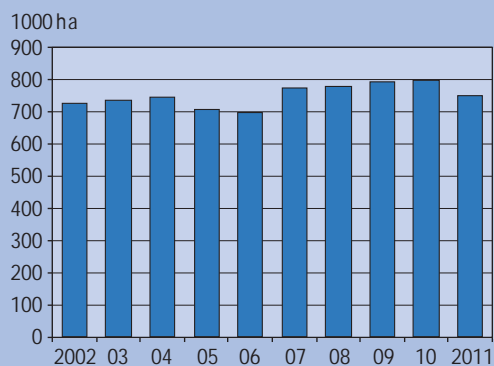
EU-jäsenyyden aikana tilakoon kasvusta noin puolet on tapahtunut peltoa vuokraamalla. Vuonna 2011 tukea saaneiden tilojen viljelyksessä olleesta 2,278 milj. hehtaarista noin 751 000 hehtaaria eli 33 % oli vuokratun peltoa. Vuonna 1995 vastaava osuus oli 22 %. Vuokratun pelton määrä on kasvanut 2000-luvulla noin 9 %. Vuonna 2011 pellonvuokraus kuitenkin väheni edelliseen vuoteen verrattuna lähes 6 %. Vuokratun pelton osuuden alueellinen vaihtelu on suurta; Keski-Suomessa tilojen peltoista yli 40 % on muilta vuokratua, kun taas Varsinais-Suomen ja Keski-Pohjanmaan alueilla alle 30 % peltoa on vuokratua.

Peruslohkojen keski-koko oli vuonna 2011 keskimäärin 2,43 ha vaihdellen Etelä-Suomen yli kolmesta hehtaarista Itä- ja Pohjois-Suomen

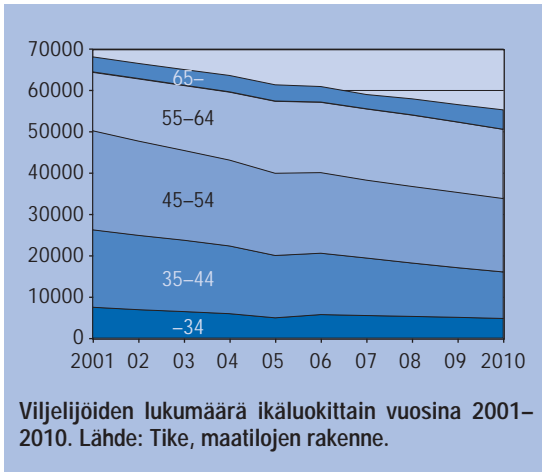
alle kahteen hehtaariin. Peltolohkojen keski-koko, samoin kuin viljellyn pellon kokonaisala, ei ole juurikaan muuttunut viime vuosina.

Maataloustuotanto perustuu Suomessa lähes yksinomaan perhevilmeliin. Vuonna 2011 tukea saaneista tiloista 88,3 % oli yksityishenkilöiden ja 10,4 % perikuntien sekä perheyhtiöiden ja -yhtymien omistuksessa. Osuuskunnat ja osakeyhtiöt omistivat 1,0 % tiloista, avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt 0,2 % sekä valtio, kunnat, koulut ja seurakunnat 0,03 % tiloista.

Viljelijöiden keski-ikä tukea saaneilla tiloilla oli 51,8 vuotta. Vuodesta 1995 vil-

Vuokratun pellon määrä (ha) vuosina 2002–2011. Lähde: Mavi, maaseutuelinkeinohallinnon tietojärjestelmä.

viljelijöiden keski-ikä on kohonnut noin kolmella vuodella. Korkein keski-ikä on Ahvenanmaalla, yli 53 vuotta, ja matalin Keski-Pohjanmaalla, 50,4 vuotta. Viljelijäväestön ikääntyessä nuorempien viljelijöiden määrä ja osuus on vähentynyt ja vanhempien kasvanut. Kun vuonna 2001 yli 55-vuotiaiden osuus viljelijöistä oli 26 %, oli vastaava osuus vuonna 2010 jo 39 %. Samaan aikaan alle 44-vuotiaiden viljelijöiden osuus on laskenut 38 %:sta 29 %:iin.

Maatalouden tuotantorakenne

Maatalouden tuotantorakenne tilamäärällä mitattuna on muuttunut huomattavasti EU-jäsenyyssä aikana. Kotieläintilojen osuus kaikista tiloista on vähentynyt ja samalla kasvinviljelytilojen osuus on selvästi kasvanut. Vuonna 2011 tukea hakeneista tiloista 28 % oli kotieläintiloja ja 67 % kasvintuotanto- yms. tiloja. Vastaavat luvut vuonna 1995 olivat 52 % kotieläintiloja ja 39 % kasvintuotantotiloja.

Vuonna 2011 lypsykarjataloutta harjoitti päätuotantosuuntanaan noin 10 500 tilaa eli noin 17 % tukea saaneista tiloista. Vuosina 1995–2011 tilojen määrä on vähentynyt yli 21 500 tilalla eli noin 6,7 %:n vuosivauhdilla. Suhteellisesti eniten lypsykarjatiloja on Itä- ja Pohjois-Suomessa; noin 29 %:n osuudella alueen tiloista. Lypsykarjatilat ovat jakautuneet

muuta tuotantosuuntia tasaisemmin maan eri osiin.

Naudanlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli vuonna 2011 noin 3 750 eli 6,1 % kaikista tiloista. Vuosina 1995–2011 tilojen määrä on vähentynyt noin 5 300 tilalla eli noin 5,4 %:lla vuodessa. Naudanlihantilojen sijoittuminen maan eri osiin vastaa suunnilleen lypsykarjatilojen alueellista jakaumaa.

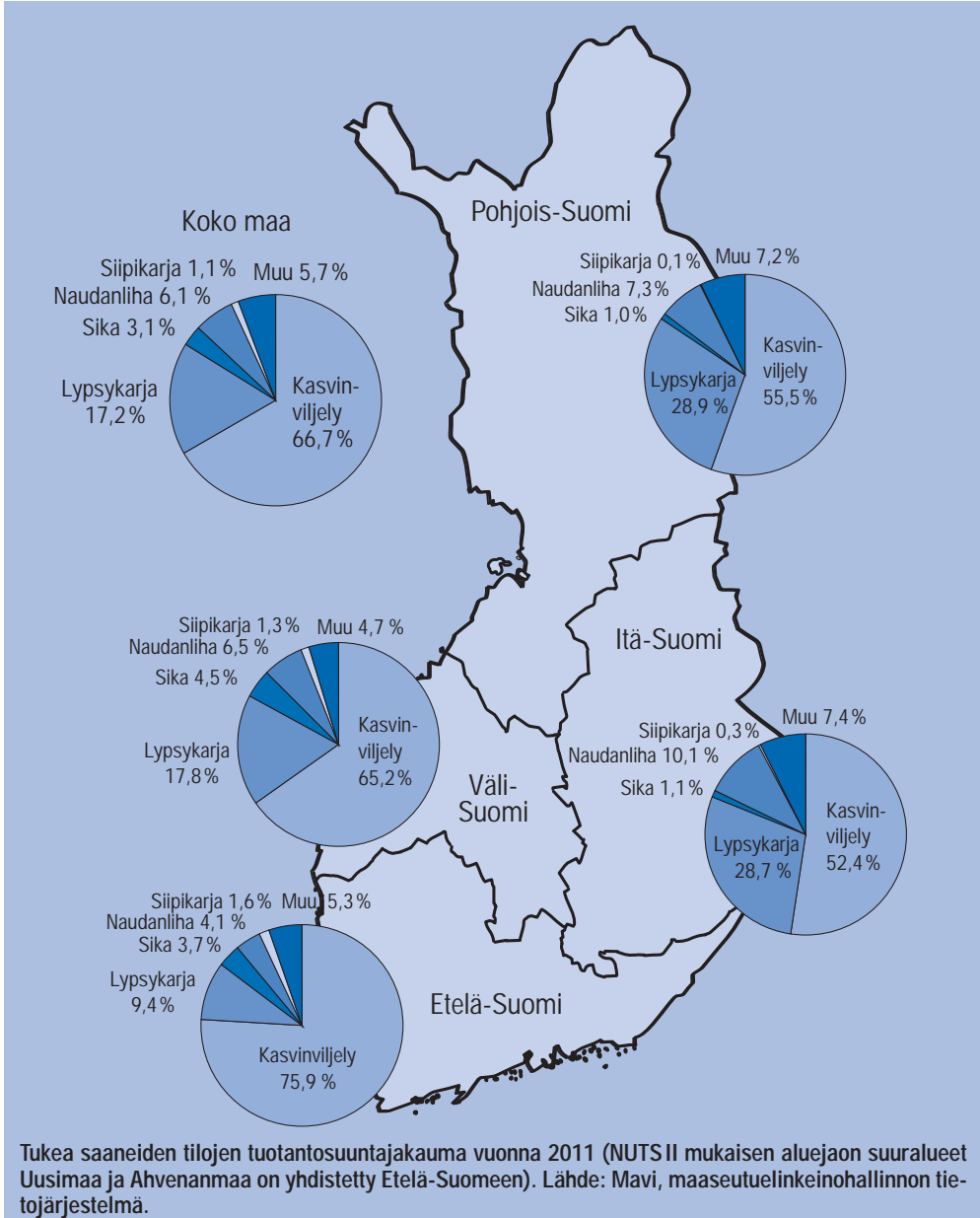
Sianlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli vuonna 2011 noin 1 900 eli 3,1 % tukea hakeneista tiloista. Päätuotantosuuntanaan porstautantoa harjoitti 565 tilaa, sianlihantuotantoa 687 ja yhdistelmätuotantoa 668 tilaa. Sikatilojen määrä on vähentynyt vuosien 1995–2011 aikana kaikkein eniten; 69 % eli noin 7,1 % vuodessa. Sianlihantuotanto on keskittynyt Etelä- ja Länsi-Suomeen.

Siipikarjatiloja oli vuonna 2011 kaikkiaan 696 kappaletta eli noin 1,1 % tukea hakeneista tiloista. EU-vuosina siipikarjatilojen määrä on laskenut noin 68 % eli 6,9 % vuodessa. Erityisesti ovat vähentyneet kananmunantuotantoon erikoistuneet tilat. Tämän seurauksena siipikarjanlihaa tuottavien tilojen osuus siipikarjatiloi-
sta on kasvanut. Vuonna 2011 noin 55 % siipikarjatiloi-
sta oli erikoistunut kananmunantuotantoon, 32 % siipikarjanlihan tuotantoon ja 13 %:lla oli jalostuskanala tms. Vuonna 2000 vastaavat osuudet olivat noin 68 %, 21 % ja 12 %. Siipikarjatalous on keskittynyt Etelä- ja Länsi-Suomeen.

Kasvinviljelytiloja oli vuonna 2011 yhteensä 40 700 kappaletta mikä on lähes 3 500 tilaa enemmän kuin vuonna 1995. Kasvinviljelytilojen määrä on kuitenkin viime vuosina kasvanut enää Itä- ja Pohjois-Suomessa. Sen sijaan Etelä- ja Väli-Suomen suuralueilla kasvinviljelytilojen kokonaismäärä on kääntynyt kasvun jälkeen laskuun. Kasvinviljelytiloista yli puolet sijaitsee Etelä-Suomen ja neljäsosa Väli-Suomen suuralueella, joten myös kasvin-

viljelytilojen kokonaismäärä on viime vuosina vähentynyt. Lisäksi kaikilla alueilla on parina viime vuonna lisääntynyt vain muuta kasvintuotantoa eli mm. heinää viljelevien tilojen määrä kun taas esim. vilja- ja puutarhatilojen määrä on vähentynyt. Kasvinviljelytilojen sijoittuminen maan eri osiin vastaa suunnilleen kaikkien tilojen alueellista jakaumaa.

Suomessa metsä on olennainen osa maatilaa. Vuonna 2011 tukea saaneilla maataloilla oli metsämaata keskimäärin 50 ha tilaa kohti. Alueellinen vaihtelu on kuitenkin suurta. Varsinais-Suomessa metsää on keskimäärin lähes 31 ha, kun Lapissa metsää on keskimäärin 107 hehtaaria tilaa kohti.

2. MAATALOUS- JA ELINTARVIKEMARKKINAT

2.1. Maailmanmarkkinoiden kehitys

Kansainvälisillä maataloustuotemarkkinoilla on eletty viimeisten vuosien aikana nopeiden muutosten aikaa. Vuosina 2007–2008 koettiin viljamarkkinoilla lähes ennen näkemättömiä hinnan vaihteluja. Viljasta maksettiin maailmalla yli tuplasti edellisvuosiin verrattuna. Myös maitotuotteiden maailmanmarkkinahinnat olivat edellisvuosia selvästi korkeammalla tasolla.

Voimakasta nousua seurasi kuitenkin vuoden 2008 puolivälin jälkeen hintojen nopea lasku. Kesällä 2010 viljan hinnat lähtivät maailmanmarkkinoilla taas vauhdilla ylöspäin.

Hintamuutosten taustalla on ollut sekä satunnaisia että rakenteellisia syitä. Poikkeuksellisten sääolojen aiheuttamat sato-vaihtelut tärkeillä maataloustuotantoalueilla ja maailman taloustilanne selittävät ison osan hintamuutosten äkillisyydestä ja suuruudesta.

Vuosina 2007–2008 maailmantalous oli ylikuumentunut ja raakaöljyn hinta erittäin korkealla. Lisäksi sekä vehnän että riisin varastotilanne oli ennätyksellisen pieni.

Vuonna 2008 viljan hinta puolestaan laski paljon ennakoitua jyrkemmin ja alemmalle tasolle kuin oletettiin. Maailmalla saatiin hyvä viljasato ja varastot kasvoivat. Maailmantalous ajautui taantumaa ja maataloushyödykemarkkinoille sijoitetut rahat hävisivät yhtä nopeasti kuin olivat sinne tulleetkin. Ilman taantumaa hintaromahdus olisi tuskin ollut yhtä suuri.

Viljan hinnan nopea nousu kesällä 2010 lähti puolestaan liikkeelle uutisista Mustanmeren alueen kuivuudesta ja sen myötä syntyvistä sadon menetyksistä. Mustanmeren alue (Venäjä, Ukraina ja Kazakstan) on

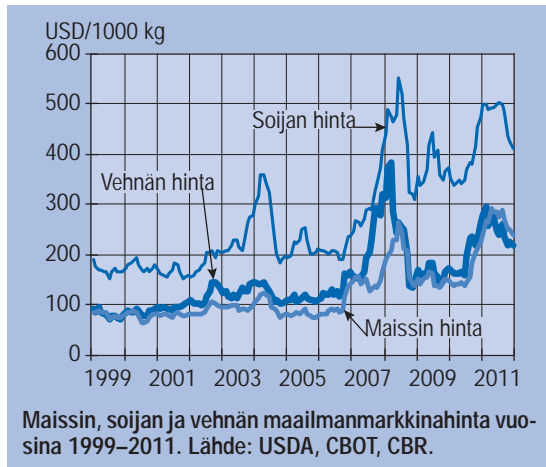
ollut viime vuosina suurimpia viljan viejiä maailmanmarkkinoilla.

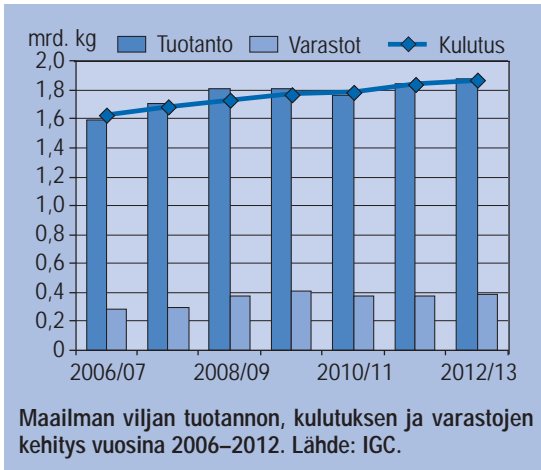
Viljatuotteiden lisäksi vuoden 2010 aikana nousivat myös maitotuotteiden sekä öljyjen ja rasvojen hinnat. Merkittävä hinnanousu oli Kiinassa, Intiassa, Indonesiassa ja Venäjällä.

YK:n maatalous- ja elintarvikejärjestö FAO:n ruoan hintaa kuvaava indeksi oli ylimmillään helmikuussa 2011. Vuoden 2011 puolivälin jälkeen talouskriisi hidasti ruoan raaka-aineiden kysyntää samaan aikaan, kun vuoden 2011 sato vahvisti varastoja. Joulukuussa 2011 ruoka oli 11 % edullisempaa kuin helmikuussa.

Vaikka ruoan hinta laski tasaisesti syksyn 2011 aikana, koko vuoden 2011 hintaindeksi jäi historiallisen korkeaksi. Pisteluku 228 on korkein koko sinä aikana, kun FAO on laskenut ruoan hintoja vuodesta 1990 alkaen. Edellinen hintahuippu vuonna 2008 oli 200 pistettä.

Tammikuussa 2012 ruoan hinnat kääntyivät maailmalla jälleen hienoiseen nousuun. Alkuvuoden noususta huolimatta ruoan hinta oli maaliskuussa 2012 edelleen lähes kymmenen prosenttia halvempaa kuin vuotta aiemmin.

Myös viljan maailmanmarkkinahinnat olivat korkeimmilleen alkuvuodesta 2011. Sen jälkeen hinnat lähtivät laskuun, mutta lasku pysähtyi vuoden 2012 alussa, jolloin sekä viljojen että öljy- ja valkuaiskasvien hinnat vahvistuivat maailman viljapörsseissä.

Soijan kysyntä on ollut maailmanmarkkinoilla erityisen vahva. Kiinan edelleen nouseva elintaso, ja sitä kautta muodostuva kysyntä, on pitänyt hintoja korkeana.

Maailman viljavarastot riittävät tällä hetkellä kattamaan kulutuksen lyhyellä perspektiivillä, mutta tilanne ei ole vakaa. Pienikin sääongelma viljamarkkinakauden 2012/13 aikana voi saada aikaan hintaheilahduksia.

Kansainvälinen viljanuuvosto IGC (International Grain Council) arvioi huhtikuussa 2012 sekä kuluvan että tulevan kauden viljantuotannon pystyvän tyydyttämään kasvavan kulutuksen, varastojen tasojen pysyessä lähes ennallaan.

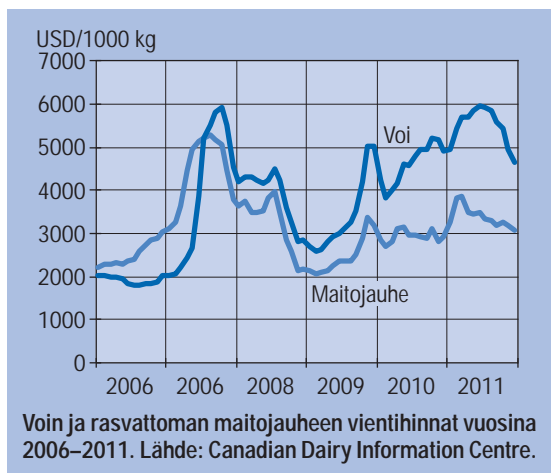
IGC:n mukaan maailman viljantuotanto nousi satokautena 2011/12 1,841 milj. tonniin mikä on yli 90 milj. tonnia korkeampi kuin edellisen kauden. Samalla myös kulutus näyttää kasvavan ja on nyt tasolla 1,840 milj. tonnia. Tämä tarkoittaa, että maailmanlaajuinen kysyntä alittaa tuotannon 1 milj. tonnia, joten varastotaso

ei juuri muutu. Vehnän tuotanto puolestaan nousi kautena 2011/12 ennätystasolle 696 milj. tonniin ja kulutus 681 milj. tonniin.

Viljamarkkinakauden 2012/13 kokonaistuotantomääräksi IGC arvioi 1876 milj. tonnia, ja kulutukseksi 1870 milj. tonnia. Maailman vehnäntuotanto olisi IGC:n arvion mukaan 681 milj. tonnia ja kulutus 683 milj. tonnia.

Vastedes maataloustuotteiden maailmanmarkkinahintoja kirittävät väestön kasvu ja sen vaurastuminen. Maapallon väestö kasvaa noin 80 miljoonalla ihmisellä vuosittain. Lisäksi Aasian väkirikkaiden maiden ”kilpajuoksu” kohti korkeampaa elintasoä merkitsee, että yhä useammat ihmiset alkavat kuluttaa yhä enemmän liha- ja maitotuotteita.

Taloudellisen yhteistyön järjestön OECD:n ja YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestön FAO:n kesällä 2011 julkaiseman keskipitkän aikavälin ennusteen mukaan kehitysmaiden asukkaat kuluttavat vuoteen 2020 mennessä lähes 20 prosenttia nykyistä enemmän naudanlihaa, 28 prosenttia enemmän sianlihaa ja 37 prosenttia enemmän siipikarjanlihaa. Tuotantoeläinten kasvatus nielee suuret määrät viljaa. Se edellyttää yhä suurempien peltoalojen muuttamista ihmisravinnon tuotannosta eläinravinnon tuotantoon. Siten sekä

viljan että lihan hinta nousee.

Maataloustuotteiden hintoihin ja hin- taodotuksiin vaikuttaa myös viljan kysyn- nän kasvu biopolttoaineiden raaka-aineeksi. Biopolttoaineiden kasvava tuotanto vie osan peltoalasta, jolla on perinteisesti kas- vatettu ruokaa tai rehuviljaa.

Biopolttoaineiden osuus maailman liikennepolttoaineiden kulutuksesta on nykyisin vain noin kaksi prosenttia. On kuitenkin arvioitu, että tämä osuus voi- taiseen nostaa viiteen prosenttiin vuoteen 2030 mennessä.

Eryityisesti Yhdysvalloissa öljyriippu- vuuden vähentämisestä on tullut tärkeä poliittinen tavoite. Käytetystä maissista jo noin kolmannes jalostetaan Yhdysval- loissa autojen polttoaine-etanoliksi. Tämän myötä etanolin osuus liikennepolttoainei- den kulutuksesta on noussut maassa jo runsaaseen 10 prosenttiin.

Myös EU:lla on kunnianhimoiset tavoitteet uusiutuvan energian lisäämiseksi niin metsissä kuin pelloillakin. Komission linjausten mukaan biomassan peltovilje- llyllä on kymmenen vuoden kuluttua jo noin 10 prosenttia 27 EU-maan yhteen- lasketusta peltoalasta. Osuuden arvioidaan nousevan vuoteen 2020 mennessä jo 15 prosenttiin.

Maataloushyödykkeiden hintojen vaihtelun takana on myös syitä, jotka eivät ole suoraan kytköksissä ruoan kysynnän ja tarjonnan väliseen tasapainoon. Kuten luotto- kriisissä, odotuksilla, spekulatioilla ja epä- luuloilla on osuutensa hintavaihteluissa.

2.2 Peltokasvituotanto

Vuoden 2011 kasvukausi oli Suomessa poikkeuksellisen pitkä. Kuuma kesä ja elo- kuulle osuneet sateet kuitenkin verottivat sadon määrää ja laatua. Viljamarkki- noilla ei nähty merkittäviä nousuja tai las- kuja vuoden aikana. Viljan kokonaissato oli noin 3,7 miljardia kiloa, joka on 2000- luvun toiseksi pienin. Niin hehtaarisadot

kuin viljojen viljelypinta-alat kuitenkin kas- voivat vuodesta 2010, jolloin kokonaissato oli vain noin 3 mrd. kg.

Sääolot

Vuosi 2011 aloitettiin hyvin lumisesti. Etenkin maan etelä- ja itä-osissa lunta oli keskiarvoa huomattavasti enemmän. Talvi oli myös tavanomaista kylmempi. Vuoden 2011 kesä oli sen sijaan yksi lämpimim- mistä 1900-luvun alusta lähtien. Koko maan keskilämpötila oli kesä-elokuussa kaksi astetta yli pitkäaikaisen keskiarvon. Lapissa vuoden keskilämpötila oli peräti 2–3 astetta tavanomaista korkeampi. Koko maan keskilämpötila oli 1,9 astetta pitkän ajan keskiarvoa korkeampi. Keskilämpötila vaihteli etelä- ja lounaisrannikon 6 asteesta Pohjois-Lapin vajaaseen asteeseen.

Vuoden 2011 alin lämpötila, $-41,8\text{ }^{\circ}\text{C}$, mitattiin Sallan Naruskassa 18. päivänä helmikuuta. Vuoden ylin lämpötila, $+32,8\text{ }^{\circ}\text{C}$, mitattiin Ylitornion Meltosjärvellä.

Terminen kasvukausi oli vuonna 2011 paikoin mittaushistorian pisin. Kasvukausi oli viikosta kahteen tavanomaista aikai- semmassa. Maan eteläosassa kasvukausi alkoi 15–16. huhtikuuta ja loppui vasta 8. marraskuuta. Kasvukauden pituus oli siis Etelä-Suomessa yli 200 päivää. Itä-, Keski- ja Länsi-Suomessa kasvukausi oli noin 170 päivää ja Pohjois-Suomessa yli 140 päivää eli normaalia pidempi.

Myös kasvukauden lämpösomma oli koko maassa keskimääräistä suurempi. Vuonna 2011 lämpösommaa kertyi Jokioi- sissa $1615\text{ }^{\circ}\text{C}$ (pitkän ajan keskiarvo $1245\text{ }^{\circ}\text{C}$), Jyväskylässä $1448\text{ }^{\circ}\text{C}$ ($1134\text{ }^{\circ}\text{C}$) ja Rovaniemellä $1146\text{ }^{\circ}\text{C}$ ($879\text{ }^{\circ}\text{C}$).

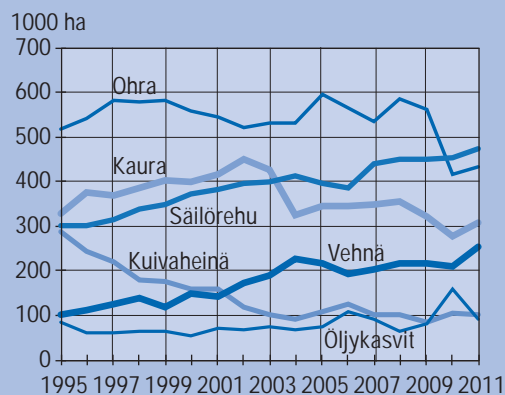
Pinta-alat ja satotasot

Käytössä olevaa maatalousmaata on Suo- messa noin 2,3 milj. ha. Tämä muodos- taa 6,8 % Suomen kokonaispinta-alasta ja 7,5 % maapinta-alasta. Euroopan unio- nin keskiarvoon verrattuna maatalousmaan osuus pinta-alasta on Suomessa pieni.

Vuonna 2011 Suomessa kasvoi viljaa noin 1 042 300 hehtaarilla. Vilja-ala oli noin 10 % suurempi kuin vuonna 2010. Viljan kokonaistuotanto kasvoi edellisestä vuodesta lähes neljänneksellä eli tuotanto oli yhteensä 3 668 milj. kg.

Rehuviljan pinta-ala oli vuonna 2011 yhteensä 759 500 ha. Rehuviljojen kokonaissato oli noin 2 615 milj. kg. Tästä rehuohraa oli noin 1 195 milj. kg. Rehuviljan viljelty pinta-ala kasvoi 6 % edellisestä vuodesta ja kokonaistuotanto oli peräti 19 % suurempi. Rehuviljojen laatu jäi edellisen vuoden tapaan heikoksi. Rehuohran hehtolitrapaino oli alhaisin seitsemään vuoteen.

Rehuohrasadosta vain noin 38 % oli hehtolitrapainoltaan yli 64 kg. Sadon laadussa oli alueellista vaihtelua, mutta vaihtelu oli pienempää kuin edellisessä vu-

Korjatut pinta-alat vuosina 1995–2011, 1000 ha.

tena. Rehuohrasta 64 kg hehtolitrapainon saavutti Uudellamaalla 78 % sadosta, kun Pohjois-Savossa samaan hehtolitrapainoon ylty vain hieman yli 20 % sadosta. Myös kauran hehtolitrapaino oli matalasta tasosta huolimatta korkeampi kuin edellisessä vuotena. Kaurasadosta 90 % ylitti

Tärkeimpien viljelykasvien korjatut pinta-alat ja sadot vuosina 2010 ja 2011.

	2010			2011		
	Ala 1000 ha	Sato kg/ha	yht. milj. kg	Ala 1000 ha	Sato kg/ha	yht. milj. kg
Syysvehnä	22,3	3970	88,5	39,4	4400	173,4
Kevätvehnä	188,9	3370	635,9	214,0	3740	801,4
Ruis	25,2	2720	68,5	26,9	2910	78,4
Ohra	417,4	3210	1 340,2	432,0	3510	1 514,3
Kaura	278,3	2910	809,7	308,2	3390	1 043,1
Seosvilja	19,4	2380	46,5	19,4	2950	57,2
Herne	6,1	2190	13,4	4,8	2500	12,0
Peruna	25,2	26210	659,1	24,4	27580	673,3
Sokerijuurikas	14,6	37120	542,1	14,1	48010	675,7
Heinä	106,1	3600	382,4	102,7	3670	376,7
Säilörehu	451,6	17890	8081,3	471,6	15590	7351,3
Tuorerehu	13,6	8820	120,3	6,7	11480	77,4
Tuorevilja	57,5	4180	245,0	57,2	4190	239,9
Rypsi	141,5	1120	158,6	76,5	1180	90,4
Rapsi	16,2	1230	19,9	14,5	1700	24,7
Laidun	77,3			75,0		
Muut kasvit	55,1			51,8		
Yhteensä	1916,3			1939,2		
Kesanto ja hoidettu viljelemätön pelto	307,0			275,7		

Lähde: Tike

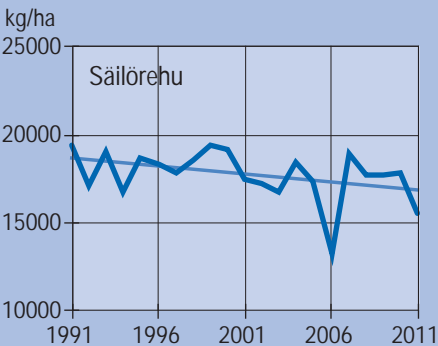
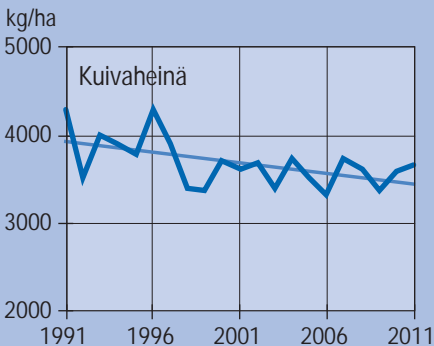
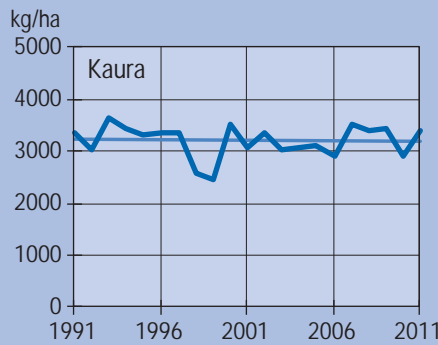
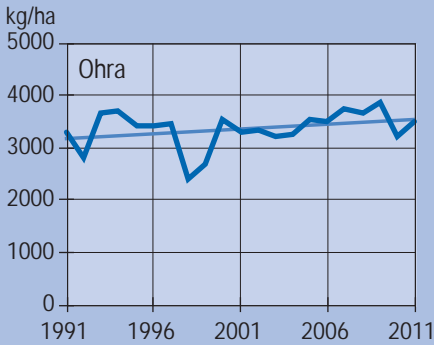
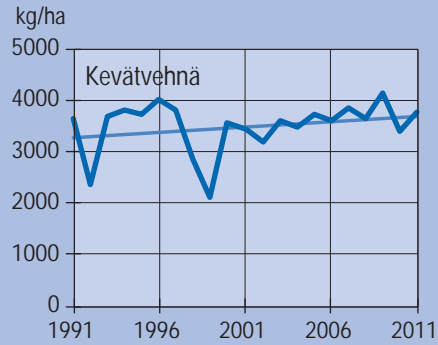
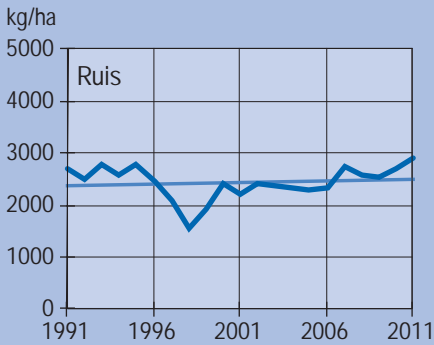
rehuteollisuudessa käytössä olevan 52 kilon hehtolitrarapainon vähimmäisvaatimuksen. Suurimokauralta vaadittavan 58 kilon hehtolitrarapainon ylitti 22 % sadosta, kun vuonna 2010 vastaava luku oli vain 3 %.

Mallasohran kokonaissato oli vuonna 2011 noin 319 milj. kg eli 31 % korkeampi kuin vuonna 2010. Sadosta noin 74 milj. kg eli 23 % oli mallaskelpoista. Maltaaksi kelpaamattoman sadon määrään vaikutti

muihin vuosiin verrattuna pieneksi jäänyt jyväkoko.

Leipäviljoja korjattiin vuonna 2011 yhteensä 280 300 ha:n alalta ja satoa tuli yhteensä noin 1 053 milj. kg. Kokonaissato oli peräti 33 % korkeampi kuin vuonna 2010. Edellistä vuotta korkeampi kokonaissato johtui suuremmasta viljely pinta-alasta sekä korkeammasta keskisadosta.

Syys- ja kevätvehnän sato oli yhteensä 975 milj. kg, josta noin 77 % täytti lei-

Tärkeimpien kasvien hehtaarisadot vuosina 1991–2011. Lähde: Tike.

pävehnän laatuvaatimukset. Kevätvehnän kokonaissato oli noin 801 milj. kg ja syysvehnän noin 173 milj. kg. Vehnästä saatu kokonaissato oli määrältään suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Myös sadon laatu oli viime vuosia parempi. Syysvehnän keski­sato 4400 kg/ha on vuoden 2010 keski­määräistä satoa ja pitkäaikaista keskiarvoa huomattavasti korkeampi. Kevätvehnästä 79 % oli leipäviljakelpoista, kun syysvehnästä 71 % sadosta kelpasi leipävehnäksi. Vuonna 2011 syys- ja kevä­vehnän valkuaispitoisuudet ja sakoluvut olivat korkeita ja hehtolitrapainot hyvää tasoa.

Rukiiin kokonaissato oli vuonna 2011 noin 78 milj. kg, joka on 14 % enemmän kuin edellisenä vuotena. Sadosta 83 % oli leipäviljakelpoista. Syksyllä 2011 ruista kylvettiin 23 000 ha. Kylvöala laski 6 000 ha edellisestä vuodesta.

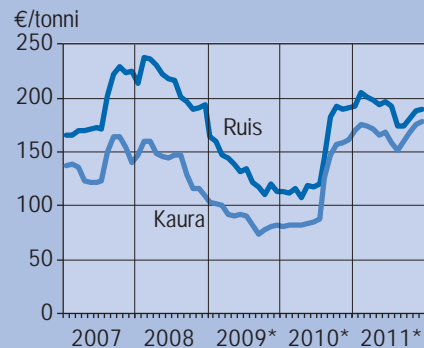
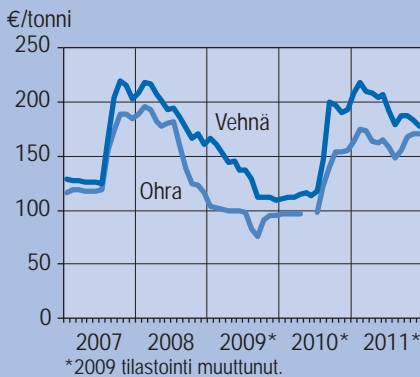
Säilörehun kokonaispinta-ala oli vuonna 2011 noin 471 600 ha, mikä on noin 4 % enemmän kuin vuonna 2010. Kokonaissato oli noin 7 351 milj. kg, joka on 9 % vähemmän kuin edellisvuonna. Säilörehun keski­sato oli vain 15 590 kg/ha eli keskimääräistä pienempi. Kuivaheiniän ala laski hieman edellisestä vuodesta ja oli 102 700 ha. Kuivaheinästä saatu kokonaissato oli 377 milj. kg, mikä on 1 % vähemmän kuin vuonna 2010. Kuivaheinästä saatu keski­sato 3 670 kg/ha oli korkeampi kuin kymmenen vuoden keskiarvo. Laidunala laski edellisestä vuodesta ollen

75 000 ha.

Perunan kokonaissato oli vuonna 2011 noin 673 milj. kg, joka on 2 % enemmän kuin vuonna 2010. Perunan viljelty ala oli kuitenkin noin 3 % edellisvuotta pienempi eli 24 400 ha. Perunan keski­sato olikin vuonna 2011 selvästi pitkän aikavälin keski­satoa korkeampi. Ruokaperunaa kokonaissadosta oli noin 300 milj. kg.

Myös sokerijuurikkaasta saatiin keskimääräistä huomattavasti parempi sato. Vuoden 2011 kokonaissato oli 676 milj. kg, joka on neljänneksen enemmän kuin vuonna 2010. Keskimääräinen sokerijuurikkaan sato hehtaarilta oli peräti 48 010 kg, kun pitkän ajan keskiarvo on Suomessa 36 590 kg/ha. Sokerijuurikkaan viljelyala oli 14 100 ha eli lähes sama kuin edellisvuonna.

Öljykasvien viljelyala oli vuonna 2011 yhteensä noin 109 500 ha, mikä on peräti 37 % vähemmän kuin vuonna 2010. Kokonaissato oli kuitenkin vain noin kolmanneksen pienempi kuin edellisenä vuotena eli 127 milj. kg. Rypsiä viljeltiin 76 500 ha:n alalla, joka on vain hieman yli puolet vuoden 2010 rypsin viljelyalasta. Rypsin kokonaissato oli 90 milj. kg. Rypsin hehtaarisato oli hieman korkeampi kuin vuonna 2010, mutta pienempi kuin pitkän aikavälin keskiarvo. Rypsin keski­sato, 1 700 kg/ha, oli vuonna 2011 lähellä pitkän aikavälin keskiarvoa ja vuotta 2010 korkeampi.

Viljojen markkinahinnat vuosina 2007–2011. Lähde: Tike.

Viljelykasvien markkinahinnat

Suomen viljamarkkinoilla kehitys oli maltillista vuonna 2011. Viime vuosina nähdyjä suuria heilahteluja hinnoissa ei vuoden 2011 aikana koettu. Mallas- ja rehuohran hinnat nousivat vuoden aikana ja vehnän sekä rukiin hinnat laskivat.

Rehuohran hinta oli alkuvuodesta 2011 noin 165 euroa/tonni. Hinta nousi hieman vuoden ensimmäisinä kuukausina, mutta hinnan nousu taittui pieneksi laskuksi kesän aikana. Joulukuussa 2011 rehuohran hinta oli keskimäärin 174 euroa/tonni. Rehuohran hinta nousi vuoden 2011 tammikuusta vuoden 2011 joulukuuhun 5 %. Mallasohran hinta nousi vuoden 2011 aikana noin 20 %. Tammikuussa 2011 mallasohran hinta oli noin 178 euroa/tonni, kun vuoden loppuun mennessä hinta oli noussut yli 214 euroon tonnilta. Vuoden keskimääräinen hinta oli mallasohralla 197 euroa/tonni.

Kauran hinta oli vuonna 2011 keskimäärin noin 171 euroa/tonni. Hinta pysyi elo- ja syyskuun notkahduksesta huolimatta melko tasaisena koko vuoden ajan, ja joulukuussa kauran hinta oli 176 euroa/tonni.

Vehnän hinta laski vuoden 2011 aikana. Vehnän hinta oli vuoden alussa keskimäärin noin 200 euroa/tonni, kun vuoden 2011 joulukuussa hinta oli enää noin 171 euroa/tonni. Koko vuoden vehnän keskimääräinen hinta oli 189 euroa/tonni. Rukiin hinta laski vuoden 2011 aikana helmikuun 205 eurosta/tonni, joulukuun noin 189 euroon tonnilta. Rukiin koko vuoden keskimääräinen hinta oli 191 euroa/tonni.

Öljykasvien hinnat pysyivät korkealla tasolla koko vuoden 2011 ajan. Rypsin ja rapsin hinta oli kesäkuussa 2011 458 euroa/tonni, kun vuonna 2010 keskimääräinen hinta oli 325 euroa/tonni. Hinta oli alimmillaan vuoden 2011 maaliskuussa 444 euroa/tonni.

Ruokaperunan tuottajahinta vaihteli

Viljan markkinahinnat Suomessa vuosina 2001–2011, €/1000 kg.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
2011	186,89	196,91	162,40	166,14
2010	159,71	147,39	112,58	115,71
2009 ¹	134,15	131,95	93,93	86,41
2008	207,02	189,14	160,71	137,80
2007	192,19	159,90	145,80	149,73
2006	139,81	110,50	102,00	107,26
2005	118,41	106,20	99,51	87,13
2004	120,90	119,80	106,51	87,32
2003	124,88	126,66	105,57	92,21
2002	126,57	131,79	106,00	104,38
2001	131,31	132,36	109,66	111,37

¹ Tilastointi muuttunut. Viljelijälle maksettu laatukorjattu hinta vastaanottopisteeseen toimitettuna.
Lähde: Tike.

voimakkaasti vuonna 2011. Hinta oli keskimäärin 190 euroa/tonni. Vuoden puolivälissä ruokaperunan hinta oli vielä 240 euroa/tonni, mutta heinäkuussa hinta lähti laskuun. Syksyllä perunoiden hinta puolittui ja joulukuussa ruokaperunan hinta oli tippunut 110 euroon/tonni.

Suomessa viljojen hinnat olivat koko vuoden ajan alle Keski-Euroopan hintojen. Kotimaisilla viljamarkkinoilla hinnat reagoivat viiveellä hintojen nousuun, mutta hintojen laskeminen muualla EU:ssa välittyy nopeasti Suomen markkinoille.

Viljojen markkinahinnat eräissä EU-maissa vuonna 2010, €/1000 kg¹.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
Suomi	159,7	147,4	-	115,7
Ruotsi	129,0	168,8	142,6	113,2
Tanska	120,8	131,6	131,6	124,9
Saksa	128,7	149,5	-	129,8
Itävalta	139,1	131,2	-	111,4
Englanti	-	152,8	123,9	117,5
Espanja	146,5	173,4	150,3	139,7

¹ Vuosi hinnat.
Lähde: Eurostat.

Ilmastonmuutos, uusi tekniikka ja kehittyvä puutarhaviljely

Risto Tahvonen

Puutarhaviljelyn tehokkuus on kohonnut niin avomaalla kuin kasvihuoneissa viimeisten vuosikymmenten aikana. Tulevien parin vuosikymmenen aikana ilmastonmuutos siivittää tuotannon kehittymistä kasvihuoneessa ja avomaalla, koska talvet lauhdutvat ja kesän viljelyolot tulevat suotuisiksi. Talvivauriot erityisesti hedelmillä vähenevät, kasvihuoneiden energiatarve vähenee ja puutarhatuotteiden kysyntä lisääntyy. Kotimaisten tuotteiden kysyntää parantaa myös Etelä-Euroopan paheneva kuivuus kesäaikoina.

Suomalaisen puutarhakasvien nykyisen ja tulevaisuuden viljelyn perustekijöitä voidaan kuvata seuraavilla sanoilla: kehittynyt tekniikka, pimeä talvi, valoisa kesä ja ilmaston muutoksesta saatava etu. Vuosituhannen vaihteen molemmin puolin viljelytekniikat kehittyivät merkittävästi, jolloin meidän sadot tavoittelivat avomaavihanneksissa ja marjoissa sekä kasvihuonekasveilla eurooppalaisten parhaimpien tasoja tai jopa ne ylittäen.

Ilmasto muuttuu ja puutarhatuotanto sen mukana

Kasvukausien pidentyminen ja erityisesti talvien lämpeneminen on puutarhakasvien tuotannolle paraneva kilpailutekijä. Suomen ilmasto on muuttunut 1960-luvulta nykypäivään merkittävästi. Kasvukauden pituutta kuvataan usein yli +5° C:n tehoisalla lämpösummalla. 1960-luvulla luku oli hieman alle 1 300 °C. Viimeisen vuosikymmenen aikana tehoisa lämpösumma on ollut 1 400–1 500 °C, mikä on merkinnyt noin 2–4 viikkoa aiempaa pidempää kasvukautta.

Nykyisten ennusteiden mukaan kasvukaudet edelleen pidentyvät ja talvet lämpenevät, jolloin Etelä-Suomen ilmasto muistuttaa 2040-luvulla jo Pohjois-Saksan ilmastoa viime vuosisadan puolivälissä. Runsastuvat talvisateet takaavat meille puhtaan veden riittävyyden, mikä on merkittävä etu verrattuna Etelä- ja jopa Keski-Euroopan kuivuudesta kärsiviin viljelyalueisiin. Kasvintuhoojenkin vähäisyys on Suomen puolella.

Kasvihuonevihannesten viljelystä tullut Euroopan tehokkainta

Suomalainen kasvihuoneviljely tapahtuu maailmanlaajuisesti tarkastellen hyvin poikkeuksellisissa oloissa. Marraskuusta helmikuulle meillä ei ole riittävästi auringonvaloa, mistä syystä tuotannossa on turvauduttu keinovalon käyttöön. Kuitenkin koko kasvukauden auringon valoenergia on meillä hieman suurempi kuin Hollannissa.

Keinovalo korvaa kasvihuoneiden lämmitystä tehokkaasti, kun kasveille annetaan tekovalo hyvän kasvun edellyttämä määrä. Niinpä esimerkiksi kurkun viljelyssä kasvihuoneiden lämmitykseen tarvittava energia tulee yli 95 % lamputa ja hiilidioksidin tuotannossa syntyvästä energiasta, jolloin energiatehokkuus tuotettua satokiloa kohden on parantunut merkittävästi perinteiseen luonnonvalotuotantoon verrattuna. Tehokkaimmat kurkkuviljelijät saavat nyt vuodessa satoa jopa yli 200 kg/m² eli 2 milj. kg hehtaarilta. 1980-luvulla sato oli 40–50 kg/m²/v. Mainittakoon, että Espanjassa hyvä vuosisato on 20 kg/m². Espanjan kesä on liian kuumaa tehokkaaseen tuotantoon.

Tulevaisuudessa kasvihuonetuotanto kehittyi edelleen, kun uusimmat tutkimuksen alla olevat kasvualusta- ja kasteluratkaisut, näköpiirissä olevat LED-valotusmenetelmät

ja kasvihuoneiden jäädytysratkaisut tulevat tuotantokäyttöön. Energiatieteiden kehitys ja/tai satotason nousu nykyisestä hyvästä tasosta vielä 20–40 %.

Muuttuva ilmasto edistää ja monipuolistaa puutarhakasvien avomaaviljelyä

Nykyisessä ja tulevassa ilmastossa kaikki ammattimainen puutarhaviljely perustuu tehokkaaseen kasteluun. Kasteluviedestä meillä ei tule olemaan puutetta, sillä vuosittainen kokonaisuus tulee lisääntymään. Tämä onkin merkittävä etu verrattuna Keski- ja Etelä-Eurooppaan.

Nykyaikaiset kastelu- ja siihen liitetyt lannoitustekniikat onkin kehitetty Suomen oloihin täysin nykyaikaisiksi, jolloin myös sadot ovat nousseet merkittävästi tultaessa 2000-luvulle. Esimerkiksi mansikan tyypillinen sato oli 1980-luvulla 2 000–5 000 kg/ha, kun nykyaikaisessa mansikkaviljelyssä tavanomainen sato on 15 000–20 000 kg/ha. Vastaavasti avomaaviljelyssä kuten keräkaalien, porkkanan ja avomaakurkun sato on kaksinkertaistunut. Kun kastelu ja siihen liitetty lannoitus perustuu kasvuun perustuvaan täsmäkasteluun, niin ravinteiden hyväksikäyttö on parantunut ja pelloilta tulevat ravinnepäästöt ovat supistuneet viljelyn tarkentumisen myötä.

Muuttuva ilmasto laajentaa hedelmänviljelyn mahdollisuuksia

Tulevassa ilmastossa kasvukausi edelleen pitenee ja talvet tulevat entistä leudommiksi. Tästä syystä omenien tuotantoalue tulee laajentumaan talvilajikkeet mukaan laskien koko Etelä-Suomen alueelle, Salpausselälle asti. Kesä- ja syyslajikkeita voidaan tehokkaasti viljellä aina Keski-Suomea myöten. Omakotitalot voivat nauttia kestävimpien kesälajikkeiden kasvusta aina Rovaniemi–Kuusamo -linjalle asti. Uusina ammattiviljelykasveina tulevat nopeastikin tuotantoon päärynä ja luumu edullisimmille Etelä-Suomen paikoille. Jopa makeasta kirsikastakin tulee viljelyyn Suomessa menestyviä lajikkeita.

Suomella on luontaiset edellytykset tuottaa ravitsemuksellisesti arvokkaita marjoja. Jo tällä hetkellä uusilla lajikkeilla ja nykyisellä viljelytekniikalla mansikoista ja herukoista saadaan erittäin hyviä satoja Oulu–Kajaani -linjalle asti. Näillä alueilla sato valmistuu 1–3 viikkoa myöhemmin kuin Etelä- ja Keski-Suomessa, mikä on tuotteiden markkinoinnin kannalta merkittävä etu. Jo nyt voidaan arvioida, että vuosisadan puolivälissä Euroopan myöhäisimmät, mutta aromikkaimmat mansikat ja herukat tulevat myyntiin hyvällä hinnalla Pohjois-Suomesta ja Etelä-Lapista.

Viherrakentamisesta viihtyisä ympäristö

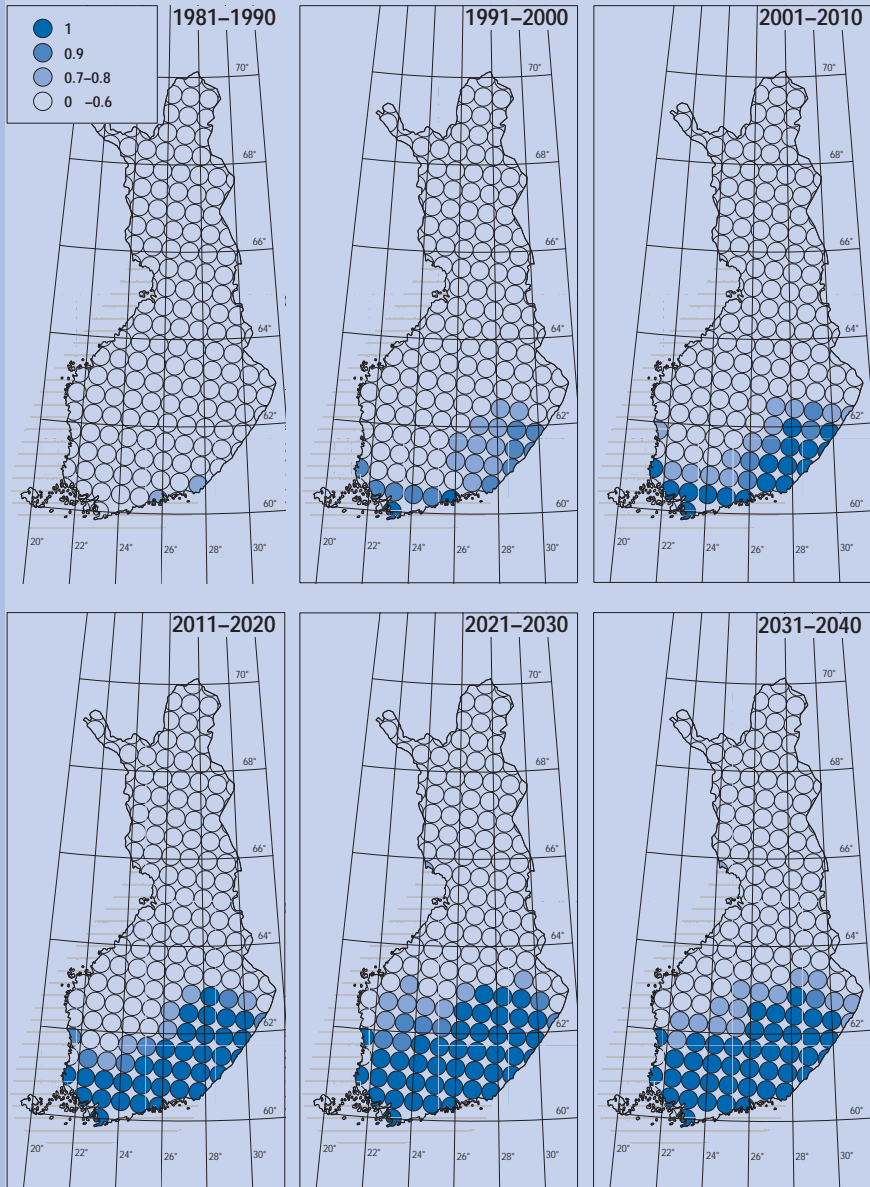
Suomalainen asumismuoto kaupunkilaistuu edelleen kovaa vauhtia, mutta me vaadimme ja tarvitsemme hyvinvoinnin takia ympärillemme kauniita ja menestyviä viherrakentamiskasveja. Suomen ilmasto muuttuu, mutta päivänpituus säilyy ennallaan. Tämä

Puutarhakasvien tuotannon kehittyminen esimerkkinä kasvihuonekurkku vuosina 1970–2010 ja ennuste 2030-luvulle.

Vuosi	Sato	Tuotantotekniikan suhteellinen kehittyneisyys				
		Teko- valo	Tekniikka	Kastelu	Kasvu- alusta	Kasvin- suojelu
1970	25	0	1	1	2	1
1980	40	0	3	3	3	2
1990	50	0	3	3	3	3
2000	100	2	3	3	3	3
2010	200	3	3	3	3	3
2030	250	4	4	4	4	4

Sato = kg/m²/v, tuotantotekniikan kehittyneisyys: 0 = ei käytössä, 1 = perinteinen 2 = muutosvaihe, 3 = moderni, 4 = nyt tutkitaan, käytössä lähivuosina

asia on huomioitava viherympäristön rakentamisessa: kotoperäisiä, täällä menestyviä kasveja on lajistosta noin 50 %. Tämä edellyttää tehokasta ja toimivaa kotimaisen taimiaineiston saatavuutta ja tuotantoa sekä niihin keskittyvää tutkimusta. Muussa tapauksessa viherrakentamisistutuksista tulee ulkomaisia kertakäyttöistutuksia. Viherrakentamisen kokonaisarvo, josta kasvien osuus on noin 10 %, on vuosittain lähes 1 mrd. euroa, mikä on yhtä paljon kuin koko muun puutarhatalouden kasvien tuotannon kausallinen arvo yhteensä.

Omenan viljelyn onnistuminen ja ilmaston muuttuminen esimerkkinä 'Melba'-syyslajike. Tummansininen ympyrä = sadon valmistuminen ja puun talveentuminen joka vuosi, vaaleansininen ympyrä = sadon valmistuminen ja puun talveentuminen 0-6 vuotena kymmenestä.

2.3. Kotieläintuotanto

Maito

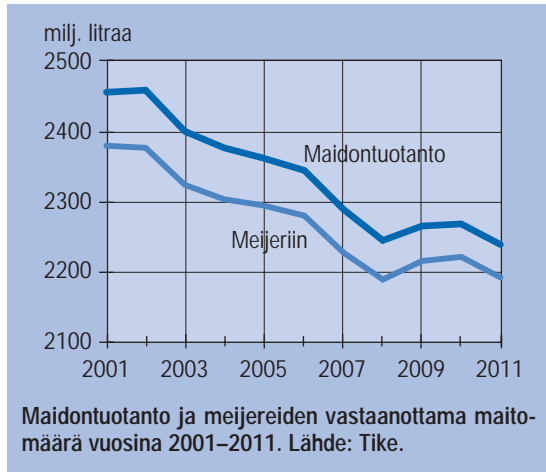
Vuonna 2011 meijereihin toimitettiin 2190 milj. litraa maitoa. Maidon tuotantomäärä jäi 32 milj. litraa (-1,5 %) edellisvuotista pienemmäksi. Luomumaitoa tuotettiin 31 milj. litraa (+4,4 %). Lisäksi lehmät tuottivat lähes 320 000 vasikkaa.

Maitoa tuotettiin kiintiökaudella 2010/2011 noin 2 222 milj. litraa, eli 242 milj. litraa (9,8 %) alle maakiintiön. Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan vuoden 2012 maitotuotos on 2 215 milj. litraa (+1,2 %).

Maidontuottajien määrä vähentyi vuoden aikana 6,5 %. Vuoden lopussa maitoa tuotettiin 9 938 tilalla, joista 126 (+10,5 %) oli luomutiloja. Maitotilojen määrä on vähentynyt tällä vuosituohannella 53 %, mutta maidon tuotanto on vähentynyt vain 8 %. Vuonna 2011 keskimääräinen karjakoko nousi 27,7 lypsylehmään (+1,4 lehmää). Gallup Elintarviketieto arvioi keskikarjakoon lähestyvän vuoden 2012 lopussa jo 30 lehmää. Lypsylehmien lukumäärä vähentyi 1,1 %, mikä osaltaan vähensi syntyneiden vasikoiden määrää (-0,5 %) sekä maitomäärää. Lypsylehmien keskituotos laski 0,4 %. Myös meijerimaidon keskimääräiset valkuais- ja rasvapitoisuudet laskivat.

Voita valmistettiin 41,7 milj. kg (-10 %) ja kulutettiin 22 milj. kg (+20 %). Voin kysyntä oli vahvaa ja kaupoissa oli ajoittain pulaa voista, vaikka sen vientiä vähennettiin 24,7 milj. kg:an (-20 %) ja voin varastot laskivat vuoden lopussa 0,7 milj. kg:an. Rasvaseoksia valmistettiin ja kulutettiin 16,5 milj. kg (-7 %). Nestemaitoa valmistettiin 704 milj. litraa (-0,6 %) ja kulutettiin 687 milj. litraa (-1 %). Täysmaitojen ja luomumaidon valmistus lisääntyi yli 10 %. Piimää valmistettiin 62 milj. litraa (-3,5 %).

Jogurtteja valmistettiin 123 milj. kg (+5 %) ja kulutettiin 128 milj. kg (+2 %). Juustoja valmistettiin 100,5 milj.

kg (-0,4 %) ja kulutettiin 121 milj. kg (+5 %). Etenkin murukolo- ja leipäjuustojen valmistus lisääntyi. Kerman valmistus lisääntyi 9 % ja hapatettujen maitovalmisteiden tuotanto 11 %. Maitojauheiden valmistus vähentyi 10 % ja kulutus 13 %.

Vaikka kotimainen tuotanto alittaa nykyisin kulutuksen, on yksittäisissä tuoteryhmissä huomattavaakin vientitarvetta. Merkittävä osa Suomessa tuotetun maidon sisältämästä rasvasta käytetään edelleen vientituotteiden valmistukseen. Sen sijaan maidon valkuaisosalle on käyttöä kotimaassa.

Jogurtteja vietiin 31 milj. kg (+10 %) ja tuotiin 37 milj. kg (+2 %). Nestemaitoa tuotiin 52 milj. kg, mikä oli noin 20 % kulutuksesta. Juustoja vietiin 50,2 milj. kg (-1,4 %) ja tuotiin 52,5 milj. kg (+17 %). Juustotuotannosta lähes puolet vietiin ulkomaille. Kotimaan kulutuksesta peräti 43 % oli tuontijuustoja. Tuontijuustojen kulutus on vahvistunut koko EU-jäsenyyden ajan. Voin vienti väheni 24,7 milj. kg:aan (-20 %). Maitojauheiden vienti vähentyi 10 % ja tuonti 37 %.

Naudanliha

Vuonna 2011 lihan kokonaistuotanto, johon lasketaan mukaan kaikkien eläinlajien liha, oli 387 milj. kg ja kokonaiskulutus 400 milj. kg. Nettotuojan asema johtui lähinnä naudanlihan tuontitarpeesta.

Vuonna 2011 Suomessa tuotettiin runsaat 82 milj. kg naudanlihaa (+0,5 % edellisvuodesta). Naudanlihan kulutus lisääntyi prosenttina ollen runsaat 99 milj. kg. Tästä 18 % oli tuontilihaa. Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan vuonna 2012 kulutetaan 99,7 milj. kg ja tuotetaan 83 milj. kg naudanlihaa.

Nautoja teurastettiin yhteensä lähes 268 000 kpl (+0,5 % vuodesta 2010), josta 53 % oli sonneja, 32 % lehmiä ja 14 % hiehoja. Sonneja teurastettiin edellisvuoden määrä, mutta lehmiä runsaat 2 % ja hiehoja 1 % edellisvuotta enemmän.

Nautojen keskiteuraspainojen nousu on hidastanut naudanlihan tuotannon vähenemistä. Sonnien keskiteuraspaino on noussut 70 kg vuoden 1996 jälkeen. Vuonna 2011 sonnien keskiteuraspaino oli 343 kg (-3 kg) ja hiehojen 248 kg (-2 kg). Lehmiä teurastettiin (282 kg) nousi 2 kg.

Emolehmiä määrä on yli kaksinkertaistunut tällä vuosituohannella. Toukuksussa 2011 Suomessa oli 57 300 emolehmiä (+3 % vuodesta 2010). Naudanlihan tuotantoon erikoistuneita tiloja oli noin 3 700 kpl, joista noin 2 200 tilalla oli emolehmiä tuotantoa.

Välitettujen vasikoiden keskipaino ja niiden lukumäärä (117 000 kpl) kasvoivat noin prosenttina.

Vuonna 2011 Suomeen tuotiin 17,9 milj. kg ja täältä vietiin 1,6 milj. kg (2 %

tuotannosta) naudanlihaa. Tuonti lisääntyi 3 % ja vieni väheni hieman. Varastoissa olevan naudanlihan määrä väheni vuoden aikana lähes 19 %. Puolan, Tanskan ja Saksan yhteenlaskettu osuus tuonnista oli 57 %. Yli puolet naudanlihavalmistuksista tuotiin Ruotsista, jossa toimii myös suomalaisia liha-alan yrityksiä. Naudanlihan vieni Suomesta on suuntautunut viime vuosina lähes yksinomaan Ruotsiin ja Norjaan.

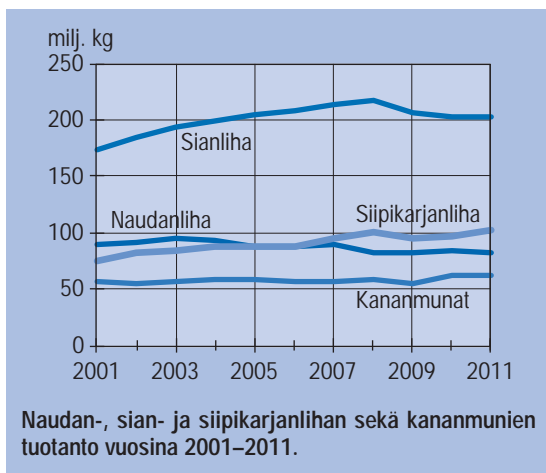
Muista märehitöistä lampaiden lihan tuotanto on lisääntynyt parissa vuodessa 30 %. Myös lampaanlihan kulutus on lisääntynyt nopeasti. Lampaanlihan kokonaistuotanto on kuitenkin vain 0,9 milj. kg ja kulutus 3,5 milj. kg.

Sianliha

Vuonna 2011 Suomessa tuotettiin lähes 202 milj. kg sianlihaa (-1 % vuodesta 2010). Tuotanto vähentyi jo kolmantena peräkkäisenä vuonna. Vähenemistä edisti jo toista vuotta korkealla pysytellyt rehun hinta. Sianlihan kulutus sen sijaan nousi 5 % ollen 196 milj. kg. Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan vuonna 2012 sianlihan tuotanto laskee 193 milj. kg:n ja kulutus nousee 197 milj. kg:an, eli Suomesta tulisi myös sianlihan nettotuojia.

Suomessa teurastettiin lähes 2,3 milj. sikaa (+1 %). Tuotannon vähenemistä selittääkin lihasikojen keskiteuraspainon lasku 87 kg:an (-1,4 kg). Edellisvuoden (2010) keskiteuraspainot olivat poikkeuksellisen korkeat teurastamolakon vuoksi. Teurastettujen emakoiden määrä lisääntyi 4 % ja välitettujen porsaiden määrä väheni 2 %. Porsaiden keskimääräinen välityspaino nousi 32 kg:an.

Huhtikuussa 2011 Suomessa oli lähes 143 000 emakkoa (-5 %) ja 470 500 vähintään 50 kg painavaa lihasikaa (-4 %), ja sikoja pidettiin noin 1900 tilalla (-8 %). Muutokset kertovat myös tuotannon tehostumisesta ja teuraspainojen noususta,

Kotieläintuotanto vuosina 2001–2011.

	Meijerimaito milj. litraa	Naudanliha milj. kg	Sianliha milj. kg	Kananmunat milj. kg	Siipikarjanliha milj. kg
2011	2 190	82	202	62	102
2010	2 222	82	203	62	96
2009	2 215	81	206	54	95
2008	2 188	80	217	58	101
2007	2 226	87	213	55	95
2006	2 279	85	208	57	88
2005	2 293	84	203	58	87
2004	2 304	91	198	58	87
2003	2 323	94	193	56	84
2002	2 376	91	184	55	83
2001	2 378	90	174	57	76

Lähde: Tike.

sillä emakoiden määrä on vähentynyt tällä vuosituohannella 22 % ja karjujen 45 %. Samaan aikaan lihasikojen määrä on lisääntynyt 16 %. Alueellisesti tuotanto on keskittynyt Varsinais-Suomen, Satakunnan ja kolmen Pohjanmaan maakunnan alueille, joissa oli 76 % sioista ja 70 % sikatiloista.

Sianlihaa vietiin 41,2 milj. kg (+13 %) ja tuotiin 27,9 milj. kg (–2 %). Viidennes tuotannosta meni vientiin. Pakkasvarastoissa olleen sianlihan määrä väheni vuoden aikana 6,6 milj. kg eli 46 %. Tämä kehitys parantane hieman sikamarkkinoiden tilannetta, sillä sianlihan vientiä on kritisoitu heikosti kannattavaksi. Tärkeimpiä vientikohteita olivat Venäjä, Viro, Ruotsi, Uusi-Seelanti ja Etelä-Korea. Vuoden 2011 lopussa allekirjoitettiin sopimus, joka parantaa mahdollisuuksia viedä lihaa Kiinaan.

Tuonnin osuus sianlihan kulutuksesta oli 14 %. Sianlihaa tuotiin lähinnä Saksasta, Tanskasta ja Puolasta. Lihavalmisteita on tuotu pääasiassa Saksasta ja Ruotsista.

Siipikarjanliha

Vuonna 2011 Suomessa tuotettiin 101,5 milj. kg ja kulutettiin 98,5 milj. kg siipikarjanlihaa. Siipikarjanlihan tuotanto lisääntyi 5 % ja kulutus vajaan prosentin vuodesta 2010. Noin 91 % tuotannosta on broile-

rinlihaa.

Broilerinlihaa tuotettiin vajaat 92,5 milj. kg (+7 % edellisvuodesta) ja kalkkunanlihaa 7,9 milj. kg (–9 %). Kulutuksesta 93,4 milj. kg (+7 %) oli broilerinlihaa ja 9,7 milj. kg (+3 %) kalkkunan lihaa. Lisäksi tuotettiin ja kulutettiin pieni määrä muuta siipikarjanlihaa. Broilerinlihan tuotanto on pysytellyt muutamana viime vuotena 85–90 milj. kg tuntumassa. Sen sijaan kalkkunanlihan tuotanto on vähentynyt 43 % vuodesta 2005.

Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan vuonna 2012 siipikarjan lihaa kulutetaan 102 milj. kg, josta 91 milj. kg broilerinlihaa ja vajaat 10 milj. kg kalkkunanlihaa. Tuotantomäärä on ennusteen mukaan 107 milj. kg siipikarjanlihaa, josta 99 milj. kg broilerinlihaa ja alle 9 milj. kg kalkkunanlihaa. Lihantuotannossa broilerin markkinanäkymä onkin lähivuosina muita tuotantosuuntia valoisampi.

Kappalemääräisesti broilereita teurastettiin 5 % vuotta 2010 enemmän, mutta niiden keskiteuraspaino (1,65 kg/lintu) oli noin 30 g edellisvuotista pienempi. Kalkkunoiden teurasmäärä vähentyi 7 % ja niiden keskipaino (9,25 kg/lintu) oli noin 160 g edellisvuotta pienempi.

Vuonna 2011 Suomeen tuotiin 11,5 milj. kg broilerin lihaa (+0 %) ja 3,0 milj. kg kalkkunan lihaa (+21 %). Broilerinli-

haa tuotiin eniten Brasiliasta ja Tanskasta. Tuonnin osuus oli 13 % broilerinlihan ja peräti 31 % kalkkunanlihan kulutuksesta. Lihavalmisteita tuotiin mm. Thaimaasta, Saksasta, Tanskasta ja Brasiliasta. Kalkkunanlihaa tuotiin eniten Alankomaista, Puolasta sekä Saksasta, jossa teurastetaan monien naapurimaiden kalkkunoita. Tuontilihan jalostusaste on noussut, sillä valmisteiden osuus siipikarjan lihan tuonnista oli reilusti yli puolet. Ruholihan tuonnista pääosa on luuttomia paloja.

Suomesta vietiin 17 milj. kg broileiria (+17 %) ja 2 milj. kg kalkkunan lihaa (+11 %). Tärkeimpiä vientikohteita olivat Viro, Venäjä, Hongkong, Liettua ja Latvia. Vienti oli pääasiassa luullisia paloja.

Kananmunat

Vuonna 2011 pakkaamoihin toimitettiin 62 milj. kg kananmunia. Tämän lisäksi noin prosentti tuotannosta on viime vuosina käytetty suoramyyntiin tai kotitarpeeksi. Kananmunien tuotanto lisääntyi 2 %. Yhtä paljon kananmunia tuotettiin viimeksi vuonna 1990-luvun lopussa. Luomukananmunien tuotanto väheni 4 % ja häkkikananmunien 3 %. Lattiakananmunien tuotanto lisääntyi 18 %.

Kananmunista 3 % tuotettiin luomukanaloissa, 28 % lattiakanaloissa ja loput 69 % häkkikanaloissa. Perinteisten häkkikanaloiden osuus vähentyi vauhdilla, sillä vuonna 2012 kananmunia ei saa enää tuottaa ns. varustelemattomissa häkeissä. Häkkikanalansa muuttamatta jättäneiden, tuotannon lopettaneiden tilojen määrä näkyy myös vuodenvaihteen tuotannossa.

Kananmunien kulutus oli noin 55 milj. kg, mikä oli 6 % edellisvuotta enemmän. Kuorimunien kulutus lisääntyi hieman enemmän, 3,7 %. Kuorimunien vienti vähentyi hieman ja muiden valmisteiden vienti lisääntyi hieman, joten kananmunien kokonaisvientii pysytteli runsaassa 10 milj. kg:ssa. Tilastojen mukaan Suomessa oli 3,3 milj. munivaa kanaa (+3 %)

Gallup Elintarviketiedon ennusteen

Tärkeimpien kotieläintuotteiden tuottajahinnat lisineen vuosina 2001–2011 (€/100 kg, maito €/100 l)¹.

	Maito	Naudanliha	Sianliha	Broile- rinliha	Kanan- munat
2011	44,24	253	146	131	96
2010	40,59	240	137	120	88
2009	40,11	247	141	124	87
2008	44,79	241	144	130	92
2007	39,05	221	132	114	77
2006	36,90	212	126	109	62
2005	35,55	205	128	114	60
2004	36,37	190	120	117	74
2003	37,31	186	115	117	80
2002	37,29	190	137	120	79
2001	36,48	208	150	117	69

¹ Maidon hinnan tilastointi on muuttunut. Tuottajahinta on tuottajille keskimäärin maksettu hinta. Lähde: Tike.

mukaan kananmunien tuotanto vähenee vuonna 2012 noin 5 % jääden alle 60 milj. kg:an. Sen sijaan kulutuksen arvioidaan lisääntyvän.

Tuottajahinnat

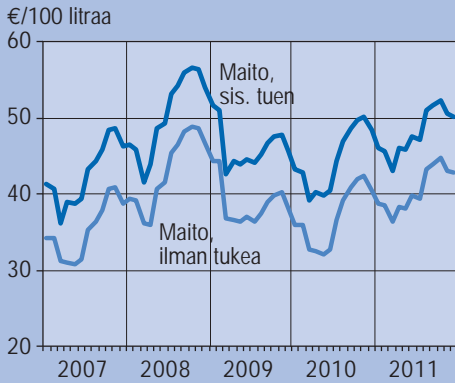
Kotieläintuotteiden markkinahinnat muualla EU:ssa vaikuttavat niiden hintoihin Suomessa. Suomen hinnoissa on kuitenkin erityispiirteitä. Esimerkiksi sianlihan ja maidon markkinahinnat vaihtelevat

Kotieläintuotteiden markkinahintojen EU-maissa vuonna 2010, €/100 kg¹.

	Maito	Sianliha	Naudanliha (sonni)	Siipikar- janliha ²	Kanan- munat ³
Suomi	42,84	149,9	300,8	249,0	118,4
Ruotsi	37,90	148,4	329,8	220,3	208,9
Tanska	35,55	138,9	338,3	235,4	178,3
Viro	32,29	156,3	241,0	-	103,6
Saksa	34,68	155,7	348,7	254,3	107,7
Ranska	33,47	146,6	343,7	223,6	107,9

¹ Maidolla tammi–marraskuun keskihinta, muilla tuotteilla tammi–joulukuun keskihinta, - tieto puuttuu

² Teurastamon myyntihinta, ³ Pakkaamon myyntihinta. Lähde: Euroopan komissio.

Maidon tuottajahinta keskimäärin vuosina 2007–2011. Lähde: Tike.

vähemmän Suomessa kuin monissa muissa EU-maissa. Kananmunista on Suomessa ylitarjontaa ja niiden tuottajahinta on ollut matala muuhun EU:hun verrattuna. Suomalaisille maidontuottajille maksetaan hieman korkeampaa hintaa kuin EU:n tuottajille keskimäärin ja maidon hinnan kausiporrastus on Suomessa monia muita maita voimakkaampi. MTT:n tutkimukset viittaavat myös siihen, että Euroopan markkinoilla havaitut lihan hintamuutokset siirtyvät hitaasti Suomen lihamarkkinoille.

Vuonna 2011 keskipitoisen maidon tuottajahinta laatulisineen oli keskimäärin 40,50 €/100 l (+10 %). Lisäksi maksettiin tuotantotukea 7,44 €/100 l. I-luokan normimaidosta maksettiin keskimäärin 37,02 €/100 l, joten erilaisten lisien osuus keskipitoisen maidon hinnasta oli 3,48 €/100 l. Maidon lopullinen hinta ratkeaa vasta meijereiden tilinpäätösten yhteydessä, jolloin päätetään meijerien tuloksen perusteella maksettavasta jälkitilistä. Vuonna 2010 jälkitili oli keskimäärin 3,74 €/100 l.

Sonninlihasta maksettiin tuottajalle vuonna 2011 keskimäärin 2,95 €/kg, mikä oli 6 % edellisvuotta enemmän. Kaikkien naudanlihalaatujen keskihinta oli 2,53 €/kg (-5 %). Sonninlihan hinta nousi maltillisemmin kuin hiehonlihan hinta (2,39 €/kg, +7 %), mutta hieman ripeämmin

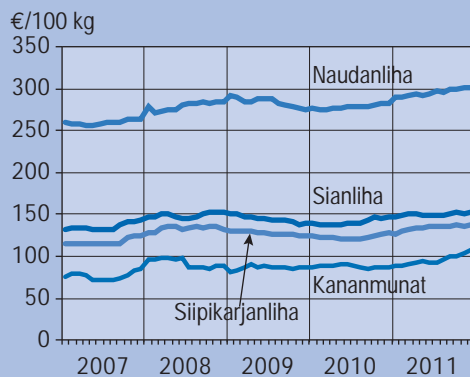
kuin lehmän lihan hinta (1,68 €/kg, +4 %). Naudanlihan hinta Suomessa nousi maltillisemmin kuin EU:n keskihinta, joka nousi Suomen hintaa korkeammaksi. Esimerkiksi sonninlihassa erotus oli 5 %. Pitkällä aikavälillä Suomen hinta on ollut lähellä EU:n keskihintaa.

Välitysvasikoiden hinnat pysyivät lähes edellisvuoden tasolla tai nousivat 0–2 %. Sonniternivasikasta maksettiin keskimäärin 154 €/kpl ja lehmätarnivasikasta 82 €/kpl.

Sianlihasta maksettiin keskimäärin 1,46 €/kg (+7 %). Lihasian keskihinta puolestaan oli 1,50 €/kg (+7 %). Välitysporsaasta (30 kg) maksettiin keskimäärin 58 euroa (-3 %). Kesäheinäkuussa porsaan hinta oli alle 50 €/kpl. Ensimmäistä vuosineljännestä lukuun ottamatta EU:n keskihinta oli Suomen hintaa korkeampi. Sen sijaan välitysporsaan hinta oli Suomessa EU:n keskihintaa korkeampi.

Siipikarjanlihasta maksettiin keskimäärin 1,34 €/kg (+9 %). Broilerinlihan hinta oli 1,31 €/kg (+10 %).

Kananmunista maksettiin keskimäärin 0,96 €/kg (+9 %). Tuotantotapojen välillä on hintaeroja. Lattiakanojen munista maksettiin keskimäärin 9 snt/kg ja luomumunista lähes 1,7 €/kg enemmän kuin häkikanojen munista. Häkki- ja lattiakanojen munien hintaero kuitenkin pieneni vuoden 2011 aikana.

Naudan-, sian- ja siipikarjanlihan sekä kananmunien hinnat ilman tukea vuosina 2007–2011. Lähde: Tike.

LED-valoa kotimaiseen kasvihuonetuotantoon?

Kari Jokinen

Auringon vuorokautinen säteily ei yksin mahdollista tehokasta kasvihuonetuotantoa Suomessa varsinkaan talvella. Kasveja valotetaan 12–20 tuntia vuorokaudessa vuodenajasta ja viljelykasvista riippuen valotustehon ollessa esimerkiksi kurkulle ja tomaatille noin 250 W/m^2 . Kasvihuonevihannesten tuotanto onkin tehostunut merkittävästi sen jälkeen, kun ympärivuotinen tuotanto alkoi 1990-luvulla. Ilman keinovaloa kasvihuoneen vuosittaiseksi tuotantoajaksi jäisi noin kahdeksan kuukautta, mikä heikentäisi tuotannon kannattavuutta. Ympärivuotinen valoviljelytuotanto jopa kolminkertaistaa kasvihuoneeneliöltä saatavan kurkun sadon, mutta lisää vastaavasti tuotantoyksikköä kohden käytettävää energiamäärää.

Viileässä ilmastossa kasvihuonetuotannon teknologista kilpailukykyä ja alan kannattavuutta pyritään tehostamaan uusilla teknisillä ratkaisulla. Keskeisenä tavoitteena on vähentää tuotannosta aiheutuvia kasvihuonekaasupäästöjä muun yhteiskunnan mukana.

MTT:n laskelmien mukaan teknisesti hyvin varustettuun ja ympärivuotiseen viljelyyn soveltuvan kasvihuoneen sisään tuleva energiavirta on Etelä-Suomen leveysasteella noin $2\,000\text{--}2\,500 \text{ kWh/m}^2/\text{v}$. Eniten energiaa tulee kasveille annettavasta keinovalosta (52 %), seuraavaksi kasvihuoneeseen tulevista auringon säteilystä (40 %) ja vähiten lämmityksestä (8 %).

Suomessa kasvustojen valotukseen käytetään lähes yksinomaan suurpainenaatriumvalaisimia (HPS). Uutena vaihtoehtona ovat tulleet led-tekniikkaan perustuvat valaisimet. LED (Light Emitting Diode) on valoa lähettävä diodi, jonka toiminta perustuu elektroluminenssiin. Tällöin kiinteään aineeseen johdettu sähkövirta saa aineen lähettämään näkyvää valoa.

Led-tekniikka on siten täysin toisenlainen kuin esimerkiksi perinteisessä hehkulamputissa, jossa hehkulan lämpö, termoluminenssi, synnyttää valoa. Vastaavasti HPS-lampun toiminta perustuu siihen, että natriumhöyry lähettää näkyvää valoa.

Yksittäinen led-siru on ainoastaan yhtä aallonpituutta lähettävä valonlähde, mutta yhdistämällä erivärisiä ledejä tai lisäämällä lediin loisteaineita kytetään valon väriä muokkaamaan. Nykyisin eri materiaaleista valmistetuilla ledeillä saadaan katettua sekä näkyvän valon aallonpituudet että ultraviolett- ja infrapunavalot.

Kasvihuonevalaistuksen räätälöinnillä lisää tehokkuutta

Lediä pidetään energiatehokkaana ratkaisuna. Väristä riippuen saadaan lediin syötetystä sähköenergiasta jopa 50 % muunnettua valoksi. Vastaava hyötysuhde HPS:llä on noin 35 %.

Ledin merkittävä etu muihin valonlähteisiin verrattuna on myös sen pitkä käyttöikä. Led-sirun elinikä voi olla jopa 100 000 tuntia. Lisäksi ledien valotehokkuus on korkea verrattuna muihin valonlähteisiin. Esimerkiksi hehkulamputissa se on noin 10 lm/W . Yleisvalaistuksessa käytössä olevien valkoisen valon ledien tehokkuus vaihtelee välillä $70\text{--}130 \text{ lm/W}$, mutta laboratoriossa on päästy jopa 230 lm/W .

Kasvihuoneviljelyssä kasvin ”aistiman” valon vastatehokkuutta ei voida yksiselitteisesti esittää tehon (watti) tai valaistuksen (lumen) suureilla, koska kasvin valoherkkyyssäikäyrä on hyvin erilainen kuin esimerkiksi ihmisen silmällä. Kasvin vastaanottamaa säteily-

määrää voidaan parhaiten mitata luonnon- ja keinovalon lähettämien valokvanttien eli fotonien määränä ja yksikkönä käytetään mikromoolia neliömetrille sekunnissa ($\mu\text{mol}/\text{m}^2/\text{s}$). Yleensä yhden prosentin säteilymäärän lisäys kasvihuoneeseen kasvattaa satoa yhden prosentin, kunnes saavutetaan valon suhteen kyllästymispiste.

Koska ledien valospektrikoostumusta voidaan muokata lähes portaattomasti, voidaan kasvihuonevalaistus räätälöidä kasvin kasvun ja kehityksen kannalta kaikkein tehokkaimmille aallonpituusalueille. Tätä erityisominaisuutta ei ole ollut perinteisissä kasvihuonevalaisimissa. Tärkeimpien kasvin yhteyttämiseen osallistuvien valon vastaanottajien (klorofyllit ja karotenoidit) herkimvät valosidonta-alueet ovat sinisen ja punaisen valon alueilla, jolloin keinovaloviljelyyn käytettävän valaisimen tulee sisältää mahdollisimman paljon juuri näitä aallonpituuksia.

Yhteyttämistehokkuuden lisäksi spektrimuokkauksella voidaan vaikuttaa myös kasvin muotoon, jota säätelee mm. valon sisältämä kaukopunan määrä. Esimerkiksi joulutähden kauppakelpoinen laatu on voimakkaasti riippuvainen viljelyssä käytettyjen ledien valokoostumuksesta. Näin ollen sopeuttamalla led-valaistus kunkin kasvin tarpeita vastaaviksi voidaan kasvihuoneen energiankulutusta pienentää poistamalla valosta kasville vähemmän merkitykselliset ja jopa haitalliset aallonpituudet.

Energiakustannukset vähenevät jopa kolmanneksella

Toisaalta tuotettaessa valoa led-valaisimella voi sen laskennallinen hyötysuhde olla pienempi, mutta kasvuvaste suurempi kuin HPS-lampuilla. Tämä näennäinen ristiriita johtuu siitä, että led-valaisin voidaan sijoittaa hyvin lähelle kasvustoa, koska led-valo on ominaisuuksiltaan ”kylmää” eikä lähelle sijoitetun HPS-lampun tuottaman lämpösäteilyn aiheuttamia haittavaikutuksia kasvissa esiinny.

Käytännön viljelyyn soveltuvien ledien valaistusteho kuitenkin heikkenee voimakkaasti valaisimen etäisyyden kasvaessa lehden pinnasta. Näin ollen nykyisten led-valaisimien käyttö korkeiden kasvustojen kuten kurkun ja tomaatin viljelyssä ns. ylävaloina ei ole vielä varteenotettava valaistusratkaisu. Ennusteiden mukaan markkinoilla olevien ledien valoteho kuitenkin lisääntyy noin 35 % vuodessa ja hinta samanaikaisesti putoaa noin 20 %. Tämän kehityksen toteutuessa tulee led-teknologia olemaan vaihtoehtoinen valaistusratkaisu myös tomaatin ja kurkun viljelyssä.

Mikäli led-valotuksen hyötysuhde sähkön muuttamisessa kasvin yhteyttämistä edistäväksi valoksi nousee esimerkiksi kolmanneksen korkeammaksi kuin HPS-valotuksen vähentäisi se sähkönkulutusta kolmanneksen. Tällöin välittömät energiakustannukset satokiloa kohti olisivat myös kolmanneksen alemmat kuin nykyisessä ympärivuotisessa keinovalotuotannossa. Ledien käytöllä voitaneen vähentää myös kasvihuoneen tuuletuksen tarvetta lämpimänä vuodenaikana, jolloin hiilidioksidilannoituksesta saadaan suurempi kasvuetu. Vaikka samanaikaisesti muun lämmitysenergian tarve lisääntyy kylmänä vuodenaikana, voidaan lisälämmitykseen käyttää uusiutuvia energialähteitä.

Vaikka osa led-valaisimista on tällä hetkellä valoteholtaan riittäviä esimerkiksi lehtivihannesten, maustekasvien ja koristekasvien viljelyssä, niiden käyttöönotto keinovalaistuksessa kulminoituu ensisijaisesti kysymykseen, voidaanko ledien avulla ja ensisijaisesti millaisilla ledeillä tuottaa laadukkaita kasveja HPS-valotusta edullisemmin. Sähkön hinnan lisäksi valaistuksen kustannukset muodostuvat investoinnin arvosta ja valaisimien ylläpitokustannuksista. Tämän kokonaisuuden selvittäminen on keskeinen haaste led-valotustutkijoille tulevina vuosina.

2.4. Puutarhatuotanto

Suomessa puutarhatuotantoon luetaan kuuluvaksi avomaan vihannestuotanto, viljeltyjen marjojen ja omenan tuotanto, taimitarhatuotanto sekä kasvihuonetuotanto. Jossain yhteyksissä myös viljeltyjen sienten tuotanto sekä katteen alla viljellyn perunan tuotanto luetaan puutarhatuotannoksi.

Puutarhatuotannon laajuus

Avomaan puutarhatuotannon ala oli vuonna 2011 yhteensä noin 16 200 ha. Tuotantoala on jatkanut hienoista kasvuun viimeisen viiden vuoden ajan. Kasvua on tapahtunut etenkin avomaan vihanneksilla ja hedelmillä. Marjoilla tuotantoala on sen sijaan vähentynyt. Kasvihuonetuotantoa oli 360 ha:n alalla, josta vihanneksia viljeltiin 226 ha ja koristekasveja 134 ha. Kasvihuonetuotannon ala on vähentynyt vuodesta 2010. Pinta-alan vähenemistä on tapahtunut niin vihannesten kuin koristekasvienkin osalla.

Vuonna 2010 Suomessa oli yhteensä noin 4 500 puutarhatuotantoa harjoittavaa yritystä, joista runsaat 3 500 harjoitti avomaan viljelystä ja runsaat 1 600 kasvihuonetuotantoa. Osalla tiloista oli sekä avomaan viljelystä että kasvihuonetuotantoa. Vuoteen 2009 verrattuna puutarhatuotantoa harjoittavien tilojen lukumäärä väheni 170 yrityksellä. Puutarhatuotannon kokonaisala sen sijaan kasvoi reilulla 300 ha:lla,

mikä kertoo jäljelle jäävien yritysten koon kasvusta.

Alueellisesti merkittäviä puutarhatuotannon alueita ovat Varsinais-Suomi, jossa vuonna 2010 sijaitsi 19 % koko maan avomaaviljelmistä sekä 21 % kasvihuoneviljelmistä. Pohjois-Savo on tärkeää marjanviljelyaluetta. Omenan viljelyn pääalueita ovat Ahvenanmaa, Lounais-Suomi ja Länsi-Uusimaa. Kasvihuonetuotannosta yli puolet sijaitsee C-alueella.

Sääolot

Talvi 2010–2011 oli runsasluminen koko Suomessa. Marjakasveille runsas lumi- ja peite oli eduksi ja takasi hyvän talvehtimisen, eikä pakkasvaurioita juurikaan ollut keväällä havaittavissa.

Kevät oli puutarhakasvien kannalta suotuisa. Keväthallojen määrä oli vähäinen, ja kukkivien marja- ja hedelmäkasvien vioitukset jäivät pieneksi. Hallat eivät myöskään kurittaneet varhaisvihannesten istutuksia, ja varhaisatua saatiin normaalin aikaa toukokuun puolivälissä kasvihuoneista ja hieman myöhemmin avomaalta.

Kesä oli keskimääräistä lämpimämpi ja sateisempi. Kasvukauden sateet olivat varsinkin eteläisessä Suomessa kuurosadetyyppisiä, jolloin alueittainen sademäärä vaihtelu oli suurta. Osalla alueista kasvukauden sademäärä on sopiva, kun taas toiset alueet kärsivät kuivuudesta. Kesän kuivuus ei juurikaan haitannut puutarhakas-

Tukirekisterin mukaiset puutarhaviljelyn pinta-alat vuosina 2005–2011 ha.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Avomaan puutarhatuotannon ala yhteensä	15 417	15 468	15 357	15 533	15 734	16 032	16 213
Avomaan vihannekset	8 254	8 327	8 405	8 146	8 378	8 731	9 034
Marjat	6 495	6 470	6 283	6 300	6 278	6 206	6 094
Hedelmät	667	671	669	690	685	696	702
Kasvihuoneviljely yhteensä	405	404	399	392	375	369	360
– vihanneviljely	245	243	242	240	231	231	226
– koristekasvien viljely	160	161	157	152	143	138	134

Lähde: Tike. Tukirekisteri.

veja, lukuun ottamatta jäävuorisalaattia ja kukkakaalia, joilla hellejaksot aiheuttivat ajoittain laatuongelmia. Mansikalla hellejakso kypsytti sadon nopeasti ja mansikakesonki jäikin lyhyeksi. Omenat kypsyivät noin viikon etuajassa lämpimässä säässä.

Lämmin ja pitkä syksy oli eduksi monivuotisille kasveille, joilla oli riittävästi aikaa valmistautua talven tuloon. Myös kasvihuonetuotanto hyötyi lämpimästä syksystä kun lämmitystarve oli tavanomaista pienempi.

Avomaan tuotanto

Tarhaherne on pinta-alaltaan eniten viljeltyin avomaan vihannes ja sen viljelypinta-ala oli vuonna 2010 noin 2 800 ha. Tarhahermeen ala kasvoi edellisvuodesta lähes 300 ha. Toiseksi eniten viljeltiin porkkanaa, 1 600 ha:n alalla. Nämä kaksi valtakasvia vastasivat lähes puolta avomaan vihannesten tuotantoalasta. Muita merkittäviä avomaan vihanneksia olivat ruokasipuli 980 ha:n alalla sekä keräkaali 590 ha:n alalla. Merkittäviä teollisuuden sopimuskasveja avomaan vihanneksista olivat tarhaherne, porkkana, punajuuri ja avomaankurkku. Avomaan vihanneksilla luonnonmukaista tuotantoa oli vajaalla kahdella prosentilla vihannesviljelyn pinta-alasta. Pinta-alallisesti merkittävimmät luonnonmukaisesti viljeltyt vihannekset olivat porkkana (47 ha), tarhaherne (25 ha) ja ruokasipuli (33 ha). Edellisvuoteen verrattuna luonnonmukaisen vihannestuotannon ala väheni runsaat 10 %.

Mansikka on marjakasveista niin pinta-alaltaan kuin sato määrältäänkin merkittävin marjakasvi. Vuonna 2010 sitä viljeltiin 2 900 ha ja kokonaissato oli 10 milj. kg. Mansikan viljelyn pinta-ala kasvoi ensimmäi-

sen kerran viimeisen kymmenen vuotta jatkuneen pinta-alan vähenemisen jälkeen. Mansikkaa viljelevien yritysten määrä jatkoi kuitenkin vähenemistään. Mansikan satomäärä on sen sijaan pysynyt vakaana, joskin sadon vuotuinen vaihtelu on suurta sääolosuhteista johtuen.

Muita merkittäviä marjakasveja ovat musta- ja viherherukat, joita viljeltiin noin 1 500 ha vuonna 2010. Vadelmaa ja mesivadelmaa viljeltiin noin 400 ha. Marjakasveista merkittävimmät teollisuuden sopimuskasvit olivat musta- ja viherherukat joiden osuus vuonna 2010 oli 77 % teollisuuden sopimustuotannon alasta. Marjakasveilla luonnonmukaista tuotantoa oli 9 %:lla pinta-alasta eli noin 540 ha:lla. Merkittävimmät luonnonmukaisesti viljeltyt marjat olivat herukka (303 ha), man-

Tärkeimpien avomaan puutarhatuotteiden viljelyalat ja sadot vuonna 2010.

	Ala ha	Sato kg/ha	Yht. 1 000 kg
<i>Avomaavihannekset</i>			
Tarhaherne	2 827	1 631	4 610
Porkkana	1 607	41 877	67 276
Ruokasipuli	979	20 263	19 829
Keräkaali	591	37 481	22 159
Kukkakaali	279	8 085	2 258
Punajuuri	421	29 346	12 340
Lanttu	379	28 935	10 964
Avomaankurkku	217	46 506	10 069
Kiinankaali	186	15 225	2 829
Muut kasvit	1 170	9 448	11 056
Yhteensä	8 654	18 879	163 389
– josta sopimustuotantoa	1 667	27 620	46 042
<i>Marjat ja omenat¹</i>			
Mansikka	2 917	3 526	10 286
Musta- ja viherherukka	1 472	676	996
Vadelma ja mesivadelma	394	1 345	529
Muut marjat	548	1 193	654
Yhteensä	5 331	2 338	12 465
– josta sopimustuotantoa	793	1 356	1 075
Omena	588	7 251	4 262

¹ satoikäinen pinta-ala

Lähde: Tike, Puutarhatilastot 2010.

sikka (122 ha) ja vadelma (19 ha). Edellisvuoteen verrattuna luonnonmukaisten marjojen tuotantoala pieneni 13 %.

Omenan viljelyala on kasvanut jatkuvasti viimeisen kymmenen vuoden aikana ollen vuonna 2010 588 satoikäistä hehtaaria. Myös omenan kokonaissato on kasvanut, joskaan ei yhtä suoraviivaisesti kuin pinta-ala vuotuisista satovaihteluista johtuen. Vuonna 2010 omenaa tuotettiin 4,3 milj. kg.

Kasvihuonetuotanto

Vuonna 2010 kasvihuoneviljelyala oli 440 ha. Vihanneksia kasvatettiin noin 60 %:lla tuosta alasta ja koristekasveja 35 %:lla. Lisäksi kasvihuoneissa kasvatettiin taimia, pistokkaita ja marjoja. Tomaatti on kasvihuonevihanneksista suurin niin pinta-alalla kuin kokonaissadollakin mitattuna. Tomaatin viljelyala vuonna 2010 oli 114 ha ja kokonaissato 39 milj. kg. Kurkun viljelyala oli 67 ha ja kokonaissato 31 milj. kg. Kurkulla valoviljelyn osuus tuotantoalasta oli noin 25 % ja tomaatilla hieman vähemmän, noin 20 %. Ruukkuvihanneksia, tärkeimpänä salaattia, viljeltiin 25 ha. Ruukkuvihanneksen tuotantoala on kasvanut jatkuvasti viimeisen 20 vuoden ajan.

Koristekasveja viljeltiin yhteensä 150 ha:n alalla vuonna 2010. Koristekasviviljelylle tyypillistä on, että samassa kasvihuoneessa tuotetaan useimmiten monenlaisia

Kasvihuonevihanneksen viljelyalat (m²) ja sadot (kg/m²) vuonna 2010.

	Ala 1 000 m ²	Sato kg/m ²	Yhteensä 1 000 kg
Yhteensä ¹	2 442	31	74 749
Tomaatti	1 143	34	39 198
Kurkku	670	47	31 793
Muut vihannekset	628	6	3 758

¹ ei sisällä ruukkuvihanneksia

Lähde: Tike, Puutarhatilastot 2010.

koristekasveja. Yritysten määrällä mitattuna ryhmäkasvien tuotanto oli yleisin tuotantomuoto, sillä ryhmäkasveja kasvatettiin 650 yrityksessä. Ruukkukasveja kasvatettiin 380 yrityksessä, sipulikukkia 190 ja leikkokukkia 110. Koristekasvien tuottajien määrä on alentunut jatkuvasti viime vuosina. Suurinta tuottajamäärän aleneminen on ollut leikkokukilla, joiden tuottajien määrä on pudonnut viidennekseen kahdenkymmenen vuoden takaisesta määrästä.

Vuonna 2010 orvokki oli kappalemääräisesti eniten viljeltyin ryhmäkasvi. Sitä tuotettiin lähes 13 miljoonaa kappaletta eli runsaat kaksi orvokkia jokaista suomalaista kohden. Orvokin osuus koko ryhmäkasvituotannosta oli 29 %. Toiseksi viljeltyin ryhmäkasvi oli petunia. Ruukkukasveista eniten viljeltyin oli ruukkunarsissa 3,0 miljoonan kappaleen tuotantomäärällä. Toiseksi viljeltyin ruukkukasvi oli joulutähti

Keskeisten puutarhatuotteiden arvonlisäveroton tuottajahinta vuosina 2005–2011, €/kg.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Kasvihuonetuotanto</i>							
Ruusu (€/kpl)	0,41	0,41	0,42	0,47	0,46	0,47	0,45
Tomaatti	1,15	1,17	1,32	1,40	1,32	1,58	1,50
Kurkku	0,99	1,04	1,34	1,21	1,21	1,27	1,26
<i>Avomaatuotanto</i>							
Keräkaali	0,27	0,37	0,58	0,56	0,42	0,49	0,48
Sipuli	0,33	0,44	0,60	0,48	0,43	0,56	0,57
Porkkana	0,37	0,40	0,47	0,48	0,47	0,49	0,56
Mansikka	2,68	2,63	3,58	3,90	3,52	3,24	3,58
Omena	0,87	1,18	1,53	1,28	1,20	1,48	1,59

Lähteet: Kasvistiето Oy, Kauppapuutarhaliitto ry.

2,3 miljoonan kappaleen tuotantomäärällä.

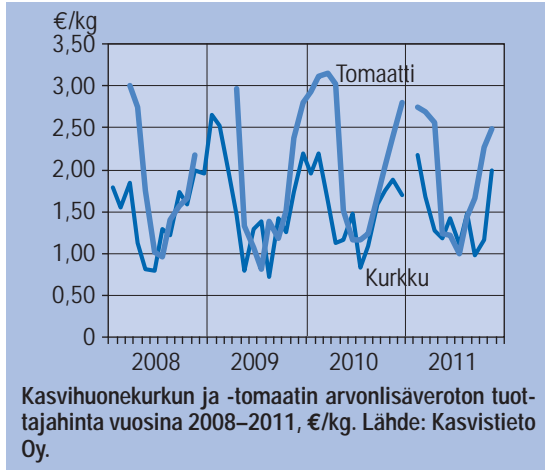
Ruusu on tärkein leikkokukka ja sen osuus koko leikkokukka-alasta on 62 % eli noin 100 ha. Sipulikukkien tuotanto on jatkanut kasvuaan. Vuonna 2010 hyödettiin 67 miljoonaa sipulia, josta tulppaanin osuus oli 89 %.

Puutarhatuotteiden markkinat

Avomaan puutarhatuotteiden tuottajahinnoille samoin kuin tuotantomäärille on tyypillistä voimakas kausittainen ja vuosittainen vaihtelu. Tuottajahinta on yleensä alhaisin pääsatokaudella, jolloin tarjontaa on runsaasti. Varastoitavien tuotteiden tarjonta pienenee varastointikauden edetessä, mikä yleensä näkyy myös kohoavina hintoina.

Varastovihannesten kuten porkkanan, kaalin ja sipulin hinnoissa on huomattava, että ne sisältävät kahden satokauden satoa. Vuoden 2011 alussa myytiin vielä kasvukauden 2010 satoa, ja kasvukauden 2011 olosuhteet alkavat vaikuttaa hintoihin vasta kesällä ensimmäisten varhavihannesten tullessa markkinoille.

Vuoden 2011 alussa varastovihannesten määrä oli edellisvuotta pienempi kasvukauden 2010 pienestä sadosta johtuen. Esimerkiksi varastosipulin määrä oli 11 %

edellisvuotta pienempi, varastoporkkanan määrä oli 15–25 % ja kaalin 10–20 % pienempi.

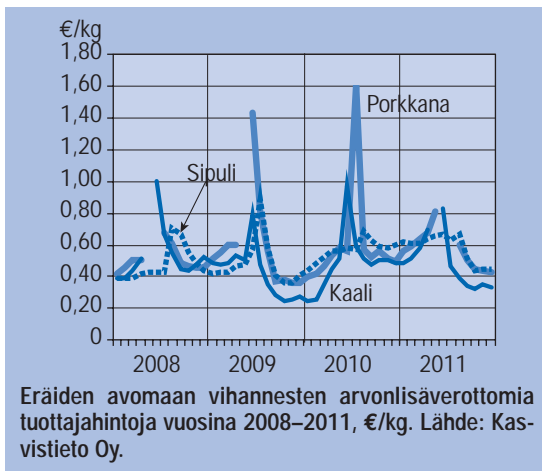
Suomalaiseen kaaliin kohdistui kasvava kysyntä Venäjältä maassa saadun heikon sadon vuoksi. Kysyntää lisäsi se, että pakaset tuhosivat Venäjällä kaaleja huonoissa varastoissa, mikä vähensi edelleen naapurimaan omaa tarjontaa. Tammikuussa 2011 aloitettu kaalin vienti Venäjälle tasapainotikin kotimaan kaalimarkkinoita. Myös muilla varastovihanneksilla markkinat olivat tasapainossa ja alkuvuoden hinnat olivat edellisvuotta korkeammat.

Vaikka lämmin sää kypsytti mansikat nopeasti, mansikkamarkkinat eivät kuitenkaan ruuhkautuneet, ja pääsatokauden hintataso pysyi edellisvuotta korkeammalla.

Omenalla saavutettiin normaali sato.

Kesälajikkeiden hedelmät jäivät helteisen sään vuoksi pieniksi, mutta syys- ja talvilajikkeista saatiin normaalinkokoista omenaa. Lämpö ei muuten haitannut omenaa, ja sadon maku muodostui erinomaiseksi.

Kasvihuonevihanneksilla, lähinnä kurkulla ja tomaatilla, on kaksi selvästi toisistaan erottuvaa hintakautta. Talvikaudella marras–maaliskuussa satoa tulee vain ympärivuotisesta valotetusta tuotannosta ja hinta muodostuu korkeammaksi tuotantokustannusten korkeudesta johtuen. Kesäkaudella satoa saadaan koko kasvihuone-

alalta, myös valottamattomista kasvihuoneista. Tarjonta on talvikautta huomattavasti suurempaa ja tuotantokustannukset ovat alhaisemmat, mikä vuoksi hintakin on talvikautta alhaisempi.

Perustomaattien tarjonta on kesäisin lähes kokonaan kotimaista. Tomaatin tuonnin osuus on kuitenkin kasvanut erikoistomaattien kysynnän suosion myötä. Kotimainen erikoistomaattien tuotanto ei kasvanut kysynnän mukana. Erikoistomaatteja ovat esim. kirsikkatomaatti, tertutomaatti ja luumutomaatti. Nykyisin tomaatin tuotannon omavaraisuusaste on noin 60 %. Kasvihuonekurkun omavaraisuusaste on hieman korkeampi noin 70 %.

Tuottolaskelma

Vuonna 2011 maa- ja puutarhatalouden kokonaistuloksen laskenta uudistui kannattavuuskirjanpitoon pohjautuvaksi kokonaislaskennaksi. Puutarhataloudesta kokonaislaskennan rinnalla tehdään myös tuot-

tolaskelmaa, sillä kokonaislaskennassa ei puutarhatalouden osalta voida esittää kaikelta osin tuotannonhaaroittaisia lukuja tila-aineiston pienuuden vuoksi. Sekä kokonaislaskennassa että puutarhatalouden tuottolaskelmassa tuotot lasketaan suori-teperusteisesti. Tuotot kuuluvat sille vuodelle, jona sato on tuotettu. Esimerkiksi varastoitavilla tuotteilla sadon arvo kirjautuu satovuoteen, vaikka osa sadosta myy-täisiinkin seuraavan vuoden aikana.

Puutarhatalouden tuottolaskelma sisältää tuotetun sadon markkinahintaisen arvon sekä laskennalliset tuet puutarhakasvien tuotantoalalle ja varastoidulle tuotemäärälle. Kokonaislaskennassa on mukana edellä mainittujen tuottojen lisäksi myös muita tuloja kuten tulotuet investointiavustukset, välitystuotteiden myynnistä saatavat tuotot, vuokratuotot ja tuotanto-panosten myynti. Kokonaislaskennassa on mukana myös kustannukset, toisin kuin tuottolaskelmassa mikä käsittelee ainoastaan tuottoja.

Puutarhatalouden tuottolaskelma käyvin hinnoin, milj. euroa.							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011e
AVOMAATUOTANTO							
Vihannekset	76,2	82,1	99,7	96,6	102,2	106,9	130,8
Marjat ja hedelmät	35,6	37,0	46,7	55,4	54,2	48,1	66,1
Taimitarhatuotanto	34,9	30,8	31,7	30,0	32,1	34,1	34,1
Yhteensä	146,7	149,9	178,1	182,0	188,5	189,1	231,0
KASVIHUONETUOTANTO							
Koristekasvit	96,6	93,8	98,7	99,0	97,5	88,1	82,8
Vihannekset	124,3	140,8	135,9	147,7	150,4	151,9	176,1
Yhteensä	220,8	234,6	234,6	246,7	247,8	240,0	258,8
Markkinahintainen tuotto yhteensä	367,5	384,5	412,7	428,7	436,3	429,0	489,8
TUET							
Kasvihuonetuki	40,1	39,1	38,2	37,3	36,5	36,5	35,6
Puutarhatuotteiden varastointituki	2,0	1,9	1,8	2,0	2,1	2,1	2,0
Ympäristötuki	13,4	16,9	9,4	9,0	9,0	9,1	9,3
Tilatuki		7,1	2,9	3,1	3,2	3,3	3,4
LFA-tuki	5,5	7,2	2,9	2,8	2,8	2,9	2,9
Muut tuet	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Yhteensä	61,9	73,1	56,1	55,1	54,5	54,8	54,1
PUUTARHATALOUDEN KOKONAIS-TUOTTO YHTEENSÄ	429,4	457,6	468,8	483,8	490,8	483,8	543,9

Lähteet: Tike, Tukirekisteri ja Puutarhatilastot, Kasvistieto Oy, Kauppapuutarhaliitto ry.

Tuleeko marjaviennistä tulevaisuuden menestystarina?

Csaba Jansik¹ ja Simo Moisio²

Suomen Ruokastrategiassa asetettiin elintarviketeollisuudelle kunnianhimoisia tavoitteita kuten tuotannon arvon kaksinkertaistaminen vuoteen 2030 mennessä. Tuotannon arvoa voi tietenkin kasvattaa jalostusastetta nostamalla ja ominaisuuksiltaan entistä moninaisempia ja arvokkaimpia tuotteita valmistamalla, mutta Suomen kypsillä elintarvikemarkkinoilla tämä ei vielä riitä.

Suomen elintarvikeviennin pitäisi moninkertaistua, koska ainoastaan vientimarkkinoilla tarjoutuu mahdollisuus volyymin voimakkaalle kasvulle. Useilla toimialoilla kuten liha-, meijeri- tai viljapohjaisten tuotteiden aloilla nopeaa kasvua hillitsee raaka-ainepohjan niukka saatavuus tai raaka-ainetuotannon kasvua muuten rajoittavat tekijät (kapasiteetti, ympäristönäkökulmat ym.).

Marjat ovat suomalaista superruokaa

Yksi tuoteryhmä, jossa raaka-aineen saatavuus ei ole rajoitteena, on marjat. Maailmalla marjojen ja erityisesti luonnon marjojen kysyntä on lisääntynyt voimakkaasti. Suomen marjat sopivat vientiin hyvin, ne ovat puhtaita ja terveellisiä luomutuotteita, joiden hiihlijalanjälki on matala.

Uudet tutkimukset ovat osoittaneet marjojen terveellisyyden ja terveysvaikutukset. Vitamiinien, kivennäisaineiden ja kuidun lisäksi marjojen polyfenolit kiinnostavat. Metsämarjat ovat parhaita polyfenolien lähteitä. Kun tämä tieto on levinnyt maailmalle, ovat erityisesti Aasian maat, kuten Japani, Etelä-Korea ja Kiina kiinnostuneet suomalaisista metsämarjoista.

Ulkomainen kiinnostus ja metsämarjojen viennin kasvu on lisännyt marjojen arvostusta myös meillä Suomessa. Marjojen käyttö sekä kotitalouksissa että teollisuuden tuotteissa on kasvussa.

Marjat soveltuvat sekä arkeen että juhlaan

Suurin terveyshyöty marjoista saadaan niiden sisältämien polyfenolien ansiosta. Marjojen polyfenolien vaikutuksia terveyteen tutkitaan muun muassa sydän- ja verisuonitautien, ravintoperäisten syöpien, ruoansulatuselimistön sairauksien, allergioiden ja tulehdusten ehkäisyyn, elimistön ikääntymisen (dementia, Alzheimerin tauti, näkökyky) ja aineenvaihdunnan (lihavuus, II-tyyppin diabetes, metabolinen oireyhtymä) kannalta. Runsaasti polyfenoleja sisältävä ruokavalio on tehokas keino ehkäistä oksidatiivista stressiä, jonka on todettu altistavan monille eri sairauksille.

Marjojen sisältämiä polyfenoleja ovat mm. flavonoidit, fenolihapot, tanniinit, lignaanit ja stilbeenit. Nämä puolestaan jakautuvat lukuisiin ainesosiiniin. Eri marjalajit sisältävät erilaisia polyfenoliyhdisteitä eri suhteissa. Polyfenolit antavat marjoille väriä ja siksi marjoja löytyy sinisinä, punaisina, mustina, keltaisina ja oransseina. Värit puolestaan antavat ruoalle houkuttelevuutta ja siksi marjat soveltuvat sekä arkeen että juhlien herkkuihin.

¹MTT Taloustutkimus

²Arktiset Aromit ry

Kysyntä kasvaa maailmalla

Suomesta on viety viime vuosina marjoja enenevässä määrin. Tarkka määrä aina riippuu edeltävän vuoden sadosta. Marjojen kokonaisvientä on yltänyt 8–9 milj. kg, josta puolet on mustikkaa ja puolet puolukkaa. Vähäisiä määriä viedään myös lakkaa, karpaloa ja variksenmarjaa. Vuoden 2011 yli 9 milj. kg viennistä mustikan osuus oli poikkeuksellisesti kolmas osa ja loput oli muiden marjojen viettä.

Marjat myydään pakasteena, mustikka pääosin Kaukoidän markkinoille, puolukka taas EU:n alueelle, lähinnä saksankielisiin maihin. Puolukan vienti Saksaan kaksinkertaistui vuonna 2007 edellisvuoteen nähden.

Viennin arvoa voisi helposti kasvattaa jalostusarvoa nostamalla. Marjoistahan tehdään pidemmälle jalostettuja tuotteita, joiden kysyntä on myös huomasti lisääntyvä. Kiinan, Japanin ja Etelä-Korean markkinoille suomalaisesta pakastemarjasta valmistetaan Kiinassa ravintolisiä, jauheita, mehua tai muita lopputuotteita. Suomalaisen yritysten on kuitenkin vaikeaa kilpailla kiinalaisten kanssa työvoimakustannuksissa.

Suomen marjoilla on tietty etulyöntiasema ja vahva imago vaativilla markkinoilla kuten Japanissa. Japani on vastikään tiukentanut radioaktiivisen pitoisuuden ylärajat, jotka Suomen marjat vielä alittavat mutta suurten kilpailijamaiden marjat ei välttämättä.

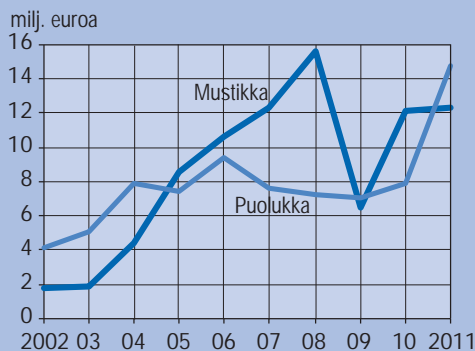
Marjaviennin kasvun suurimpana esteenä on markkinointiin käytettävien resurssien niukkuus. EU-säädösten mukaan jäsenvaltiot eivät saa käyttää marjojen menekinedistämiseen kansallista tukea, mikä on huomattava haitta esimerkiksi pohjois-amerikkalaisiin kilpailijoihin verrattuna. Markkinointiin liittyy myös osaamista ja henkilöresursseja, jossa Suomen kilpailijat esimerkiksi Ruotsi onnistuvat paremmin.

Marjaviennillä suuri potentiaali

Vaikka marjat edustivatkin elintarvikeviennin arvosta toistaiseksi 1,7 % vuonna 2011, niistä voisi tulla Suomen elintarvikeviennin menestystuote tulevaisuudessa. Raaka-ainepotentiaalia on tarjolla ”ilmaiseksi”, metsän marjat muodostavat harvinaisen tuoteryhmän, joissa Suomen pohjoinen ja periferinen sijainti on selkeä etu, eikä haitta.

Huononakin marjavuonna kypsyy luonnossa marjoja noin 100 kg jokaista suomalaista kohti. Yli 500 milj. kg vuosittaisesta metsämarjasadosta on mahdollista hyödyntää nykyistä suurempi osa. Erityisesti runsaimmin satoa tuottavat puolukka, mustikka ja variksenmarja ovat marjalajeja, joiden lisäkäyttö on mahdollista suomalaisia marjoja sisältävissä vientituotteissa.

Vientiä on mahdollista kasvattaa lisäämällä ulkomaisten poimijoiden määrää ja valmistamalla marjoista pidemmälle jalostettuja tuotteita. Nykyiset esteet ovat voitettavissa, jos panostuksia lisätään. On selvitetävä julkisen rahoituksen ja yritysten yhteistyömahdollisuuksia markkinoinnin ja tuotekehityksen alalla.

Suomen marjaviennin arvo 2002–2011, milj. euroa. Lähde: Tullihallitus, ULJAS tietokanta (CN 08119050 ja 08119095).

2.5. Elintarvikemarkkinat

Kuluttajahinnat

Vuonna 2011 elintarvikkeet kallistuivat Suomessa 6,3 %. Kuluttajahintaindeksin vuosimuutos oli 3,4 %, joten elintarvikkeiden hintakehitys oli selvästi keskimääräistä inflaatioketystä nopeampaa.

Elintarvikkeiden hinnat lähtivät nousuun jo vuoden 2010 lopulla ja vuoden 2011 alussa hinnat olivat jo selvästi edellisvuotta korkeammalla. Hinnat nousivat varsinkin tammikuussa 2011, kun elintarviketeollisuuden ja kaupan uudet sopimukset tulivat voimaan. Teollisuus onnistui siirtämään osan kasvaneista kuluistaan tuotteiden hintoihin. Etenkin liha- ja leipomotuotteiden hintoihin tuli korotuksia. Lihan ja viljapohjaisten tuotteiden hintojen nousu oli vuonna 2011 runsaat 5 % ja maitotuotteiden lähes 4 %.

Helmikuussa 2012 elintarvikkeiden kuluttajahinnat olivat puolestaan runsaat 4 % korkeampia kuin vuotta aiemmin. Erityisesti sokerin, maito- ja lihatuotteiden hinnat nousivat. Sokeripohjaiset tuotteet kallistuivat lähes 12 % edellisvuodesta.

Eräiden elintarvikkeiden keskimääräiset kuluttajahinnat tammikuussa vuosina 2010–2012, €/kg.

	2010 Tammikuu	2011 Tammikuu	2012 Tammikuu
Vehnäjauhot	0,56	0,55	0,61
Ruisleipäpalat	3,55	3,74	3,83
Naudan paisti	12,40	12,75	14,26
Porsaan suikale- ja palaliha	..	7,41	7,88
Broilerin rintafile	11,08	11,86	12,86
Keyymaito, €/l	0,85	0,80	0,86
Emmentaljuusto	12,43	12,70	13,33
Kananmunat	2,91	3,11	3,44
Meijerivoi	4,02	4,00	5,68
Talousmargariini	2,82	2,88	3,12
Tomaatti	4,73	4,68	3,93
Ruokaperuna	0,65	0,80	0,67

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintatilasto.

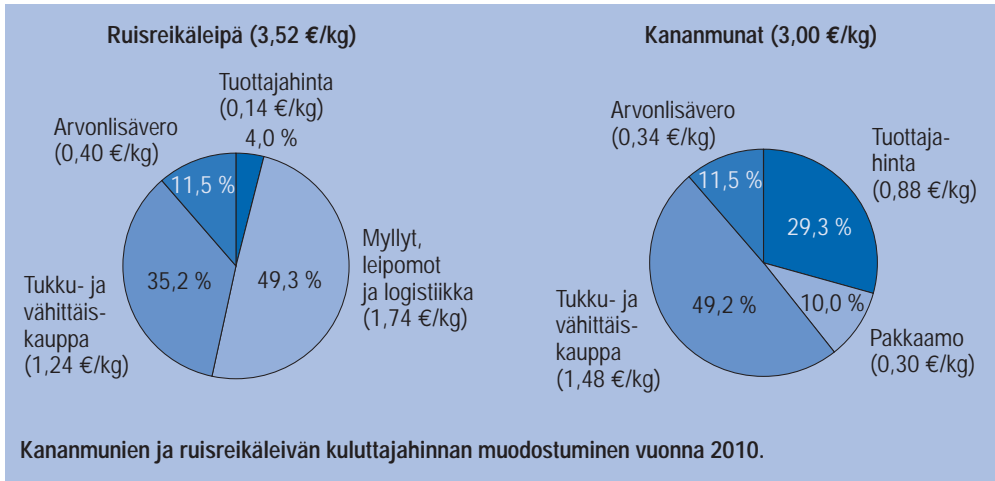
Keskimääräisen kokonaiskuluttajahintaindeksin ja elintarvikkeiden kuluttajahintaindeksin kehitys Suomessa vuosina 1995–2011, 1995=100.

	Kuluttajahintaindeksi	Elintarvikkeiden hintaindeksi
2011	130,3	130,8
2010	126,0	123,1
2009	124,5	127,7
2008	124,4	125,2
2007	119,6	115,3
2006	116,7	112,9
2005	114,7	111,4
2004	113,7	111,1
2003	113,5	110,3
2002	112,5	109,6
2001	110,8	106,5
2000	108,0	102,0
1999	104,4	101,0
1998	103,2	101,3
1997	101,8	99,6
1996	100,6	98,2
1995	100	100

Lähde: Tilastokeskus.

Vuonna 2012 ruoan hinnan arvioidaan nousevan Suomessa keskimäärin noin 4 % vuoden 2011 tasosta. Lihatuotteiden hintojen nousu on runsaat 5 % ja maitotuotteiden vajaat 4 %. Liha- ja maitotuotteiden hintojen nousun taustalla on erityisesti tuontihintojen nousu. Maitotuotteiden hintoja nostaa myös lisääntynyt kiinnostus erilaisiin lisäarvotuotteisiin. Leipä- ja viljatuotteissa hintoihin ei kohdistu yhtä suuria korotuspaineita kuin liha- ja maitotuotteisiin. Leipä- ja viljatuotteiden hinnat nousevat vuonna 2012 vajaat 3 %.

Elintarvikkeiden hinnat ovat nousseet Suomessa 2000-luvulla yleistä kuluttajahintakehitystä nopeammin. Vuodesta 2000 vuoteen 2011 ruoan hinta kallistui nimellisesti runsaat 28 prosenttia. Yleinen kuluttajahintaindeksi nousi samassa ajassa noin 21 prosenttia. Ansiotasoon suhteutettuna ruoka on kuitenkin halventunut selvästi, sillä palkat ovat nousseet 2000-luvulla noin 50 prosenttia.

Ruoka on Suomessa edelleen kalliimpaa kuin Keski-Euroopassa, mikä selittyy etenkin korkealla ruoan arvonlisäverolla. Se on EU 15-maista toiseksi korkein, vaikka veroprosentti on pienentynyt 17:stä 13:een. Tanskassa ruokaa verotetaan Suomekin kovemmin.

Kansainvälisiä hintavertailuja ei voi tosin täysin rinnastaa keskenään. Hintoihin vaikuttavat edelleen monet kansalliset erityispiirteet ja ruokailutottumukset. Esimerkiksi se, että suomalaiset kuluttajat arvostavat kotimaisuutta ja ovat valmiita maksamaan suomalaisista tomaa-

teista ja kurkuista enemmän kuin ulkomaisista, nostaa tilastoissa ruoan hintatasoa Suomessa.

Elintarvikkeiden hintakehityksen lisäksi julkista keskustelua on herättänyt viime vuosina kuluttajan maksaman hinnan jakautuminen elintarvikkeetun sisällä. Tutkimukset osoittavat, että kaupan osuus ruoan verollisesta kuluttajahinnasta on EU-jäsenyyssä aikana kasvanut. Kaupan asema elintarvikkeetussa on vahvistunut, koska se voi kilpailuttaa teollisuutta ja sitä kautta alkutuotantoa entistä tiukemmin ehdoin.

Eräiden elintarvikkeiden keskimääräiset kuluttajahinnat vuosina 2007–2011, €/kg.

	2007	2008	2009	2010	2011	muutos % 2010–2011
Kevytmaito, €/l	0,72	0,87	0,89	0,79	0,84	6,0
Voi	4,79	5,78	4,59	3,86	4,66	17,2
Margariini	2,53	2,98	3,11	2,76	3,04	9,2
Emmentaljuusto	10,82	12,13	12,86	12,57	13,13	4,3
Naudan paisti	10,04	11,79	12,62	12,10	13,54	10,6
Porsaan leike	11,40	12,23	12,27	11,80	..	-
Broilerin rintafile	10,67	11,32	11,68	11,28	12,47	9,5
Kananmunat	2,74	3,01	2,99	3,00	3,25	7,7
Vehnäjauhot	0,41	0,60	0,60	0,52	0,61	14,8
Reikäleipä ¹	3,15	3,51	3,65	3,52	3,83	8,1
Tomaatti	3,51	3,63	3,58	3,67	3,18	-15,4
Ruokaperuna	0,74	0,76	0,76	0,68	0,83	18,1

¹ Vuodesta 2011 ruisleipäpalat
Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintatilasto.

Maitotuotteiden, margariinin, lihan ja kananmunien kulutus henkilöä kohden vuosina 2000–2010, kg.

	Maito- nesteet ¹	Voi	Margariini	Juusto	Jäätelö (litraa)	Naudan- liha	Sianliha	Siipikar- janliha	Kanan- munat
2010 ^e	183,4	2,9	7,5	19,1	13,6	18,6	34,9	18,2	9,8
2009	183,9	3,0	7,5	18,7	12,9	17,8	34,4	17,5	9,5
2008	186,0	3,3	7,5	18,4	12,6	18,2	35,3	17,2	9,4
2007	189,9	2,5	7,5	17,5	13,3	18,7	34,9	17,6	9,5
2006	183,9	2,8	7,5	19,1	13,7	18,5	34,3	15,8	9,3
2005	184,0	2,7	6,6	18,6	14,0	18,6	33,5	16,1	9,4
2004	186,2	2,6	6,6	18,4	13,2	18,6	33,8	16,0	9,4
2003	185,1	2,7	6,8	16,7	13,7	18,0	33,5	15,8	9,3
2002	190,0	3,0	7,6	16,6	13,5	17,9	31,9	15,4	9,7
2001	191,7	3,5	7,8	16,5	13,3	17,9	32,7	14,5	9,7
2000	193,9	3,8	7,7	16,5	13,5	19,0	33,0	13,2	10,1

¹ Nestemäinen maito, hapanmaitotuotteet ja kerma.
Lähteet: ETT ja Tike.

Tukku- ja vähittäiskauppa

Päivittäistavarakaupan myynti on kasvanut tasaisen voimakkaasti viime vuosina. Vuonna 2011 vähittäiskaupan myynnin arvo nousi taas merkittävästi yltäen 15,3 mrd. euroon, mikä on yli 5 % edellisvuotta korkeampi. Volyyymi lisääntyi vain 1,1 %, joten kasvua selittää hintojen nousu. Vuodesta 1995 myynnin arvo on noussut päivittäistavarakaupassa nimellisin hinnoin lähes 78 %.

Vähittäiskaupan markkinarakenteen on keskittynyt jatkuvasti, mutta kehitys oli melko maltillisesti ennen EU-aikaa. Kaksi johtavaa ketjua hallitsi 58 % markkinoista vuonna 1980, ja 62 % vuonna 1995.

Vuonna 2000 kahden johtavan vähittäiskauppaketjun, S-ryhmän ja Keskon, yhteenlaskettu markkinaosuus oli 66 %. Vuonna 2011 kahden suurimman ketjun yhteenlaskettu markkinaosuus on noussut AC Nielsenin mukaan jo yli 80 %:n rajan.

S-ryhmä on laajentunut erityisen voimakkaasti vuoden 2005 jälkeen ja ero Keskkoon nähden on kasvanut jo 10 prosenttiyksikköön. Myymäläverkostoaan hiltain 70 yksiköllä karsineella Suomen lähikaupalla on puolestaan vajaan 8 %:n osuus markkinoista. Noin kymmenen vuotta sitten Suomen markkinoille rantautuneen Lidlin markkinaosuus oli 4,8 % vuonna 2011. Muiden yritysten osuus on vähentynyt tasaisesti koko EU-jäsenyyden

Vähittäiskaupparyitysten markkinaosuuksia 2002–2011.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
S-ryhmä	31,1	31,1	34,3	35,9	39,9	41,0	42,4	43,2	44,1	45,2
K-ryhmä	36,0	35,8	35,3	35,9	33,4	33,9	33,7	34,2	35,0	35,3
Suomen lähikauppa*	12,9	12,7	10,0	10,8	11,9	11,9	11,3	10,2	9,0	7,8
Spar**	8,1	7,4	6,8	6,2	0,5	-	-	-	-	-
Lidl	-	1,8	2,8	3,7	4,1	4,7	5,0	5,1	4,8	4,8
Muut yritykset	11,9	11,2	10,8	9,5	10,2	8,4	7,6	7,3	7,1	6,9
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*Entinen Tradeka. **Vuodesta 2006 lähtien M-ryhmä; vuonna 2007–2008 on mukana muiden yritysten ryhmässä.
Lähde: AC Nielsen.

Kauppojen omien merkkien osuuden kehitys kokonaismyynnin arvosta (%)

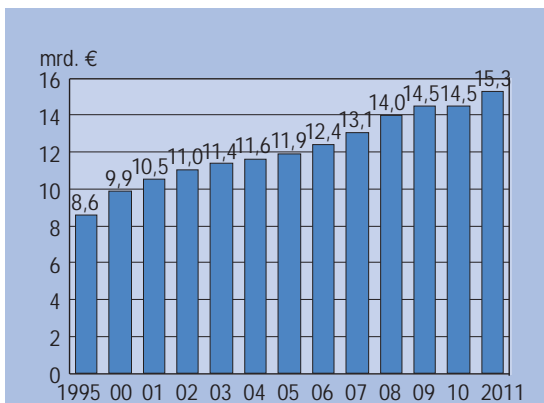
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Osuus myynnin arvosta	6,7	7,6	8,4	9,2	9,0	9,0	8,6	9,3	10,5

Lähde: Päivittäistavara- ja kilpailuvirasto.

ajan. Vähittäiskaupparyitykset työllistivät yhteensä noin 257 000 henkeä vuonna 2010.

Rakenteellinen kehitys näkyy myös suomalaisten ruokaostosten keskittymisessä suuriin kauppayksiköihin, jotka hoitavat vuosi vuodelta kasvavan osan päivittäistavarojen myynnistä. Hypermarkettien myynnin osuus nousi 15 %:sta 25 %:iin vuoteen 2008 ja se ylitti jo 27 %:a vuonna 2011, jolloin Kesko avasi kuusi ja S-ryhmä kaksi uutta hypermarkettia. Vuoden 2012 alussa koko päivittäistavaraa myyviä toimipaikkoja – pois lukien erikois- ja kaupahallimyyväläät – oli 3 216. Maaseudun ja haja-asutusalueiden pienkauppojen eli kyläkauppojen määrä on puolittunut EU-vuosien aikana.

Tukkukaupan alalla toimii yhteensä noin 1 300 yritystä, mutta näistä suurin osa on pieniä tiettyihin tuoteryhmiin esimerkiksi alkoholijuomien, tupakan tai muiden tuoteryhmien tuontiin tai jakeluun erikoistuneita. Markkinoiden arvo oli vuonna 2008 noin 14 mrd. euroa.

Päivittäistavara- ja kilpailuviraston myynnin arvo Suomessa 1995–2011. Lähde: AC Nielsen.

Kaksi kolmasosaa tukkutoiminnasta tapahtuu laajan tavaravalikoiman tai yleis-tukkukauppojen kautta. Tätä kenttää hallitsee muutama suuryritys, joiden joukossa on kaksi päätoimintamallia. Vähittäiskaupparyitysten tukkuliikkeitä kuten Inex Partners, Ruokakesko ja Tuko Logistics ovat pikemminkin hankintayhtiöitä, sillä niiden asiakaskunta on konsernien sisäisesti taattu.

Toinen toimintamalli on yleistukku-kaupparyitykset, jotka välittävät laajan valikoiman tuotteita hotelli- ja ravintolasektorille, kioskeille tai muille yksittäisille vähittäiskaupparyityksille. Suurimmat ovat Hei non tukku, Metro tukku, Kespro ja Meira Nova. Erikoistuneiden pienten tukkukaupparyitysten osuus markkinoista on noin kolmannes.

Vähittäis- ja tukkukaupan rakennemuutokset luovat suuria haasteita kotimaiselle elintarviketeollisuudelle. Teollisuuden on yhä vaikeampaa säilyttää neuvotteluvoima keskittyviä kauppakettuja vastaan. Logistiikan tehostamiseen pyrkisessään kauppakettut hankkivat yhä enemmän elintarvikkeita suurilta jalostajilta, mutta kaupan rakennemuutokset koettelevat myös suuria elintarvikkeyrityksiä.

Kilpailuviraston tammikuussa 2012 julkistaman selvityksen mukaan tavarantoimittajien ja vähittäiskauppaketjujen välisten sopimusten ehdot ovat kilpailupolitiikan näkökulmasta usein niin sanotulla harmaalla alueella. Kauppa nimittäin hyödyntää vahvaa asemaansa suhteessa tavarantoimittajiin useilla sellaisilla tavoilla, joita voidaan pitää terveen ja toimivan kilpailun kannalta kyseenalaisina. Kaupan vahvan aseman ilmentymiä ovat

Suomen elintarviketeollisuuden tunnuslukuja 1995–2010.

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liikevaihto (käypään hintaan, mrd. €)	7,7	7,9	8,3	8,4	8,5	8,9	8,9	9,2	9,7	10,5	10,3	10,1
Liikevaihto (vuoden 2010 hinnoin, mrd. €)	9,7	9,2	9,4	9,4	9,4	9,8	9,7	10,0	10,2	10,7	10,4	10,1
Henkilöstö (tuhat)	44,9	39,9	38,6	38,0	38,2	37,5	36,7	35,9	35,7	34,6	33,5	32,6
Reaaliliikevaihto henkeä kohti vuoden 2010 hinnoin (tuhat €)	216	231	244	247	247	262	266	278	286	308	311	310

Lähteet: Tilastokeskus, Suomen yritykset 1995–2010.

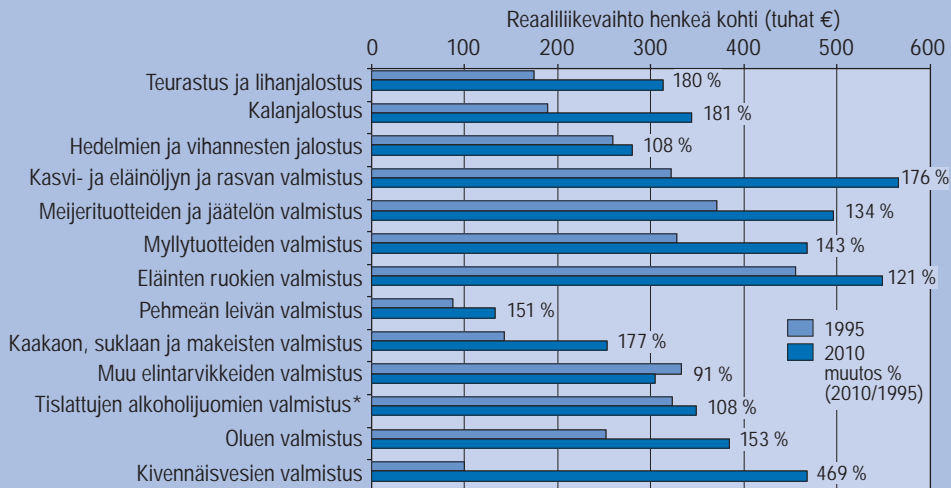
muun muassa markkinointirahat ja riskien siirto tavarantoimittajille.

Merkittävä osa Kilpailuviraston selvitykseen vastanneista tavarantoimittajista ei koe saavansa kaupalle maksamilleen markkinointirahoille muuta vastinetta kuin mahdollisuuden päästä mukaan kaupan valikoimiin. Takaisinostovaatimukset myymättä jääneisiin tuotteisiin liittyen ovat puolestaan yleisin tapa, joiden avulla kauppa siirtää omaa riskiään tavarantoimittajille.

Myös kaupan omien tuotemerkkien (ns. Private label -tuotteet) yleistymiseen – yhdistettynä kaupan vahvaan asemaan valikoimanhallinnassa – saattaa Kilpailuviraston selvityksen mukaan liittyä kilpailun

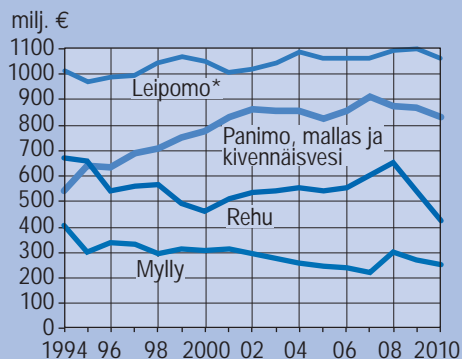
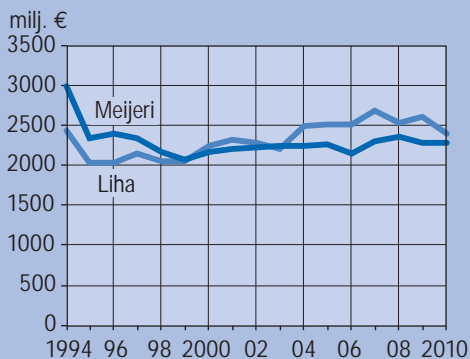
kannalta haitallisia vaikutuksia. Kauppa hinnoittelee omat tuotemerkkinsä varsin usein teollisuuden merkkituotteita halvemmiksi. Kaupan omien merkkien rooli on merkittävä ja jatkuvasti kasvava. Ne saavat jatkuvasti lisää hyllytilaa ja niiden avulla kauppa saa tarkkoja tietoja tuotteiden kulurakenteesta.

Kaupan omien merkkien tuottamisen kilpailuttaminen, tuontitavaroiden uhka sekä laatikkomyymälöiden halpa hintataso ja suppea valikoima kiristävät kilpailua kotimaisten tavarantoimittajien keskuudessa ja painavat tuotannon katetta. Jalostajat ovat vastanneet haasteisiin tuotantoa tehostamalla, toimintavaiheita ulkoistamalla sekä erikoistumalla.

* Vuoden 1995 sijalla vuoden 1997 luku.

Työvoiman tuottavuuden kehitys elintarviketeollisuuden toimialoilla. Lähteet: Tilastokeskus, Suomen yritykset 1995–2010, omat laskelmat.

*Sisältää pehmeän leivän, näkkileivän ja keksien valmistuksen.

Suomen liha- ja meijeriteollisuuden sekä muutaman elintarviketeollisuuden toimialan liikevaihto vuoden 2010 hinnan.

Elintarviketeollisuus

Elintarviketeollisuuden liikevaihto laski vuonna 2010 noin 184 milj. eurolla ollen 10,1 mrd. euroa. Liikevaihdon lasku johtui ennen kaikkea markkina-asemien heikkenemisestä kotimaanmarkkinoilla, koska samanaikaisesti vienti nousi huomattavasti.

Elintarviketeollisuuden työllisten määrän lasku jatkui nopeana. Henkilöstö väheni vuonna 2010 ennätyksellisesti yli 900 työntekijällä, 32,6 tuhanteen. Henkilöstömäärän lähes kolmen prosentin laskun ja lievästi supistuneen liikevaihdon yhteisvaikutuksena reaali-liikevaihto henkeä kohti pysyi miltei muuttumattomana 310 000 eurossa vuonna 2010.

Liikevaihtoa henkeä kohti kehittyi melko eri tahtiin toimialoittain, mutta vuoden 1995 tasoon verrattessa vuoden 2010 luvut näyttävät kasvua joka toimialalla. Meijeriteollisuus ja lihanjalostus ovat Suomen elintarviketeollisuuden kaksi suurinta toimialaa.

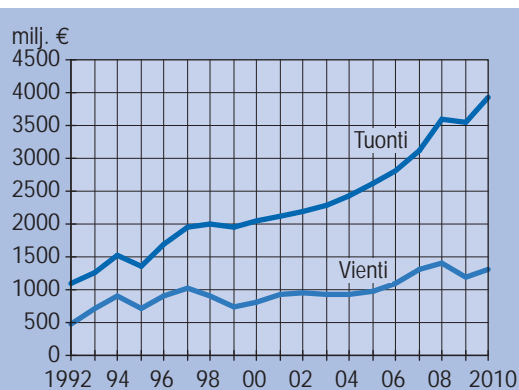
Ulkomaankauppa

Vuosi 2011 oli uusi ennätysvuosi Suomen elintarvikeliikenteelle. Elintarvikkeita vietiin Suomesta yhteensä 1 568 milj. euron arvosta, mikä oli peräti 20 % enemmän kuin edellis-

vuonna. Suomen elintarvikeliikenne on kasvanut 2000-luvun alkuvuosien pitkän stagnaation jälkeen uudelle tasolle vuosikymmenen lopussa. Viime vuosien altoileva kehitys osoittaa, että se on kuitenkin edelleen herkkä lähialueen markkinatilanteen muutoksille. Vuonna 2006 alkoi viennin nopea nousu, joka tyrehtyi vuonna 2009 maailmanlaajuisen taluskriisin myötä. Vuosina 2010 ja 2011 vienti elpyi Venäjän markkinoiden vetämänä.

Tuonnin arvo nousi jälleen vientiä nopeammin. Vuonna 2011 elintarvikkeita tuotiin Suomeen 4 282 milj. euron arvosta, mikä on edellisvuoden tuontia lähes 9 % enemmän.

Viennin nopeasta kasvusta huolimatta

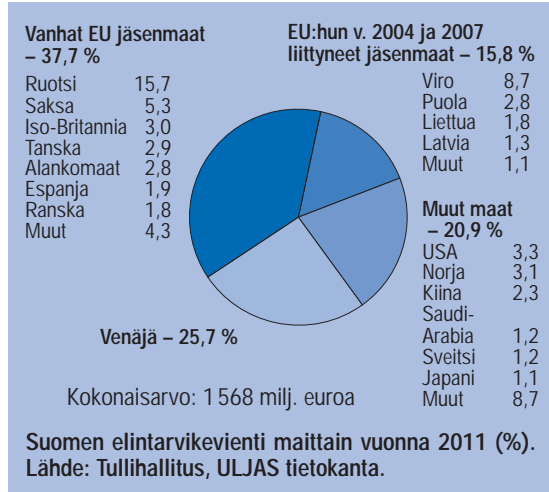
Maataloustuotteiden vienti ja tuonti (CN 01–24) vuosina 1992–2010, milj. euroa. Lähde: Tullihallitus, ULJAS tietokanta.

elintarvikekaupan alijäämä laajeni vuonna 2011 noin 89 milj. eurolla, 2625 milj. eurosta 2714 milj. euroon. Alijäämäisyys on perinteisesti johtunut hedelmien, vihannesten, raakakahvin, alkoholijuomien ja tupakan tuonnin laajuudesta. Muita tärkeitä tuontituotteita ovat mm. vihannekset, juustot ja viljavalmisteet. Viime aikoina Suomen elintarviketuotanto on joutunut kilpailemaan tuonnin kanssa enenevässä määrin myös niissä tuoteryhmissä, joissa on kotimaista tuotantoa kuten lihan ja kalan tuotannossa.

Maatalous- ja elintarvikkeiden ulkomaankauppaan tilastoidaan tosin myös sellaisia kasviperäisiä raaka-aineita, jotka ei missään vaiheessa päädy ruoka-pöytiin. Biopolttoainetuotantoon käyteen palmuöljyn tuonti kahdeksankertaistui vuosien 2007 ja 2010 välillä, mutta laski vuonna 2011 alle puoleen edellisvuoden tasosta. Taustalla oli todennäköisesti biopolttoainetuotannon raaka-ainerakenteen uudelleen järjestelyt ympäristö- ja imago-syistä.

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonnin maatieteellinen jakautuma ei ole muuttunut olennaisesti vuonna 2011. Suurin osa eli 61 % elintarviketuonnista oli edelleen peräisin EU:n vanhoista jäsenmaista. Elintarvikkeiden tuonnin osuus uusista EU-jäsenmaista nousi yhden prosenttiyksikön 10 %:iin vuodelle 2011. EU:n ulkopuolisten maiden osuus oli vajaat 29 %.

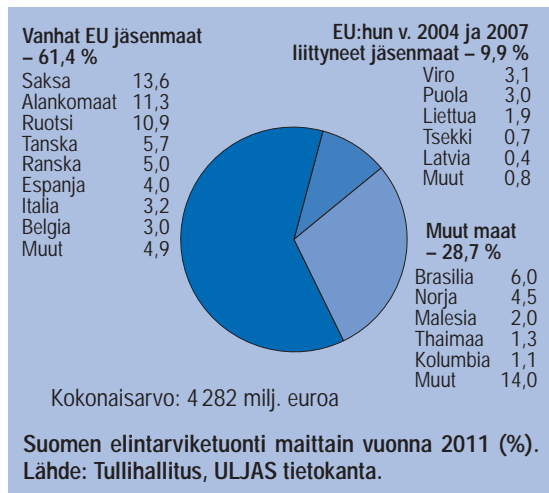
Viennin kasvun suhteen Venäjän markkinoiden elpyminen oli avainasemassa. Venäjälle vietiin elintarvikkeita 403 miljoonan euron arvosta, 15 % enemmän kuin edellisvuonna. Venäjä on ollut jo pitkään tärkein kohdema, sen osuus elintarvikeviennistä on vaihdellut 20–25 prosentin välillä, vuonna 2011 se oli lähes 26 %. Yli puolet Suomen elintarvikeviennistä kohdistuu naapurimaihin, vuonna 2011 noin 53 % (Ruotsiin 15,7 %,

Viroon 8,7 % ja Norjaan 3,1 %).

Elintarvikeviennin merkittävin yksittäinen tuoteryhmä ovat meijerituotteet. Vuonna 2011 voita vietiin 99 milj. euron ja juustoa 175 milj. euron arvosta. Näiden osuus kokonaisviennistä oli 17 %.

Toinen merkittävä tuoteryhmä oli viljat, joiden vienti lähes kaksinkertaistui vuonna 2011 yltäen 206 milj. euroon. Syinä oli yhtäältä viljan maailmanmarkkinahinnan nousu satokaudella 2010/11, toisaalta vehnän ja ohran viennin ennätysmäärät. Lisäksi ohran interventiovarastojen purku ajoittui osittain vuoden 2011 alkupuoliskolle. Muita tärkeitä vientituotteita ovat sokeriteollisuuden tuotteet, sianliha, vilja ja alkoholijuomat.

3. MAATALOUSPOLITIikka

Maatalouspolitiikan perustan muodostavat Suomessa EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tukimuodot, joita ovat unionin kokonaan rahoittamat suorat tuet sekä unionin osaksi rahoittamat luonnonhaittakorvaus ja maatalouden ympäristötuki.

Näitä tukia täydennetään Suomessa kansallisista varoista maksettavalla pohjoisella tuella, Etelä-Suomen kansallisella tuella ja luonnonhaittakorvauksen kansallisella lisäsalla sekä eräillä muilla tukimuodoilla.

3.1. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka

Yhteistä maatalouspolitiikkaa on toteutettu EU:ssa 1960-luvulta lähtien tuotekohtaisen markkinajärjestelmien avulla. Peruslähde on, että unionin sisäisten hintojen aleneminen määrätyn tason alapuolelle estetään julkisin interventioin ja samalla tuontielintarvikkeiden hintataso kohotetaan EU-hintojen tasolle tullien avulla. Lisäksi ylijäämät viedään EU:n vientituen avulla kolmansiin maihin.

Yhteisestä maatalouspolitiikasta aiheutuvien menojen osuus EU:n budjetista on huomattavan suuri, noin 41 prosenttia budjetin kaikista varoista vuonna 2012. Samalla on kuitenkin muistettava, ettei EU:lla ole muilla sektoreilla yhtä laajalle ja syväälle edennyttä integraatiota ja yhteistä politiikka kuin mitä maataloudessa yhteisen maatalouspolitiikan kautta toteutetaan.

Yhteisen maatalouspolitiikan rahoitus jaetaan nykyään I ja II pilariin. Suurin osa rahoituksesta (73 %) kohdennetaan I pilariin, eli lähinnä markkina- ja tilatukeen. Selkeästi pienempi osa (27 %) rahoituksesta käytetään II pilariin eli maaseudun kehittämistoimenpiteisiin (Rural Develop-

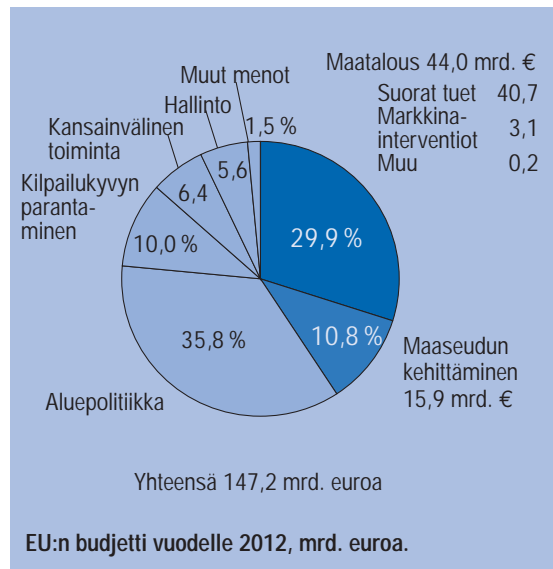
ment Programmes, RDP).

Vielä 1990-luvun alussa suurin osa yhteisen maatalouspolitiikan varoista käytettiin maataloustuotteiden vientitukiin ja muihin markkinainterventioihin. Tämän jälkeen yhteistä maatalouspolitiikkaa on kuitenkin uudistettu ja luotsattu selvästi markkinalähtoisemmäksi.

Politiikkauudistuksia vuodesta 1992

Vuosina 1992 ja 1999 tehtyjen politiikkauudistusten myötä maataloustuotteiden interventiohintoja alennettiin EU:ssa kohti maailmanmarkkinahintoja. Hintojen alenukset kompensoitiin suorilla tuilla, minkä seurauksena eläin- ja pinta-alaperusteisten tukien asema muodostui maatalouspolitiikassa erittäin keskeiseksi.

Vuonna 2003 sovitussa politiikkauudistuksessa pääosa EU:n peltokasvi- ja kotieläintuista päätettiin puolestaan siirtää tuotannosta irrotettuun tilatukijärjestelmään. Tukeen liitettiin samalla uusia, ympäristöön, pellon viljelykunnan ylläpitoon, elintarviketurvallisuuteen, eläinten

hyvinvointiin ja työturvallisuuteen liittyviä ehtoja.

Marraskuussa 2008 EU:n maatalousministerit päättivät tuoreimmasta maatalouspolitiikan uudistuksesta, jota myös terveystarkastukseksi kutsutaan. Päätös on jatkoa edellisille uudistuksille ja linjaukselle lisätä EU:n maatalouden markkinasuuntautuneisuutta. Se laajentaa tuotannosta irrotettujen tukien määrää ja purkaa tuotantorajoitteita, jotta viljelijät voivat vastata entistä paremmin markkinoiden kysyntään.

EU:n maatalouspolitiikan viimeaikaisiin uudistuksiin on sisällynyt myös ns. modulaatio, jolla asteittain kasvava osuus maataloustuista on siirretty EU:n budjetin kautta maaseudun kehittämistoimenpiteisiin. Vuonna 2009 yli 5 000 euroa vuodessa suoraa tukea saavien viljelijöiden tuista leikattiin 7 %. Vuonna 2010 leikkaus nousi 8 %:iin ja tästä vuosittain yhdellä prosenttiyksiköllä. Vuonna 2012 se on 10 %. Leikkaus ei koske kunkin tilan tuen ensimmäistä 5 000 euroa.

EU:n maataloustukien kohdentuminen eri jäsenvaltioissa vuonna 2010.

Jäsenvaltiot	Saadut tuet milj. €	Maksut milj. €	Saadut tuet %	Maksut %	Nettotuki milj. €	Nettotuki € asukasta kohden
Yhteensä	54 411	54 411	100	100		
Alankomaat	924	2 187	1,70	4,02	-1 264	-76
Belgia	672	1 687	1,23	3,10	-1 015	-94
Espanja	6 105	5 223	11,22	9,60	881	19
Irlanti	1 674	686	3,08	1,26	989	221
Iso-Britannia	4 253	5 664	7,82	10,41	-1 412	-23
Italia	5 324	7 547	9,78	13,87	-2 223	-37
Itävalta	1 303	1 262	2,39	2,32	40	5
Kreikka	2 664	1 230	4,90	2,26	1 434	127
Luxemburg	51	147	0,09	0,27	-96	-191
Portugali	1 148	789	2,11	1,45	359	34
Ranska	9 330	9 794	17,15	18,00	-464	-7
Ruotsi	1 023	1 186	1,88	2,18	-163	-17
Saksa	6 928	10 659	12,73	19,59	-3 731	-46
Suomi	862	898	1,58	1,65	-35	-7
Tanska	1 094	1 192	2,01	2,19	-97	-18
EU-15	43 354	50 151	79,68	92,17	-6 797	-18
Bulgaria	735	174	1,35	0,32	561	74
Kypros	62	87	0,11	0,16	-25	-31
Malta	15	27	0,03	0,05	-13	-31
Latvia	253	87	0,46	0,16	166	74
Liettua	516	136	0,95	0,25	380	114
Puola	4 059	1 453	7,46	2,67	2 606	68
Romania	1 966	637	3,61	1,17	1 330	62
Slovakia	536	343	0,99	0,63	194	36
Slovenia	231	185	0,43	0,34	46	23
Tšekin tasavalta	1 055	647	1,94	1,19	407	39
Unkari	1 456	419	2,68	0,77	1 037	104
Viro	173	65	0,32	0,12	108	80
EU-12	11 057	4 260	20,32	7,83	6 797	66

Lähde: Euroopan parlamentti 2010, Euroopan komissio 2007, Eurostat 2010

Modulaatiovarojen avulla halutaan vastata ilmastonmuutoksen torjumiseen, uusiutuvan energian edistämiseen, vesihuollon parantamiseen ja luonnon monimuotoisuuden suojelemiseen.

EU-tukien kohdentuminen

Yhteisen maatalouspolitiikan kautta maksettavat tuet perustuvat jäsenmaiden historialliseen tukitasoon ja sitä kautta historialliseen tuotantoon. Vanhojen jäsenmaiden dominoimassa tilatukijärjestelmässä eri maiden peltohehtaarit ovat eriarvoisia sen mukaan, kuinka paljon niille on maksettu tukea historiallisina viitevuosina.

Erot jäsenvaltioiden välillä ovat varsin suuret. Kreikassa maksetaan CAP-tukea hehtaarilta yli 550 euroa, kun Latviassa jäädyään alle 90 euron.

Absoluuttisesti suurimmat tuen nettosaajat ovat Puola, Kreikka ja Romania jotka kaikki saavat tukea yli miljardi euroa enemmän kuin mitä maksavat. Seuraavina tulevat Unkari, Irlanti ja Espanja. Kaikki nämä maat puolustavatkin luonnollisesti suurta maatalousbudjettia.

Maataloustukien suurin maksaja on puolestaan Saksa lähes 3,7 miljardin euron nettomaksu-osuudellaan. Muita tärkeitä nettomaksajia ovat Italia, Iso-Britannia, Alankomaat ja Belgia. Suomen arvioitu nettomaksu vuonna 2010 oli noin 35 miljona euroa.

Asukasta kohden laskettuna tuista maksavat kalleimman hinnan Luxemburg, Belgia ja Alankomaat, kun taas Irlanti ja Kreikka voivat ylpeillä suurimmilla nettosaamisillaan. Luxemburgin nettomaksu nousee yli 190 euroon asukasta kohden, kun taas Irlanti saa asukasta kohden runsaat 220 euroa nettoa. Suomen nettomaksu maataloustuista on noin 7 euroa asukasta kohden.

Kuva muuttuu hieman, jos mittaamme, kuinka paljon tukea kukin maa saa CAP-budjettiin maksamaansa euroa kohti riippumatta jäsenvaltion maksujen ja tukien

absoluuttisesta koosta. Luxemburg saa vain 35 senttiä takaisin jokaisesta budjettiin maksamastaan eurosta. Sen sijaan Bulgaria saa yli neljä kertaa enemmän tukea kuin maksaa unionin budjettiin.

Alankomaat ja Belgia ovat muita suuria nettomaksajia, jotka saavat alle puolet maksamistaan rahoista takaisin. Saksa saa takaisin maataloustukeen maksamistaan rahoista noin 65 prosenttia ja Suomi yli 90 prosenttia.

3.2. EU-maataloustuet Suomessa

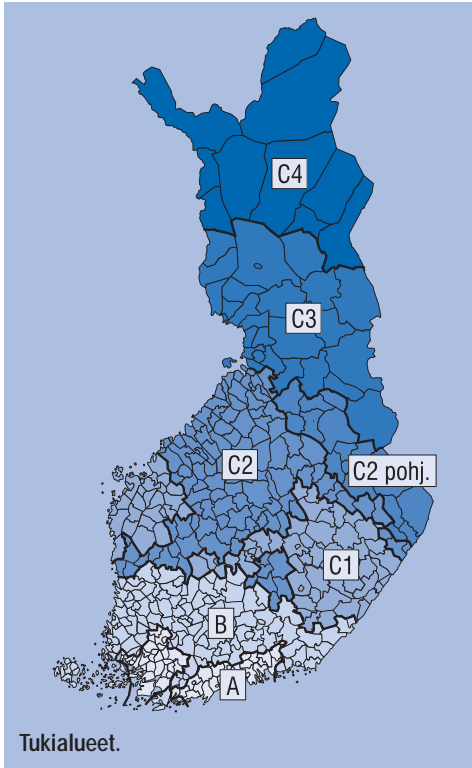
Vuonna 2012 Suomen maatalous saa yhteisen maatalouspolitiikan mukaista tukea yhteensä 1325 milj. euroa. Tuki koostuu peltokasvien ja kotieläinten ns. CAP-tulotuesta (539 milj. euroa), epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (422 milj. euroa) ja ympäristötuesta (363 milj. euroa). Tuet ovat joko EU:n kokonaan rahoittamia tai EU:n ja Suomen yhteisesti rahoittamia.

CAP-tulotuet liittyvät kiinteästi yhteisen maatalouspolitiikan markkinajärjestelmien toimintaan, ja ne rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Luonnonhaittakorvauksesta ja ympäristötuesta EU maksaa runsaan neljänneksen. Loput maksetaan kansallisista varoista.

EU-tukien lisäksi suomalaisille maataloille maksetaan vuonna 2012 kansallista tukea yhteensä noin 544 milj. euroa. Kansallinen tuki koostuu pohjoisesta tuesta (326 milj. euroa), Etelä-Suomen kansallisesta tuesta (75 milj. euroa), luonnonhaittakorvauksen kansallisesta lisäosasta (119 milj. euroa) ja eräistä muista kansallisista tukimuodoista (24 milj. euroa).

Tukien kohdentamiseksi Suomi on jaettu seitsemään tukialueeseen. Koko maassa maksettavia tukia ovat CAP-tuki, ympäristötuki sekä luonnonhaittakorvaus ja sen kansallinen lisäosa.

Pohjoista tukea maksetaan C-tukialueella. Tuen porrastusta varten pohjoisen

tuen alue on jaettu viiteen osaan. Tukialueilla A ja B maksetaan Etelä-Suomen kansallista tukea eli ns. vakavien vaikeuksien tukea.

CAP-tuet

Pääosa EU:n kokonaan rahoittamista ns. CAP-tuista maksetaan Suomessa EU:n vuonna 2003 hyväksymän tilatukijärjestelmän kautta. Järjestelmä toteutetaan Suomessa yhdistelmämallin pohjalta. Entisistä CAP-tuista on muodostettu tukioikeuksia, jotka muodostuvat alueellisesta tasatukiosasta ja tilakohtaisesta lisäosasta.

CAP-tuki jakautuu kahteen pääkomponenttiin: tuotannosta irrotettuun tilatukeen ja tuotantosidonnaiseen osaan. Suomessa lähes 90 prosenttia CAP-tuista

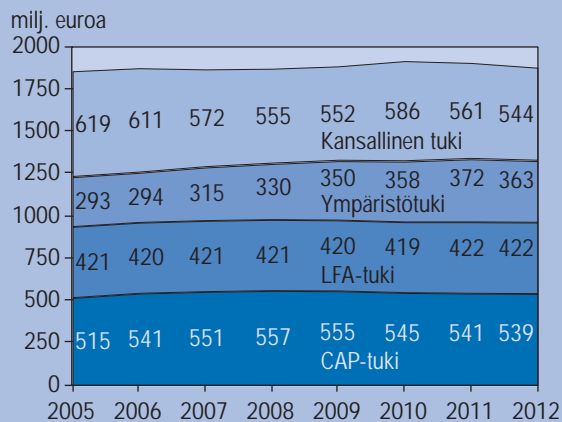
irrotettiin tuotannosta vuonna 2006. Peltokasvien CAP-tuki irrotettiin tuotannosta lähes kokonaan. Osana tilatukijärjestelmää eräille peltokasveille tosin maksetaan tuotantosidonnaista tukea enintään 5,8 milj. euroa vuodessa. Tuotantosidonnaista tukea maksetaan edelleen myös emolehmille, sonneille ja uuhille sekä tärkkelysperunalle.

CAP-tuen saamisen ehtona on täydentävien ehtojen noudattaminen. Pelto on pidettävä hyvässä viljelykunnossa ja lisäksi on huolehdittava tietyistä eläinten hyvinvointiin ja ympäristön tilaan liittyvistä minimivaatimuksista. Suomi on lisäksi kansallisesti päättänyt, että jos viljelijä kesannoi, tämä hoidettu, viljelemätön pelto tulee olla nurmipeitteinen ollakseen tukikelpoista.

Luonnonhaittakorvaus (LFA)

Tietyt maaseutualueet on luokiteltu EU:ssa epäsuotuisiksi alueiksi. Luonnonhaittakorvaus eli LFA-tuki on tarkoitettu turvaamaan maaseutuelinkeinojen jatkuvuus näillä alueilla ja säilyttämään samalla maaseutu asuttuna. Suomessa tuki kattaa koko viljellyn peltoalan (2,16 miljoonaa hehtaaria).

Vuodelle 2012 LFA-tukea on budjetoitu maksettavaksi yhteensä 422 milj.

Maatalouden tuki vuosina 2005–2012.

euroa. Tukea maksetaan A-alueella 150 €/ha, B- ja C1-alueella 200 €/ha ja C2–C4 alueella 210 €/ha.

EU:ssa on käynnissä mittava LFA-alueiden uudelleen arviointi. Vuodeksi 2014 valmisteltavan uudistuksen tavoitteena on luoda jäsenmaille yhtenäinen LFA-järjestelmä, joka ottaisi nykyistä paremmin huomioon eri maiden erityisolot.

Ympäristötuki

Vuonna 1995 käyttöön otetulla maatalouden ympäristötuella korvataan tuotannon vähenemisestä ja kustannusten lisääntymisestä aiheutuneet tulonmenetykset viljelijöille, jotka sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin.

Tuki jakautuu perustoimenpiteisiin, lisätoimenpiteisiin ja erityistukisopimuksiin. Tuen keskeinen tavoite on vesistökuormituksen vähentäminen. Lisäksi pyritään rajoittamaan päästöjä ilmaan, vähentämään torjunta-aineiden käytöstä aiheutuvia riskejä sekä huolehtimaan maaseutumaisemasta ja luonnon biologisesta monimuotoisuudesta.

Ympäristötukijärjestelmää tarkastellaan tarkemmin luvussa 5.3 (sivut 72–73).

3.3. Kansallinen tuki

Kansallisista varoista maksettavat pohjoinen tuki, Etelä-Suomen kansallinen tuki ja luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa sekä eräät muut tukimuodot muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään varmistamaan suomalaisen maatalouden toimintaedellytykset maan eri osissa ja eri tuotantosuunnissa. EU-jäsenyysneuvottelujen yhteydessä sovittiin peruseriaatteista, joita sovelletaan kansallisen tuen tasoa ja alueellista jakoa määritettäessä. Tuen avulla ei saa lisätä tuotantoa eikä tuen määrä saa ylittää liittymistä edeltänyttä kokonaistukitasoa.

Pohjoinen tuki

Suomen liittymissopimus (artikla 142) sisältää oikeuden maksaa kansallista pohjoista tukea 62. leveyspiirin pohjoispuolisille ja siihen rajoitettuille alueille eli C-tuki-alueille. Runtas 1,4 milj. ha eli 55,5 % Suomen viljelykelpoisesta peltoalasta on määritelty tukeen oikeutetuksi alueeksi.

Pohjoinen tuki koostuu maidon tuotantotuesta, kotieläinten lukumäärän perusteella maksettavista tuista ja viljelyalaan perustuvista tuista. Pohjoisen tuen järjestelmä sisältää myös kasvihuonetuo-

EU:n rahoittamat ja osarahoitteiset tuet Suomessa, milj. euroa.

	2007	2008	2009	2010	2011 ^e	2012 ^{arvio}
Yhteensä	1 287	1 308	1 323	1 322	1 335	1 324
CAP-tulotuki	551	557	552	545	541	539
Luonnonhaittakorvaus	421	421	420	419	422	422
EU:n osuus	118	118	118	117	118	118
Kansallinen osuus	303	303	302	302	304	304
Ympäristötuki*	315	330	351	358	372	363
EU:n osuus	88	92	98	101	107	107
Kansallinen osuus	227	238	253	257	265	256
EU:n osuus yhteensä	757	767	768	763	766	764
Kansallinen osuus yhteensä	530	541	555	559	569	560

*Ympäristötukeen on sisällytetty myös eläinten hyvinvointiin ja ei-tuotannollisiin investointeihin liittyvät tuet.

tannon tuen ja puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen sekä porojen eläinکوhtaisten tuen.

Vuonna 2012 pohjoista tukea maksetaan yhteensä noin 326 milj. euroa. Merkitävimmät yksittäiset tukimuodot ovat maidon pohjoinen tuotantotuki (161 milj. €) ja pohjoinen kotieläinyksikkötuki (100 milj. €).

Pohjoisen tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti viiden vuoden väliajoin. Vuonna 2007 EU:n komissio teetti arvion siitä, ovatko pohjoiselle tuelle asetetut tavoitteet saavutettu ja ovatko järjestelmässä käytettävät keinot edelleen tarkoituksenmukaisia ja perusteltuja. Arviointitulosten perusteella komissio ja Suomi kävivät vuonna 2008 neuvottelut tuen jatkosta ja kehittämistarpeista.

Joulukuussa 2008 saavutetun neuvotteluratkaisun myötä sika- ja siipikarjatalouden tuet irrotettiin tuotannosta vuoden 2009 alussa. Nautakarjatalouden 142-tuet maksetaan edelleen tuotantosidonnaisina tukina.

Etelä-Suomen kansallinen tuki

Etelä-Suomen eli AB-tukialueen kansallinen tuki perustuu Suomen liittymissopimuksen artiklaan 141. Artikla on mahdollistanut kansallisen tuen maksamisen liittymisestä aiheutuviin vakaviin vaikeuksiin. Artikla 141 ei kuitenkaan määrittele vakavia vaikeuksia eikä rajaa tuen kestoaikaa.

Suomalaiset ovat tulkinneet artiklan tarkoittavan valtuutusta pitkäaikaisen

tuen maksuun. EU:n komissio on puolestaan nähnyt sen lähinnä määräaikaisena ratkaisuna.

Suomen on neuvoteltava artiklan 141 perusteella maksettavan tuen käyttämisestä komission kanssa määräajoin. Marraskuussa 2007 saavutetun neuvottelutuloksen perusteella Suomi voi myöntää sekä kansallisia suoria tukia että korotettua investointitukea Etelä-Suomen kotieläintaloudelle ja puutarhatuotannolle vuoden 2013 loppuun saakka.

Tukikauden kahtena viimeisenä vuotena 141-tuen kokonaismäärä alenee voimakkaasti, leikkausten kohdistuessa etenkin sika- ja siipikarjatiloihin. Vuonna 2012 tuen yhteismäärä on 75,2 milj. euroa, mikä on 13,6 % vähemmän kuin vuonna 2009 maksettu 87,0 milj. euroa. Vuonna 2013 tuen kokonaismäärä putoaa 62,9 milj. euroon.

Myös 141-tulotukien rakenne on muuttunut. Sika- ja siipikarjatalouden tuet on maksettu vuodesta 2009 alkaen tuotannosta irrotettuna tilakohtaisena tukena, joka pääsääntöisesti perustuu tilan vuoden 2007 tuotantomääriin. Märehtijöiden tuet maksetaan sitä vastoin tuotantosidonnaisina tukina koko tukikauden ajan.

141-tukeen liittyvät olennaisena osana myös investointituet ja nuorten viljelijöiden aloitustuet. Suomi voi edelleen käyttää korotettuja investointitukia niillä tuotantosektoreilla, jotka saavat tulotukia artiklan 141:n perusteella (erityisesti maito- ja nautasektorin sekä sika- ja siipikarjatalouden investoinnit).

Maatalouden kansallinen tuki Suomessa, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ^{arvio}
Yhteensä	571,6	554,7	552,0	586,1	560,8	544,0
Pohjoinen tuki	328,8	327,4	327,5	335,3	335,2	325,6
Etelä-Suomen kansallinen tuki	94,0	93,5	89,6	86,2	83,9	75,2
LFA-tuen kansallinen lisäosa	119,6	119,3	119,3	119,0	119,0	119,0
Muut kansalliset tuet	29,2	14,5	15,6	45,6	22,7	24,2

Luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa

Luonnonhaittakorvauksen kansallista lisäosaa on maksettu koko maassa vuodesta 2005 alkaen. Lisäosasta sovittiin alustavasti Suomen ja komission välisissä 141-neuvotteluissa vuonna 2003. Lisäosan pohjaosaa maksetaan peltoalalle tukialueilla A, B ja C1 enintään 20 €/ha ja alueilla C2–C4 enintään 25 €/ha. Lisäksi kotieläintilojen peltoalalle maksetaan kotieläinkorotusta enintään 80 €/ha. Vuonna 2009 tukea maksettiin noin 95 % hehtaarikohtaisesta maksimimäärästä. EU-osarahoitetun luonnonhaittakorvauksen ja kansallisen lisäosan määrä voi olla yhteensä keskimäärin enintään 250 €/ha.

3.4. Maatalouden rakennetuet ja lomituspalvelut

Investointituet ja varhaiseläkejärjestelyt

Maatalouden investointituilla ja varhaiseläkejärjestelyillä pyritään edistämään yrityskoon kasvua tuotantokustannuksia alentamalla. Näitä rakennetuen muotoja ovat käytännössä korkotuet, avustukset ja valtion takaukset. Korkotukilainoja, joita myönnetään pääasiassa maatilojen tuotantorakennusten rahoittamiseen sekä nuorten viljelijöiden aloitustukeen liittyviin kiinteistö- ja irtaimistohankintoihin, voidaan myöntää vuonna 2012 enintään 300 milj. euroa. Tästä määrästä korkotuen osuus on noin 38 milj. euroa.

Vuonna 2012 lypsy- ja lihakarjanavetoiden rakentamisinvestoinnit, nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki, kasvihuoneiden rakentamisinvestoinnit sekä eräät uusiutuvan energian tuotantoon liittyvät rakentamisinvestoinnit rahoitetaan osaksi EU-avustuksilla. Muiden investointikohteiden avustukset rahoitetaan kokonaan kansallisin varoin. Varhaiseläkejärjestelmällä tarjotaan ikääntyville viljelijöille mahdollisuus tilasta tai tuotannosta luopumiseen. Vuonna 2012 rakennetukiin kuuluvien kansallisten avustusten määrän arvioidaan olevan 100 milj. euroa.

Nuorten viljelijöiden aloitustuella tuetaan elinkeinon siirtymistä sukupolvelta toiselle. Vuonna 2011 myönnettyjen aloitustukien määrä oli 535 kpl, mikä on lähes yhtä paljon kuin vuonna 2010. Vuonna 2009 aloitustukien määrä oli 495 kpl, kun vuosina 2007 ja 2008 tilanpidon aloitustukia myönnettiin yli 600 kpl.

Lomituspalvelut

Päätöimisillä kotieläintalouden harjoittajilla on oikeus saada 26 lomapäivää vuodessa. Lomituspalveluiden tarkoitus on turvata maatalousyrityksen keskeytymättömän toiminta yrittäjän loman aikana ja turvata sijaisavun saanti esimerkiksi sairauden tai tapaturman takia. Palveluiden ohjauksesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Vuonna 2012 maatalousyrittäjien ja turkistuottajien lomituspalveluihin käytetään varoja noin 226 milj. euroa.

Eräiden rakennetukikohteiden määrä ja niihin sidotut varat vuosina 2007–2011.

	2007	2008	2009	2010	2011
Avustuspäätöksiä, kpl	8 900	3 473	3 289	2 771	2 537
– lypsykarjatalouden rakentaminen	565	224	415	292	295
– lihakarjatalouden rakentaminen	316	131	151	106	94
– puutarhatalouden investoinnit	330	121	92	67	63
Tilanpidon aloitustuki, kpl	661	644	495	542	535
Myönnetty rahoitus yhteensä	187,1	108,5	98,1	95,7	77,3

Lähde: MMM

4. MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TILA

4.1. Maatalous- ja puutarhayritysten tulos- ja kannattavuuskehitys

MTT Taloustutkimus laskee vuosittain kirjanpitoltilojen tuloksiin perustuen maa- ja puutarhatalouden tulos- ja kannattavuuskehityksen. Tulokset lasketaan noin 1 000 kirjanpitoltilan tuloksista painottamalla siten, että keskiarvotulokset kuvaavat noin 42 000 suurimman suomalaisen maatalous- ja puutarhayrityksen keskimääräisiä tuloksia. Nämä yritykset tuottavat yli 90 % Suomen maataloustuotannosta. Tulokset on laskettu siten, että tulo- ja menoerät sekä tuet kohdennetaan suoriteperiaatteen mukaisesti tuotoiksi ja kustannuksiksi sille vuodelle, jolloin tuotanto on aikaansaatu. Vuosittaiset sadot ja tuotantomäärät sekä hintojen ja tukien muutokset vaikuttavat näin välittömästi tarkasteluvuoden tuloksiin.

Epävakautta markkinoilla

Viime vuosien aikana maa- ja puutarhataloudessa on koettu aikaisempaa rajumpaa markkinoiden epävakautta. Vuoden 2007 syksyllä alkanut raaka-ainehintojen nousu veti myös maatalouden tuottajahinnat, varsinkin viljan ja maidon hinnat nousuun. Vähintään yhtä kova oli talouslaman seurauksena hintojen pudotus vuosien 2008 ja 2009 aikana. Viljan hinnat lähtivät muiden raaka-ainehintojen imussa uudelleen nousuun kesällä 2010. Myös maidon hinta on elpynyt. Lihan tuottajahinnat ovat pysytelleet vakaampina.

Tuotantopanosten hinnoissa on myös ollut heiluntaa, mutta niiden jatkuva nousu on lisännyt kustannuksia ja nakertanut kannattavuutta. Varsinkin energian, lannoitteiden ja rehujen hinnat ovat vaihdelleet. Suorien tukien osuus tuotoista on viime vuosina ollut keskimäärin noin 40 % ja

viljailoilla noin 53 %, joten markkinahintojen vaikutus viljelijöiden tuloihin ja yritysten kannattavuuteen on suuri. Viime vuosina myös sadot ovat vaihdelleet suuresti. Kahden hyvän satovuoden jälkeen vuonna 2009 korjattiin viljasta ennätys-sato, jota puolestaan seurasi vuonna 2010 vuosikymmenen pienin viljasato.

Kasvinviljelytuotot nousussa

Maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitys oli vuosina 2008–2009 erittäin heikkoa huonon markkinatilanteen ja epäedullisten hintasuhteiden seurauksena. Varsinkin kasvinviljely- ja sikatilojen taloustilanne kiristyi.

Vuonna 2010 kasvinviljelytuotteiden hintojen vahvistuminen ja maltillinen kustannuskehitys paransivat vilja- ja kasvinviljelytilojen tuloksia. Sika- ja siipikarjailoilla tulokset sitä vastoin heikkenivät, eikä vuoden 2011 tulosestimate näytä sen paremmalta.

Maatalous- ja puutarhayritysten kokonaistuotto oli vuonna 2010 keskimäärin 124 000 euroa, mikä on noin 11 % edellisvuotta suurempi. Tuottajahintojen ja erityisesti viljan hintojen nousu kasvatti myyntituottoja 9 %. Kasvinviljelyn myyntituotot kasvoivat 17 % ja kotieläintalouden myyntituotot runsaat 3 %. Tukien määrä kasvoi 6,5 % yltäen keskimäärin 48 500 euroon. Tukien osuus kokonaistuotoista oli 39 % vuonna 2010. Tukiin on laskettu mukaan myös investointien käyttövuosille jaksotetut investointiavustukset.

Kustannukset taas kasvuun

Tuotantokustannukset kasvoivat vuonna 2010 runsaat 6 % keskimäärin 149 400 euroon. Vuositasolla tuotantopanosten hintojen nousu oli noin 3 %. Hintojen nousu kiihtyi voimakkaasti vuoden loppu-

puolella. Maatalouden kustannuksia lisäsi eniten kotieläin- ja rakennuskustannusten nousu. Myös tarvikkeiden, energiatuotteiden, rehujen ja lannoitteiden hinnat nousivat. Lisäksi oman pääoman laskentakorkokannan muutos nosti korkokustannusta.

Kustannusten vähentämisen jälkeen yrittäjäperheen työn ja oman pääoman korvaukseksi jäävä yrittäjätulo nousi vuoden 2009 pohjanlukemista 55 %:lla yltäen 22000 euroon. Yrittäjätulo jäi korvaukseksi maa- ja puutarhataloudessa käytetyille omille resursseille, 2150 tunnin työpanokselle ja yritykseen sijoitetulle 279 300 euron omalle pääomalle.

Kun yrittäjätulosta vähennetään näiden kustannukset, saadaan kaikki tuotantokustannukset huomioon ottava yrittäjänvoitto, mikä oli -25 400 euroa. Tapio pieneni 3200 euroa vuodesta 2009. Kustannukset ylittivät tuotot keskimäärin 20 %:lla. Oman työn palkkakustannus on laskettu työtuntikirjanpidon työtuntien ja maataloustyöntekijöiden 14 euron tuntipalkan perusteella.

Vuoden 2010 tuloksissa oman pääoman laskentakorkokanta on määritetty yrityskohtaisesti riskittömän koron ja tilakohtaisen riskipreemion summana. Riskittömänä korkokantana käytetään Suomen valtion 5 vuoden obligaatioiden tuottoa. Yrityskohtainen riskipreemio määräytyy tietyn laskentamenetelmän mukaisesti liikeyrityksen vaihtelukertoimen, omaisuusasteen ja suhteellisen velkaantuneisuuden perusteella. Vuonna 2010 oman pääoman laskentakorkokanta oli keskimäärin 6,3 %. Jos oman pääoman korkovaatimus olisi laskettu aiemmin käytetyllä 5 %:n laskentakorkokannalla, maa- ja puutarhatalouden kannattavuuskerroin olisi ollut 4 sadasosaa korkeampi.

Kannattavuus kohosi pohjamudista

Maa- ja puutarhatalouden kannattavuus parani vuonna 2010 selvästi edellisvuodesta. Vuonna 2009 kannattavuus oli koko 2000-luvun heikoin. Tuolloin kannatta-

vuus heikkeni toisena vuotena peräkkäin tuotantokustannusten nousun seurauksena.

Kannattavuuskerroin saadaan jakamalla saatu yrittäjätulo palkka- ja korkovaatimuksen summalla. Vuonna 2010 kannattavuuskerroin nousi 0,33:sta 0,46:een. Yrittäjät saavuttivat siten 46 % palkka- ja korkotavoitteista. Yrittäjätulo riitti näin ollen 6,5 euron tuntipalkkaan ja 3,0 %:n tuottoon omalle pääomalle.

Lypsykarjatiloilta kannattavuuskerroin kohosi 0,51:sta 0,58:aan ja yrittäjätulo kasvoi 25 %. Kokonaistuotto kasvoi yrityskoon suurenemisen myötä 10 %, kun kustannusten nousu jäi 6 %:iin. Tämän seurauksena yrittäjätulo ja kannattavuus paranivat. Muiden nautakarjatilojen kannattavuuskerroin nousi 0,45:een, mikä on hieman 2000-luvun keskiarvon alapuolella.

Sikatilojen kannattavuus oli heikoimmillaan vuonna 2008. Kannattavuus kohosi vuonna 2009 lähelle 2000-luvun keskiarvoa. Vuonna 2010 tuotot ja kustannukset kasvoivat saman verran, joten yrittäjätulo pysyi ennallaan. Sikatilojen reaalin yrittäjätulo oli vuonna 2010 lähes samalla tasolla kuin vuosikymmenen alussa. Oman pääoman korkovaatimuksen ja oman työn palkkovaatimuksen kasvu käänsi kannattavuuskehityksen alaspäin.

Viljan markkinahinnat kohosivat vuonna 2010 lähes 19 %, mikä pelasti vilja- ja muut kasvinviljelytilat edellisvuoden kannattavuuskuopasta. Viljatiloilta viljakasvien osuus viljelyalasta on yli 70 % ja muilla kasvinviljelytiloilla lähes puolet. Viljatilojen kannattavuuskerroin kipusi edellisvuoden 0,02:sta 0,40:een ja muiden kasvinviljelytilojen 0,31:stä 0,50:een. Yrittäjätuloa viljatiloilta jäi 11 000 euroa ja muilla kasvinviljelytiloilla 12 700 euroa yritystä kohti.

Kannattavuuseroja

Samaa tuotantoa harjoittavien tilojen välillä ei ole nähtävissä kovin suuria kannattavuuseroja eri tukialueiden välillä. Tukialueiden kannattavuuserot johtuvat pitkälti aluei-

den tuotantorakenteesta. Vuonna 2010 kannattavuuskerroin oli A-tukialueella 0,36 ja B-alueella 0,38. C1–C2 -tukialueilla kerroin oli 0,53. Paras kannattavuus saavutettiin C2p -alueella 0,67, kun taas pohjoisimmilla tukialueilla jäätin 0,40:een.

Kannattavuudeltaan parhaiden tilojen eli hyvät-ryhmän kannattavuuskerroin oli 0,83 ja näillä tiloilla yrittäjätulo oli keskimäärin 42 500 euroa. Huonoimman neljänneksen eli heikot-ryhmän yrittäjätulo oli negatiivinen –480 euroa yritystä kohti ja kannattavuuskerroin oli –0,01. Hyvät-ryhmän tilojen viljelyalat ja eläinmäärät ovat selvästi heikot-ryhmää suurempia.

Kannattavuuserot ovat huomattavia myös saman tuotantosuunnan ja kokoluokan tiloilla. Keskikokoisilla lypsykarjatililla hyvät-ryhmän kannattavuuskerroin oli 0,97 mutta heikot-ryhmässä jäätin 0,38:een. Suurimpien lypsykarjatilojen hyvät-ryhmässä kannattavuustavoite saavutettiin ja kannattavuuskerroin oli 1,12. Saman kokoluokan heikoimman neljänneksen kannattavuuskerroin jäi kuitenkin vain 0,33:een.

Tuntipalkka ja pääoman tuotto

Kun yrittäjätulosta vähennetään omalle pääomalle laskettu korkovaatimus, jäi työansioksi vuonna 2010 keskimäärin 4 800 euroa. Kun se jaetaan yrittäjäperheen 2 150 työtunnilla, saadaan työtuntiansioksi 2,3 euroa. Sitä voidaan verrata palkansaa- jien tuntiansioihin. Maa- ja puutarhatalou- dessa työtuntiansio oli vuosina 2005–2010 keskimäärin 3,0 euroa. Vuonna 2011 työansio painuu ennusteen mukaan keski- määrin 1 600 euroon, jolloin työtuntiansio- oksi jäisi vain 0,7 euroa.

Kun yrittäjätulosta vähennetään oman työn palkkakustannus, saadaan omalle pää- omalle tuotoksi jäävä nettotulos, joka oli –8 150 euroa vuonna 2010. Kun nettotulos jaetaan oman pääoman määrällä, saadaan oman pääoman tuotto prosentiksi –3,0 %. Maa- ja puutarhatalouden tuloveroja ei ole vähennetty kuluna nettotuloksessa.

Maa- ja puutarhatalouden kokonais- pääoman tuotto oli –5 400 euroa vuonna 2010. Se saadaan lisäämällä nettotulokseen maksetut korot. Tilikauden keskimääräi- nen pääoman määrä oli 371 000 euroa, joten kokonaispääoman tuotoksi saadaan –1,4 %. Tuotto prosentti vaihteli tuotan- tosuunnittain siipikarjatilojen 2,2 %:sta lammas- ja laidunkarjatilojen –11,3 %:iin.

Vakavaraisuus

Yritysten koko pääoma oli vuonna 2010 keskimäärin 381 000 euroa, josta omaa pääomaa oli 279 300 euroa eli 73 %. Yri- tuskoon kasvu ja pääomavaltaistuminen on kasvattanut yrityksissä tarvittavan pää- oman määrää. Velkojen määrä on kasva- nut koko pääomaa nopeammin, mikä on hieman heikentänyt vakavaraisuutta. Hei- kosta kannattavuudesta johtuen investoin- tien rahoitus nojaa pitkälti vieraaseen pää- omaan ja investointiavustuksiin. Yritysten velkamäärä on yli kaksinkertaistunut 2000- luvun alusta ja ylitti 100 000 euroa vuonna 2010.

Maatalous- ja puutarhayritysten oma- varaisuusaste eli oman pääoman osuus koko pääomasta on varsin hyvä eli 73 %. Omavaraisuusaste oli korkein viljatililla 84 % ja alhaisin kasvihuoneyrityksissä 40 %. Sikatiloilla omavaraisuusaste oli 69 % ja siipikarjatililla 46 %. Näillä sekä pääoma- että velkamäärät olivat myös kes- kimääräistä suurempia.

Velkojen suhde tuottoihin eli suhteel- linen velkaantuneisuus on kasvanut 2000- luvun alun noin 60 %:sta 82 %:iin vuonna 2010. Nousu johtuu velkojen tuottoja nopeammasta kasvusta. Tunnusluku ker- too yritysten kasvaneesta rahoitusriskistä, jota alhaalla pysyneet lainakorot ovat toi- saalta vähentäneet.

Erot velkaisuudessa tilojen ja tuotan- tosuuntien välillä ovat kuitenkin suuria. Velkaantuneisuus on korkein lammas- ja laidunkarjatililla (124 %) ja siipikarjati- loilla (107 %). Vajaalla 10 %:lla tiloista vel- kojen määrä on yli kaksinkertainen tuloihin

verrattuna.

Taseessa omaisuuserät on arvostettu käypiin arvoihin eikä investointiavustuksia tai käytettyjä varauksia ole vähennetty omaisuusarvoista. Investointiavustuksilla hankitun käyttöomaisuuden arvo sisältyy kokonaan poistopohjaan ja avustukset jaksotetaan tuloslaskelmassa tuotoiksi vastaavien omaisuuserien poistojen tahdissa. Näin tilinpäätöksistä lasketut tunnusluvut antavat oikean kuvan sekä yritysten pääoman määrästä että vakavaraisuudesta ja kannattavuudesta.

Maksuvalmius

Vaikka yritysten kannattavuusluvut ovat viime vuosina olleet heikkoja, kassaperusteinen maksuvalmius ei ole romahtanut. Vuonna 2010 maa- ja puutarhatalouden myyntien ja tukien kassatulot kasvoivat runsaat 5 % yltäen 117 800 euroon. Lyhytvaikutteiset tuotannon menot kasvoivat 77 300 euroon eli 9 % edellisvuodesta. Näiden erotuksena toimintajäämäksi jäi 40 500 euroa, joka on prosenttien edellisvuotta vähemmän.

Yritysten rahoitusmenot hieman pienenevät ja maksetut verot kasvoivat, minkä seurauksena rahoitusjäämä pieneni 32 000 euroon yritystä kohden eli 3 %. Rahoitusjäämä on tulorahoitusta, joka on käytettävissä investointeihin, lainojen lyhennyksiin ja yksityistalouden menoihin.

Investointeihin käytettiin rahaa nettomääräisesti 21 800 euroa yritystä kohti eli 7 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Investointien lisääntyttä uusia lainoja nostettiin 15 % ja lainoja lyhennettiin 35 % edellisvuotta enemmän. Lainojen nettomuutos pieneni puolella vuoteen 2009 verrattuna.

Kassan ylijäämä pieneni 21 %, keskimäärin 13 500 euroon yritystä kohti. Tämä summa jäi käytettäväksi maa- ja puutarhatalouden yritystoiminnasta yrittäjäperheen yksityiseen kulutukseen.

MTT:n tulos- ja kannattavuusennuste

Tässä esitetyt vuotta 2011 koskevat tulos- ja kannattavuusluvut perustuvat kirjanpitoaineistosta laskettuihin yrityskohtaisiin ennusteisiin. Niissä on otettu huomioon tuote- ja panoshintojen ja tukien muutokset sekä alueittaiset kasvien keskisatojen muutokset. Maatalouden tuet ovat ennusteissa vuoden 2011 toteutuneita tukia. Yrityskoon, tuotanto- ja panosrakenteen oletetaan pysyvän samana kuin edellisvuonna, joten laskentamalli ei ota huomioon ennustevuonna tapahtunutta tuottavuuskehityksen vaikutusta tuloksiin.

Yrityskohtaiset ennusteet on painotettu alueittain, tuotantosunnittain ja kokoluokittain kuvaamaan noin 42 700 suurimman maatalous- ja puutarhayrityksen keskiarvotuloksia. Painotuksessa on käytetty Tiken (MMM:n tietopalvelukeskus) rakennetilaston mukaista yritysraakennetta, minkä ansiosta rakennemuutoksen vaikutus on otettu ennusteissa huomioon.

Ennustevuoden painotusaineisto perustuu kannattavuuskirjanpidon rakenneennustemallin tuloksiin. Ennuste lasketaan regressioanalyysillä aikajänteen 1998–2010 perusteella ja sen mukaan tilamäärä alenee edelleen. Tuotannosta luopuneet tilat ovat pääosin pienempiä yrityksiä, jolloin vuoden 2011 ennusteissa suuremmat kirjanpitotilat saavat suuremmat painokertoimet. Näin rakennekehitys ja sen myötä tuottavuuskehitys on huomioitu tulosennusteissa.

Vuoden 2011 ennakkotulokset

Vuonna 2011 ennakkotuloksissa yritysten keskimääräinen kokonaistuotto kasvoi 6,5 % yltäen 131 900 euroon. Myyntitulo olivat yhteensä 81 600 euroa, mikä on 8 % enemmän kuin vuonna 2010. Tukien määrä kasvoi 50 300 euroon yritystä kohti eli 4 %:lla edellisvuodesta. Tuotantokustannukset kohosivat 7 % edellisvuodesta. Lannoite- ja viljelykulujen sekä energiakulujen kasvu lisäsi tarvikekustannuksia 23 %.

Yritysten taloudelliset tulokset heikkenivät edellisvuodesta. Yrittäjätulo pieneni 14 % keskimäärin 19 000 euroon ja kannattavuuskerroin laski 0,40:een. Kun yrittäjätulosta vähennetään omasta työstä ja pääomasta aiheutuneet 47 300 euron kustannukset, saadaan yrittäjänvoitoksi -28 300 euroa. Tappio kasvoi vuodesta 2010 lähes 3 000 euroa.

Kannattavuus parani hieman vain avomaapuutarhatuotannossa sekä naudanlihanuotannossa. Lypsykarjatilojen kannattavuus pysyi ennallaan maidon tuottajahinnan nousun ansiosta. Viljatiloiilla tarvikekustannusten nousu heikensi kannattavuutta, vaikka viljan hinnat ja hehtarisadot olivat edellisvuotta parempia.

Sikataloilla päädyttiin vuonna 2011 heikoimpaan tulokseen koko 2000-luvulla. Tuotantopanosten hintojen kova nousu kasvatti erityisesti rehu-, energia- ja lannoitekustannuksia. Lihan tuottajahinnat kääntyivät varovaiseen nousuun vuoden loppupuolella, mutta se ei helpottanut sikatilojen ahdinkoa.

Myös siipikarja- ja muilla kotieläintiloilla kannattavuus jäi kustannuspaineissa edellisvuotta heikommaksi. Ennusteessa laskettu kannattavuuskerroin oli lypsykarjataloilla 0,57, muilla nautakarjataloilla 0,51, sikataloilla 0,22, siipikarjataloilla 0,44, avomaapuutarhoilla 0,33, kasvihuoneyrityksillä -0,15, viljataloilla 0,32 ja muilla kasvinviljelytiloilla 0,43.

Uusi typologia käyttöön

Kannattavuuskirjanpidon tuloksissa yritysten tuotantosuunnat ja kokoluokat määritetään ns. EU:n maatilatypologian avulla. Typologia on kokenut perustellisen uudistuksen. Aiemmin luokittelun perustana olivat standardikatteet (SGM), jotka laskettiin maataloustuotteille alueittain vähentämällä kunkin tuotteen markkinatuottojen ja tukien summasta siihen kohdistuvat tietyt kustannukset. Koska tuet ovat yhä useammin tuotannosta irrotettuja ja kustannusten kohdentaminen

on monien tuotteiden kohdalla vaikeaa, uusi maatilatypologia on tehty tuotteiden alueittaisiin tuottoihin perustuvaksi (SO = standard output).

Yrityksen tuotantosuuntaa ja kokoluokkaa määritettäessä viljelykasvien viljelypinta-alat ja kotieläinlajien keskieläinmäärät kerrotaan niiden alueittaisilla standardituotoksilla. Tulojen summana saadaan yrityksen taloudellinen koko euroina. Tuotantosuunta määräytyy sen mukaan, mistä tuotteista taloudellinen koko muodostuu.

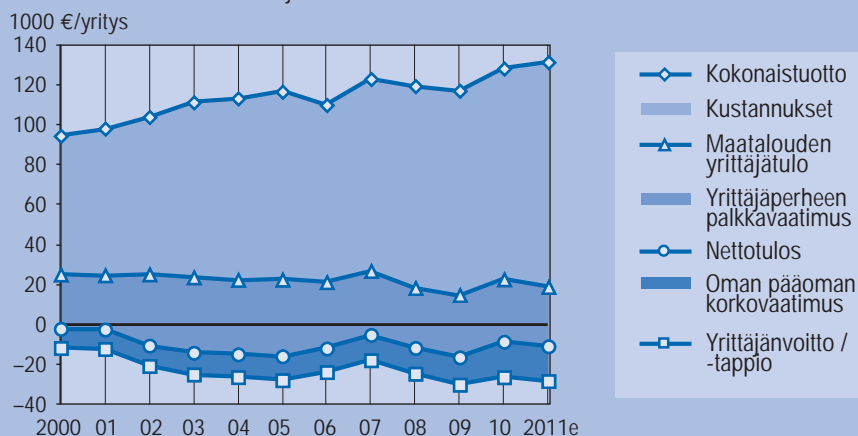
Typologiauudistuksen ansiosta aineistossa suuri osa aiemmin sekamuotoista tuotantoa harjoittavista yrityksistä luokituu erikoistuneisiin tuotantosuuntiin. Lisäksi muutama yritys, joka on aiemmin jäänyt kirjanpito-otoksen tilakokorajan alapuolelle, nousee nyt mukaan otokseen. Tässä artikkelissa esitetyt tulokset on laskettu uudistetun typologian mukaisesti koko tarkastelujaksolta.

Maa- ja puutarhatalouden tulokset Taloustohtorista

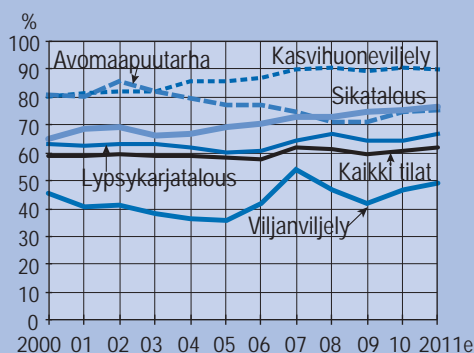
Maa- ja puutarhatalouden sekä porotalouden tulokset ja ennusteet ovat nähtävissä Taloustohtorin eri verkkopalveluissa. Palveluista on saatavissa mm. eri tuotantosuuntia ja tilakokoja edustavien yritysten keskiarvotulokset käyttäjän valitsemia alue- ja luokituksia käyttäen vuodesta 1998 lähtien. Taloustohtorin esittämät tulokset lasketaan kirjanpito-tilojen luvuista käyttäjän valitseman tuotantosuunta-, tilakoko- ja alue- ja luokituksen mukaisesti painotettuina, jolloin tulokset ovat yleistettävissä kuvaamaan tarkasteltavan alueen keskiarvotuloksia.

Taloustohtorista on saatavissa myös kaikkien EU:n jäsenmaiden maatalouden perustulokset (FADN standard results -verkkopalvelu) sekä MTT:n laskemat kannattavuutta ja vakavaraisuutta kuvaavat tunnusluvut (FADN advanced results -verkkopalvelu). FADN-aineisto sisältää yli 80 000 maatalon tulokset, jotka painotetaan kuvaamaan n. 5 miljoonan EU-maatalon taloutta.

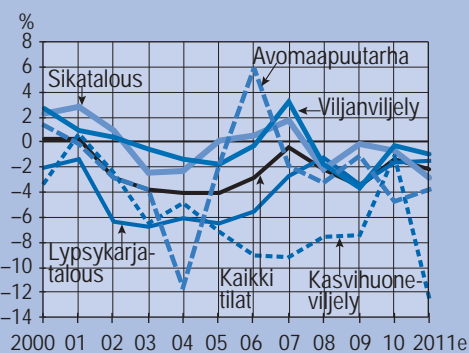
Yrittäjänvoitto

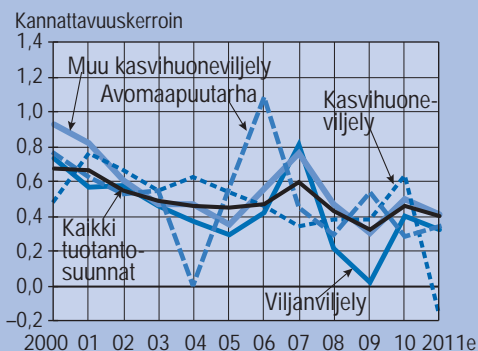
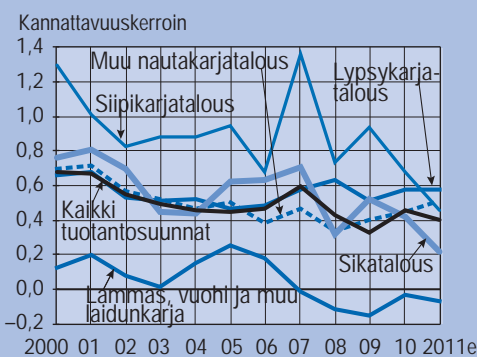
Myyntituotot kokonaistuotosta

Kokonaispääoman tuotto-prosentti

Kannattavuuskerroin tuotantosunnittain

Maatalous- ja puutarhayritysten tulos- ja kannattavuuskehitys vuosina 2000–2011e.

4.2. Suomen maa- ja puutarhatalouden talouskehitys

Suomen maa- ja puutarhatalouden tuotto- ja kustannuserien sekä varallisuuden kehittymistä kokonaistasolla seurataan MTT:ssä vuonna 2011 käyttöön otetulla maatalouden kokonaislaskenta-järjestelmällä. Siinä Suomen maa- ja puutarhataloutta kuvaavat kokonaistulokset lasketaan yrityskoh- taisesta kannattavuuskirjanpitoaineistosta painottamalla ja summaamalla.

Toteutuneiden tulosten lisäksi laske- taan ennuste vuodelle 2011, joka perustuu kannattavuuskirjanpidon ennustejärjestel- mällä tehtyihin yrityskohtaisiin ennustei- siin (ks. luku 4.1.). Tulokset on nähtävissä MTT:n taloustohtori -verkkosivuston maa- talouden kokonaislaskenta -verkkopalve- lussa (www.mtt.fi/taloustohtori/kokonais- laskenta).

Tuloskehitys

Maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotto oli ennusteen mukaan vuonna 2011 lähes 5,5 mrd. euroa. Tuotantokustannukset olivat noin 7,0 mrd. euroa. Kokonais- tuottojen ja tuotantokustannusten erotuk-

senä saatava absoluuttista kannattavuutta kuvaava yrittäjänvoitto oli negatiivinen, -1,5 mrd. euroa.

Kun yrittäjäperheen työstä ja omasta pääomasta aiheutuvat kustannukset jätetään pois tuotantokustannuksista, saadaan näille panoksille jäävä yrittäjätulo (maataloustulo). Ennuste yrittäjätulosta vuodelle 2011 on 627 milj. euroa, joka on 21 % heikompi kuin vuonna 2010. Vuo- den 2007 ennätystasosta jäätiin 30 %.

Yrittäjätulo on vaihdellut voimakkaasti viime vuosina tuote- ja panoshintojen voimakkaiden muutosten vuoksi. Koko- naisuutena yrittäjätulo on laskenut koko 2000-luvun.

Tuottoerittely

Maa- ja puutarhatalouden vuoden 2011 kokonaistuotto on ennusteen mukaan 5,5 mrd. euroa, josta 2,06 mrd. euroa eli 37 % tulee tukena. Tuet sisältävät myös aiempien vuosien investointiavustuksista vuodelle 2011 jaksottuvat erät, jotka jaksotetaan tuotoiksi samalla tahdilla kuin ko. omai- suusosista lasketaan poistoja. Keskimää- rin tukiriippuvuus on ollut noin 40 %:n tasolla koko 2000-luvun.

Maa- ja puutarhatalouden talouskehitys (milj. euroa) sekä kannattavuuskerroin ja kokonaispääoman tuotto-%

Vuosi	Kokonais- tuotto	Tuotanto- kustannus	Yrittäjän voitto	Yrittäjätulo	Yrittäjätulo vuoden 2011 hinnoin	Kannattavuus- kerroin	Kokonais- pääoman tuotto-%
2011e	5 478	6 991	-1 512	627	627	0,29	-4,1
2010	5 228	6 602	-1 370	797	834	0,37	-3,1
2009	4 870	6 429	-1 558	478	530	0,24	-5,1
2008	5 034	6 468	-1 429	584	664	0,29	-4,2
2007	4 975	6 110	-1 130	894	1 038	0,44	-2,8
2006	4 600	5 908	-1 304	725	865	0,36	-4,7
2005	4 593	5 948	-1 353	797	952	0,37	-5,5
2004	4 459	5 819	-1 358	752	912	0,36	-5,8
2003	4 511	5 812	-1 299	843	1 011	0,39	-5,6
2002	3 970	4 941	-969	856	1 033	0,47	-4,5
2001	4 373	5 154	-779	966	1 188	0,55	-1,6
2000	4 345	5 102	-755	1 017	1 289	0,57	-1,5

Myynti- ja muiden tuottojen määrä on yhteensä 3,8 mrd. euroa vuonna 2011. Kotieläintuottojen osuus kokonaistuotosta on 34 % ja kasvinviljelytuottojen 12 %. Kasvinviljelytuotto ei sisällä maatalousyrityksissä tuotettuja ja käytettyjä välituotteita, esimerkiksi rehuja.

Puutarhatuoton osuus on 10 % kokonaistuotosta. Tämä sisältää myös välitettyjen tuotteiden myyntituloja. Niin kasvinviljely-, kotieläin- kuin puutarhatuottoihin hinnoitellaan myös maatalous -toimialan ulkopuolelle luovutetut ja myös yrittäjäperheen omaan käyttöön otetut tuotteet.

Tuloslaskennassa tulo- ja menoerät sekä tuet kohdennetaan suoriteperiaatteen mukaisesti tuotoiksi ja kustannuksiksi sille vuodelle, jolla tuotanto on aikaansaatu. Vuosittaiset sato- ja tuotosvaihtelut sekä hintojen ja tukien muutokset heijastuvat näin välittömästi tarkasteluvuoden tuloksiin. Myyntien tai tukimaksatusten siirtyminen seuraavalle tilivuodelle ei vaikuta tuloksiin.

Kustannuserittely

Maa- ja puutarhatalouden tuotantokustannukset olivat vuoden 2011 ennusteen mukaan noin 7 mrd. euroa. Tämän tarkastelun kustannusryhmittelyssä suurin kustannuserä on 2,1 mrd. euron tarviketekustannukset, jotka muodostavat 30 % tuotantokustannuksesta. Poistokustannukset, 1,0 mrd. euroa, muodostavat noin 14 % tuotantokustannuksesta.

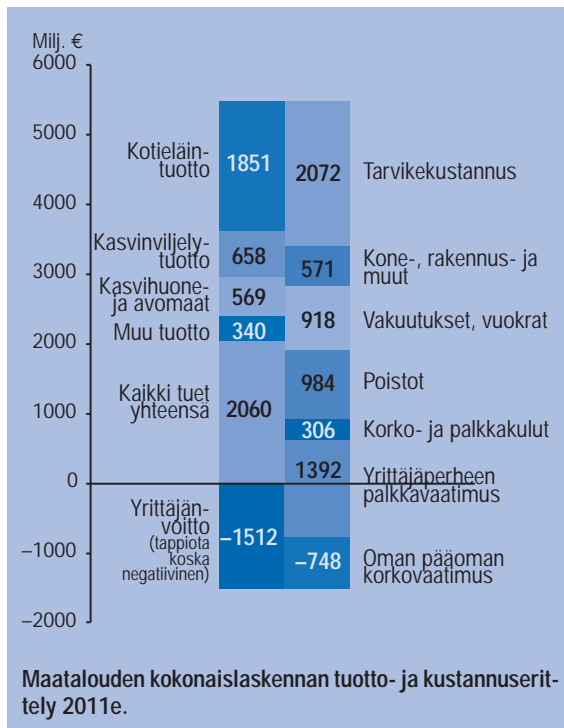
Yrittäjäperheen omasta työpanoksesta 14,1 euron tuntipalkkavaatimuksella laskettu palkkavaatimuskustannus oli noin 1,4 mrd. euroa eli noin 20 %:ia tuotantokustannuksesta. Tämän suuruisen kustannuserä yrittäjälle aiheutuisi, mikäli hän teettäisi työt palkkatyönä. Palkkavaatimuskustannus on ainoa kustannuserä, joka on viimeisen 8 vuoden aikana alentunut. Tämä on johtunut työtuntimäärän alenemisestä.

Kannattavuuskirjanpidossa tilivuonna 2010 käyttöön otetun uudistuksen myötä oman pääoman korkovaatimus-kustannus laskettiin kirjanpitoiltojen yrityskohtaiseen riskiin perustuvan korkoprosentin mukaisesti (ks. luku 4.1). Kaikkien yritysten keskimääräinen korkoprosentti oli noin 6 prosenttia, minkä mukainen korkovaatimuskustannus oli vuoden 2011 ennusteessa 748 milj. euroa.

Tarkempi erittely kustannuserien ja myös tuottoerien kehityksestä on sivulla 92.

Kannattavuuskehitys

Vuoden 2011 noin 627 milj. euron yrittäjätulon tulisi kattaa yrittäjäperheen omasta työstä ja pääomasta aiheutuvat kustannukset. Yrittäjäperheen tekemästä 99 milj. työtunnista 14,1 euron työtuntihinnalla aiheutuu 1,39 mrd. euron palkkavaatimuskustannus sekä noin 12,5

mrd. euron omasta pääomasta 748 milj. euron korkovaatimuskustannus.

Kannattavuuskerroin 0,29 siis saadaan, kun yrittäjätulo jaetaan palkka- ja korkovaatimuskustannusten summalla. Yrittäjätulo kattaa palkka- ja korkovaatimuskustannuksesta 29 %. Yrittäjäperheen omalle työtunnille jäi 4,1 euroa ja korkoa omalle pääomalle 1,8 prosenttia.

Mikäli 627 milj. euron yrittäjätulosta vähennetään täysimääräisenä 1,39 mrd. euron tuntipalkkavaatimus, jää omalle pääomalle negatiivinen korvaus ja oman pääoman tuotto prosentti painuu negatiiviseksi, -5 prosentin tasolle.

Suomen koko maa- ja puutarhatalouden kannattavuuskerroin on ollut viime vuosina keskimäärin 0,35:n tasolla, vaihdellen kuitenkin voimakkaasti viime vuosina. Tasoltaan koko maatalouden kannattavuuskerroin on ollut vuosittain noin 0,1 yksikköä alhaisempi kuin kannattavuuskirjanpito tulosten Suomen 42 000 suurimman tilan keskiarvokannattavuus.

kutakuinkin samalla tasolla koko 2000-luvun.

Kokonaispääomasta on yrittäjän omaa pääomaa 12,5 mrd. euroa ja sen osuus yritysten koko pääomasta oli keskimäärin 75 %, millä tasolla se on ollut koko 2000-luvun. Maa- ja puutarhatalouden pääomasta vierasta pääomaa oli vuonna 2004 noin 3 mrd. euroa, kun se oli noussut vuoden 2011 loppuun mennessä 4,1 mrd. euroon.

Maatalouden velkojen suhde kokonaistuottoon eli suhteellinen velkaisuus on noussut vuodesta 2004 noin 70 %:sta 75 %:iin, mikä osaltaan nostaa rahoitusriskiä.

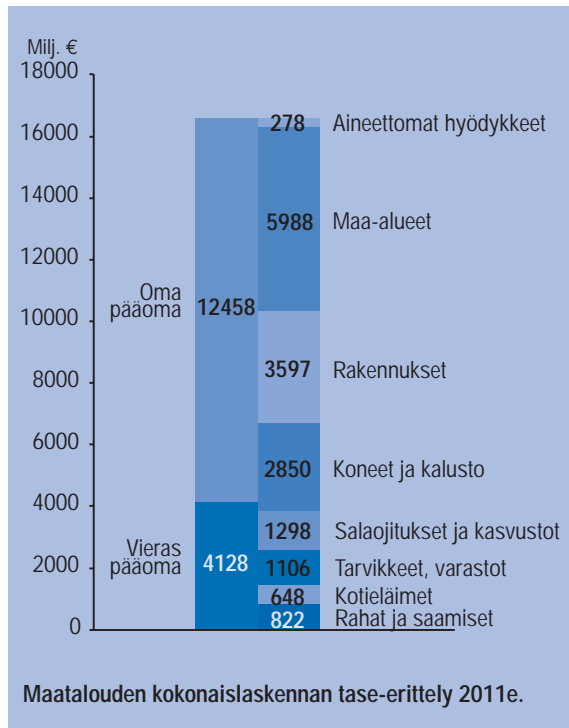
Maa- ja puutarhatalouden velkojen lisäksi yrittäjäperheellä voi olla velkoja myös metsätaloudesta ja muusta yritystoiminnasta sekä myös yksityistaloudesta. Näitä ei sisällytetä maa- ja puutarhatalouden velkoihin tase-laskelmassa.

Vakavaraisuuskehitys

Maa- ja puutarhatalouteen sitoutunut pääoma on 16,6 mrd. euroa tilivuoden 2011 lopussa. Noin 85 % tästä on sitoutunut pitkävaikutteisiin kohteisiin eli viljelysmaahan, koneisiin, rakennuksiin ja salaajituksiin.

Taseen omaisuuserät on arvostettu käypiin arvoihin eikä investointiavustuksia tai käytettyjä varauksia vähennetä omaisuusarvoista. Investointiavustuksilla hankitusta käyttöomaisuudesta lasketaan poistokustannus ja avustukset jaksotetaan poistojen tahdissa tuloslaskelmassa tuotoiksi.

Maatalous on varsin pääoma-intensiivinen elinkeino ja pääoman kiertonopeus eli kokonaistuoton suhde pääomaan on alhainen, 0,33. Pääoman kiertonopeus on ollut

Painotusjärjestelmä

Kokonaislaskennassa koko maan tulokset saadaan laskemalla kannattavuuskirjanpitoiloiden lukuja yhteen. Koska kirjanpitoiloina on 940 kappaletta ja koko maassa yrityksiä runsaat 60 000 kappaletta, kunkin kirjanpitoilolan luvut otetaan mukaan kokonaissummaan monta kertaa kyseiselle tilalle määritetyn painokertoimen mukaisesti.

Kirjanpitoiloiden painokertoimet ovat keskenään varsin erisuuruisia. Tämä johtuu siitä, että tuotantosuunnaltaan ja kokoluokaltaan tietyntyyppisiä tiloja on kirjanpitoiloiden joukossa kaikkiin Suomen tiloihin verrattuna suhteellisesti enemmän kuin toisentyypisiä tiloja. Paremmiin edustettujen tilatyyppien kirjanpitoilat saavat siksi lähikohtaisesti pienemmän painokertoimen kuin muut kirjanpitoilat. Lisäksi painokertoimet vaihtelevat vuosien välillä jonkin verran kirjanpitoiloissa ja Suomen maataloudessa tapahtuvien muutosten vuoksi.

Kokonaislaskennassa yksi kirjanpitoila edustaa aina vähintään yhtä, mutta tyyppillisesti melko suurta määrää kaikista Suomen tiloista. Painokertoimet pyritään asettamaan siten, että niiden avulla laskettu maatalouden kokonaiskuva vastaisi mahdollisimman hyvin todellisuutta. Painokertoimien laskentamenetelmä uudistettiin nyt koko 2000-luvulle siten, että se soveltuu entistä paremmin myös tuotantosuunnittaisten ja tukialueittaisten tulosten laskemiseen.

Uudistettu painokertoimien laskentamenetelmä on kaksivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa kullekin tilalle lasketaan alustavat painokertoimet EU:n FADN-järjestelmän ja kannattavuuskirjanpidon perustarkastelujen mukaisella järjestelmällä, jossa kunkin kirjanpitoilolan painokerroin kunakin vuonna riippuu siitä, kuinka suurta tilamäärää tila edustaa omassa tuotantosuunnassaan ja tilakokoluokassaan omalla tukialueellaan. Tuotantosuunta- ja tilakokoluokittelu perustuu koko tarkastelujaksolla EU:n vuonna 2010 käyttöönotettiin standardituotoksiin (ks. luku 4.1).

Näin saatuja alustavia painokertoimia tarkennetaan laskennan toisessa vaiheessa rajoitetulla epälinearisella optimoinnilla siten, että tilamäärä ja viljelyalat painokertoimilla kerrottuna ja summattuna vastaavat koko maan tasolla todellista kokonaistilamäärää ja -viljelyalaa. Lisäksi painokertoimet sovitetaan siten, että niiden avulla lasketut koko maan tilakokoluokittaiset ja tuotantosuunnittaiset tilamäärät sekä tukialueittaiset viljelyalat vastaavat todellisia tilamääriä ja viljelyaloja.

Kaikissa edellä mainituissa rajoitteissa sallitaan painokertoimilla lasketuille tilamäärille ja viljelyaloille korkeintaan yhden prosentin ero todellisiin arvoihin verrattuna. Näiden rajoitteiden avulla saadaan painotuksen tulokset vastaamaan entistä paremmin Suomen todellisia tilakoko-, tuotantosuunta- ja viljelyalajakaukia.

Rajoitteet huomioiden painokertoimien muutokset alustaviin painoihin verrattuna pyritään pitämään mahdollisimman pieninä, jottei yksittäisten kirjanpitoiloiden vaikutus lopputulokseen kasvaisi liian suureksi, muttei toisaalta jäisi alustaviin painoihin verrattuna suhteettoman pieneksikään. Käytännössä epälinearisessa optimoinnissa minimoitavana funktiona on lopullisten ja alkuperäisten painokertoimien erotuksen neliösumma. Optimointimenetelmänä käytetään toistettua kvadraattista optimointia.

Painotuksen avulla laskettaviin tuloksiin liittyy tietysti jonkin verran epätarkkuutta, koska painotuksen kohteena oleva kirjanpitoiloiden joukko ei pysty täydellisesti kaikissa suhteissa kuvaamaan koko Suomen maatalousyritysten moninaista joukkoa. Uudistetussa painotusjärjestelmässä tärkeimmät maataloustoiminnan laajuutta kuvaavat mittarit on edellä kuvattujen rajoitteiden avulla saatu kuitenkin vastaamaan erittäin tarkasti todellisuutta. Uudistettuun painotusjärjestelmään perustuvalla maatalouden kokonaislaskennalla saadaan tämän vuoksi koko sektorista hyvin ehyt ja monipuolinen kokonaiskuva.

Mansikantuotanto muutoksessa

Anu Koivisto

Mansikka on suomalaisten suosikkimarja ja kuuluu oleellisena osana kesään. Ja juuri muulloin kuin kesä–heinäkuussa ei kotimaista mansikkaa olekaan tarjolla, paitsi pieniä määriä kasvihuonemansikkaa erikoistuotteena.

Suomalaiselle mansikantuotannolle on tyypillistä hyvin voimakas tarjonnan vaihtelu niin vuotuisesti kuin mansikkasesongin aikanakin. Vuotuista satovaihtelua aiheuttavat muun muassa kevähalthojen määrä, kevään pölytyksen onnistuminen ja syksyllä tapahtuva seuraavan vuoden kukka-aiheiden muodostuminen. Mansikkasesongin sisällä voimakasta vaihtelua tarjonnassa aiheuttavat puolestaan säätekijät, etenkin lämpötila ja sademäärä. Vaikka mansikasta olisi ajoittain niukkuutta, niin parin viikon heltejakso saattaa kypsyttää mansikoita niin nopeasti, ettei kaikkea satoa ehditä poimia sopivassa kypsyyssasteessa. Eikä kaikelle kypsyneelle sadolle löydy todennäköisesti edes ostajia.

Mansikan hinta mukautuu tarjonnan mukaan. Alkusatokaudesta kun mansikkaa on vain vähän tarjolla, hinta on korkeampi. Satomäärien lisääntyessä hinta laskee ja on alhaisimmillaan pääsatokaudella heinäkuussa. Syksyä kohden mentäessä ja satomäärän pienentyessä hinta jälleen nousee.

Tunnelituotanto – keino sadon ajoittamiseen

Pohjoismaista Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa on perinteisen avomaan mansikantuotannon rinnalle tullut yhä suosittumaksi tuotantotavaksi niin sanottu tunnelituotanto eli katettu tuotanto. Suomessa tunnelituotantoa on sitä vastoin vielä vähän, vaikkakin tutkimus- ja neuvontatyötä tunnelituotannon osalta tehdään.

Tunnelituotannossa mansikoita viljellään kevytrakenteisissa kasvutunneleissa, jotka päällisin puolin muistuttavat muovilla katettuja pieniä kaarihuoneita. Mitään varsinaista kasvihuonetekniikkaa kuten lämmitystä tai tuuletusta ei tunneleissa kuitenkaan ole, lukuun ottamatta kastelua. Mansikat kasvavat joko maassa tai vaihtoehtoisesti kasvulaatikoissa tai säkeissä. Tunneleiden muovit useimmiten poistetaan talveksi, jolloin mansikat talvehtivat avomaaolosuhteissa lumen alla, suojassa kovimmilta pakkasilta. Tunnelituotannon etu pohjoisissa olosuhteissa on sen kasvukautta pidentävä vaikutus. Tunneleissa kevät alkaa avomaaolosuhteita aikaisemmin ja myös jatkuu syksyllä pidempään.

Tärkeänä tunnelituotannon etuna pidetään mahdollisuutta ajoittaa sato perinteisen avomaakauden ulkopuolelle, mikä pidentää muuten niin lyhyttä kotimaista mansikkakautta. Keväällä tunnelituotannon sato on helppo markkinoida, sillä suomalaiset kuluttajat tietävät jo odottaa kotimaisen mansikkakauden alkua. Sen sijaan haastavampaa on saada kuluttajat tottumaan siihen ajatukseen, että suomalaisia mansikoita voi kuluttaa kesäsesongin jälkeenkin pitkälle syksyyn, jopa lokakuulle saakka.

Tunneleiden lisäksi saatavilla olevan taimivalikoiman monipuolistuminen viime vuosina parantaa mahdollisuuksia ajoittaa mansikan satoa. Yhä suosittumaksi on tullut käyttää satotaimia. Ne ovat suurikokoisia mansikantaimia, jotka on syksyllä nostettu kylmävarastoon paljasjuurisina. Suurikokoinen taimi pystyy tuottamaan satoa jo heti istutusvuonna, toisin kuin perinteiset rönsytimet, joissa satoa joutuu odottamaan istutusta seuraavaan vuoteen. Istutuksen jälkeen näistä satotaimista saadaan satoa kahden

kuukauden kuluttua taimien istutuksesta, joten ne ovat oiva keino sadonajoitukseen.

Suomessa yleisesti käytössä olevat mansikkalajikkeet ovat niin sanottuja kausisatoisia lajikkeita. Ne kukkivat kerran kasvukaudessa ja siten myös tuottavat satoa kerran. Monissa eteläisimmissä maissa käytetään myös jatkuvasatoisia mansikkalajikkeita. Näille lajikkeille on tyypillistä, että ne kukkivat koko ajan, ja myös tuottavat satoa jatkuvasti. Suomen olosuhteissa näitä jatkuvasatoisia lajikkeita on testattu, mutta toistaiseksi ei riittävän talvenkestävää lajiketta ole löytynyt.

Puhtaampaa laatumansikkaa tunnelista

Tunneleista saadun mansikkasadon määrä ja laatu ovat avomaan satoa parempia. Mansikka viihtyy hyvin viileässä ilmastossamme. Lisälämpö ei kuitenkaan useimpina kesinä ole sille haitaksi, vaan se edesauttaa sadonmuodostumista ja kypsymistä. Vaikka kesä- ja heinäkuu ovat Suomessa vähäsatteisia kuukausia, ovat ne useimpina vuosina mansikan kannalta liian kosteita. Varhaisen raakilevaiheen kosteus lisää harmaahomeen riskiä ja sen myötä sadon pilaantumisen uhka kasvaa. Myös sadonkorjuuvaiheeseen ajoittuvat sadejaksot, saati kohdalle osuvat rankkasateet tai raekuurot pilaavat satoa, sillä suomalaistyyppinen pehmeä marja ei ole kovinkaan kestävä. Tunnelituotannossa marjat ovat suojassa sateelta ja sen aiheuttamilta vaurioilta.

Tunnelituotanto muuttaa tuholaiden torjuntaa. Alustavien tutkimustulosten mukaan tuholaiden määrä tunneleissa on avomaolosuhteista pienempi, mihin vaikuttanee tunneleiden luoma mekaaninen este tuhohyönteisten leviämiselle. Toisaalta on myös havaintoja siitä, että tuholaispopulaatiot ovat erilaiset tunnelissa kuin avomaalla. Mansikalla muutamia tuholaisia voidaan torjua biologisesti kuten mansikka- ja vihannespunkkia sekä ripsiäisiä. Biotorjunnan mahdollisuudet tunnelituotannossa ovat avomaolosuhteita paremmat. Näin siksi, että osittain suljetusta ympäristöstä mansikkakasvustoon levitetyt tuholaiden luontaiset viholliset eivät pääse niin helposti karkaamaan muuhun ympäristöön kuin avomaolosuhteissa. Näin ollen tunnelituotanto luo mahdollisuuksia vähentää kasvinsuojeluaineiden käyttöä mansikalla, vaikka jo nykyisellään kasvinsuojeluaineiden käyttö on Suomessa hyvin maltillisella tasolla verrattuna muuhun Eurooppaan.

Suomessa tunnelituotantoa vielä vähän

Miksi tunnelituotanto on Suomessa muita pohjoismaita vähäisempää, vaikka se tuo uusia mahdollisuuksia mansikantuotantoon? Yksi merkittävä tekijä on tunneleista aiheutuvat investointikustannukset perinteiseen avomaatuotantoon verrattuna. Suomessa tunneli-investointi ei ole tukielpoinen, toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa, jossa tunneleiden investointituki on 30 %. Suomessa tunneleista aiheutuvat lisäkustannukset on katettava paremmalla sadolla ja sadosta saatavalla korkeammalla hinnalla. Vaikka tunnelituotannosta saatava sato on yleensä laadukkaampaa avomaasatoon verrattuna, Suomen tämän hetkinen mansikan hinnoittelukäytäntö ei tunne laatuhinnoittelua. Hinta on kaikelle sadolle sama, oli laatu sitten hyvää tai erittäin hyvää, ja riippumatta onko marjat tuotettu tunnelissa tai avomaalla.

Tehdyt kannattavuustarkastelut osoittavat, että tunnelituotanto on kannattavaa vain, mikäli sadosta saatava hinta ja sato ovat avomaasatoon nähden selvästi korkeampia. Nähtäväksi jää, mihin alku- ja loppusatokauden hinta asettuu, mikäli tunnelituotanto Suomessa kasvattaa tulevaisuudessa suosiotaan.

5. MAATALOUS JA YMPÄRISTÖ

5.1. Maatalouden ympäristövaikutukset

Ruoantuotannon ohella maataloudella on merkittävä rooli monimuotoisuuden ylläpitäjänä sekä maaseutumaiseman ja virkistyspalveluiden tarjoajana. Myönteisten vaikutusten lisäksi maataloustoiminnot aiheuttavat kuitenkin myös haitallisia ympäristövaikutuksia, jotka kohdistuvat maaperään, veteen ja ilmakehään.

Kyselytutkimuksessa, jonka aineisto kerättiin kesällä 2011 käyttämällä internet-paneelia, suomalaisilta kysyttiin maatalouden ympäristöongelmien tärkeyttä asteikolla yhdestä (ei ollenkaan tärkeä) neljään (erittäin tärkeä). Kyselyyn vastasi kaikkiaan 1 860 vastaajaa. Vastausten perusteella kansalaiset kokevat vesistöjen rehevöitymisen ehkäisemisen erityisen tärkeäksi. Toiseksi tärkeimpänä pidettiin maaperän köyhtymisen ehkäisemistä.

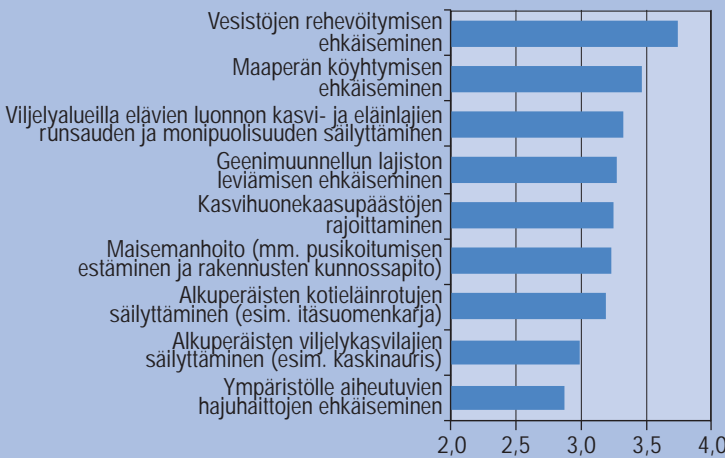
Maaperä

Maaperän laadulla, viljelyominaisuuksilla ja viljelykierrolla on keskeinen merkitys

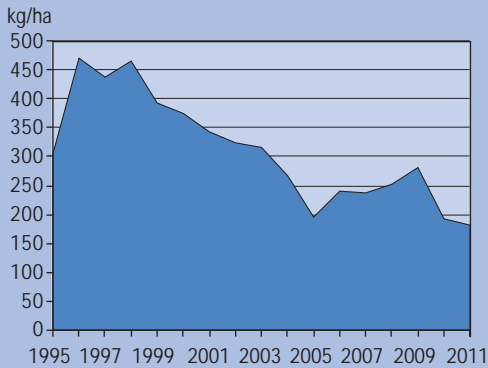
pellon ympäristökuormituksessa. Suomalaisessa viljelymaassa ei ole raskasmetalleja, sen fosforipitoisuus on keskimäärin tyydyttävä, happamuus on lisääntymässä ja orgaanisen aineksen pitoisuus on laskusuunnassa. Arvioitaessa maaperän kykyä puskuroida ympäristökuormitusta, tulee edellä mainittujen indikaattoreiden lisäksi tarkastella myös maaperäeläinten lukumäärää, symbioottisten mikrobien toimintaa sekä ravinteiden sitoutumista ja vapautumista orgaanisesta aineksesta.

Viljelymaan fosforipitoisuus on sekä peltojen tuottokyvyn että ympäristökuormituksen mittari. Suomessa peltojen fosforipitoisuudet ovat nousseet aina näihin päiviin saakka, vaikka fosforilannoitusta on vähennetty tuntuvasti mm. ympäristötukijärjestelmän rajoittein. Tällä hetkellä ostolannoitteiden mukana tuleva vuotuinen fosforilisäys on noin 6 kg/ha, joka on vain noin yksi neljäsosa vuoden 1995 määrästä. Karjanlannan mukana pelloille tuleva fosforimäärä (n. 8 kg/ha) on suurempi kuin ostolannoitteiden sisältämä fosforimäärä, eikä siinä ole tapahtunut olennaista pienene- mistä EU-jäsenyyden aikana. Tutkimusten

mukaan kokonaisfosforilannoitusta (ostolannoitteet + karjanlanta) voitaisiin edelleen jonkin verran vähentää satotasojen pienentymättä kaikkein fosforiköyhiä peltolohkoja lukuun ottamatta. Peltojen fosforitaseen kääntäminen negatiiviseksi on tämänhetkisen tiedon valossa tehokkain keino hil-

Suomalaisten näkemys maatalouden ympäristöongelmien tärkeydestä.

Maanparannuskalkin käyttömäärät (kg/ha). Lähde: Tike.

litä vesistöjen fosforikuormitusta pysyvästi.

Maan rakenne vaikuttaa osaltaan peltoviljelyn aiheuttamaan vesistökuormitukseen. Maan tiivistyminen huonontaa maan vedenläpäisevyyttä ja lisää ravinteiden pinta-huuhtoutumisen ja eroosion riskiä. Se huonontaa myös kasvien ravinteiden ottoa, mikä alentaa lannoitteiden hyväksikäyttöastetta. Maan vedenläpäisevyyden huonontuessa myös kasvihuonekaasujen vapautuminen voi lisääntyä.

Suomen pinta-alasta vain noin 7 % on peltomaata. Peltomaan omistussuhteilla on keskeinen vaikutus maan pitkän aikavälin tuotto-ominaisuuteen. Tutkimusten mukaan perusparannusten tekeminen on merkittävästi vähäisempää vuokratelloilla kuin viljelijän omistuksessa olevilla pelloilla. Esimerkiksi käytetyn maanparannuskalkin määrä on pellonvuokrauksen lisääntyä vähentynyt puoleen siitä, mitä se oli ennen EU-jäsenyyttä. Vuodesta 2003 lähtien maanparannuskalkin keskimääräinen käyttö on ollut alle 300 kg/ha/vuosi, joka ei riitä enää ylläpitämään pellon tuottokykyä.

Maatalouden vesistökuormitus

Ravinteita huuhtoutuu pelloilta ojiin, jokiin, järviin ja meriin, joissa ne aiheuttavat vesistöjen rehevöitymistä. Rehevöityminen ilmenee muun muassa veden sameamisena, levien lisääntymisenä sekä ke-

säisinä sinilevien massaesiintymisinä. Vaikka hehtaariohtaisia ravinteiden käyttömääriä on saatu vähennettyä merkittävästi, vesien rehevöityminen on jatkunut eikä vesien tilassa ole tapahtunut mittauksin havaittavaa parantumista.

Suomen ympäristökeskuksen arvioon mukaan noin 50 % vesistöjen tyyppikuormituksesta ja 60 % fosforikuormituksesta on peräisin maataloudesta. Suomen maatalouden osuus Itämeren koko ravinnekuormituksesta on 3,8 % fosforista ja 3,7 % typestä. Saaristomeren ja rannikkovesiemme kuormituksesta maatalouden osuus on huomattavasti suurempi.

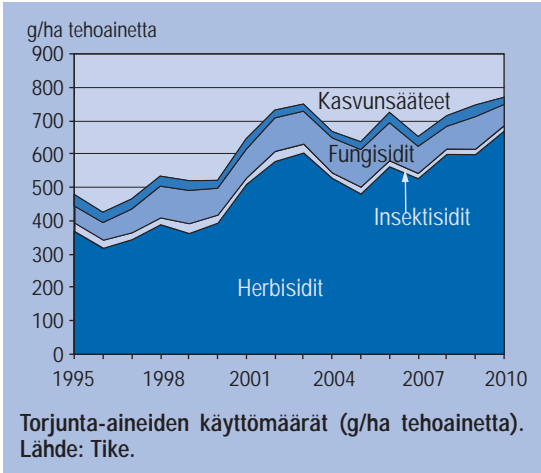
Vesistökuormitusta aiheuttavat sekä peltoviljely että kotieläintuotanto. Kotieläintuotannon keskittymisen seurauksena lannan tuotanto on monilla paikkakunnilla liian suuri käytettävissä olevaan peltoalaan ja viljeltävien kasvien tarpeisiin nähden. Varsinkin lannan sisältämästä fosforista on tullut ongelma.

Torjunta-aineiden käyttö

Torjunta-aineiden käyttömäärät ovat kasvaneet Suomessa koko EU-jäsenyyden ajan. Suurin osa käytetyistä torjunta-aineista on rikkakasvien torjuntaan käytettyjä valmisteita. Tärkein syy rikkakasvien torjunta-aineiden käytön lisääntymiseen on yksipuolisen viljanviljelyn lisääntyminen ja suorakylvön yleistyminen. Lisäksi pienannosaineista on siirrytty käyttämään suurempia annoksia edellyttäviä torjunta-aineita. Silti torjunta-aineiden käyttö Suomessa on edelleen melko maltillista muihin Euroopan maihin verrattuna.

Maatalouden päästöt ilmaan

Ilmastonmuutos asettaa haasteita myös Suomen maataloudelle. Sopeutumiseen tähtäävät toimenpiteet muuttavat lajien ja lajikkeiden voimasuhteita sekä eri viljelykasvien ja -menetelmien suhteellista kan-

nattavuutta. Maatalous aiheuttaa myös itse ilmastonmuutosta. Maataloussektorin kasvihuonekaasupäästöt ovat noin 7 % maamme kokonaispäästöistä. Ne syntyvät pääasiassa nautaeläinten ruoansulatuksessa sekä turvemaiden orgaanisen aineksen ja kotieläinten lannan hajotessa. Pienempiä päästölähteitä ovat typpilannoitus, peltojen kalkitus ja fossiilisten energialähteiden käyttö maataloudessa. Yhteistä kaikille maatalouden päästöille on se, että niitä on vaikea vähentää vaikuttamatta samalla ratkaisevasti maataloustuotannon määrään.

Päästökaupan ulkopuolisenä sektorina Suomen maataloudelle on asetettu tavoitteeksi kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen 13 prosentilla vuoteen 2020 mennessä vuoden 2005 päästömäärästä. Ympäristötuen toimenpiteiden avulla turvemaita yritetään saada pois jatkuvasta viljanviljelystä pitkäaikaiseen nurmiviljelyyn. Myös muilla maalajeilla pyritään entistä kevyempiin muokkaustapoihin tai ilman muokkausta tapahtuvaan viljelyyn.

Maatalousympäristön monimuotoisuus

Luonnon biologisella monimuotoisuudella tarkoitetaan lajien runsautta, elinympäristöjen monimuotoisuutta sekä lajien sisäistä perinnöllistä muuntelua. Monimuotoisuuden vähenemistä pidetään vakavana ympäristöongelmana, koska biologinen

monimuotoisuus luo perustan elollisen luonnon toiminnalle ja ekosysteemipalveluille eli luonnon ihmiselle tuottamille hyödyille. Biologinen monimuotoisuus on myös edellytys ekosysteemien kyvyllä sopeutua ympäristömuutoksiin, kuten ilmastonmuutokseen.

Maataloustuotanto perustuu luonnon monimuotoisuuden hyödyntämiseen. Vastaavasti monet luonnonvaraiset kasvi- ja eläinlajit ovat vuosisatojen kuluessa sopeutuneet hyödyntämään ihmisen luomia maatalousympäristöjä. Maatalouden biologista monimuotoisuutta lisäävä vaikutus oli suurimmillaan aikana, jolloin karjan rehu tuotettiin niityillä ja luonnonlaitumilla. 1950-luvulla alkanut tilakoon kasvu ja viljelyn panosintensiteetin lisääntyminen sekä tilakohtainen ja alueellinen erikoistuminen ovat heikentäneet maatalousympäristöjen monimuotoisuutta ja lisänneet uhanalaisten lajien ja luontotyyppien lukumäärää.

Joillekin luonnonvaraisille lajeille maatalouden tuotantomenetelmien muutoksesta ja tehostumisesta seuranneet elinympäristömuutokset ovat olleet liian suuria ja nopeita, eivätkä ne ole pystyneet sopeutumaan muuttuneisiin olosuhteisiin. Erityisesti metsälaitumista, niityistä ja kedoista riippuvainen eliöstö on taantunut ja uhanalaistunut karjanlaidunnuksen ja karjatilojen vähenemisen takia. Vuonna 2008 valmistuneen luontotyyppien uhanalaisuuden arvioinnin tulosten mukaan luontotyyppien lukumäärästä laskettu uhanalaisten luontotyyppien osuus oli suurin nimenomaan perinnebiotoopeilla, joista 93 % oli uhanalaisia.

Maatalouden ylläpitämissä elinympäristöissä elää kuitenkin edelleen runsaasti luonnonvaraisia kasvi- ja eläinlajeja, jotka hyötyvät maatalouden harjoittamisesta, peltojen avoimuudesta, karjanlaidunnuksesta sekä monista maatalouden ympäristötukeen ja ei-tuotannollisiin investointeihin liitetystä toimenpiteistä.

Peltoluonnon maisema- ja virkistysarvot

Maaseutu ja kaupunkien maaseutumaiset reuna-alueet peltoineen tarjoavat virkistysympäristön suomalaisille. Maatalousympäristöllä on merkitystä ulkoilukohteenä erityisesti niillä paikkakunnilla, joilla maatalousmaan suhteellinen osuus on suuri. Maatalousympäristöä käytetäänkin paljon lähivirkistykseen etenkin Etelä-Suomessa.

Suomalaisille kertyy ulkoilukertoja kodin lähialueilla keskimäärin 170 vuodessa, joista noin 35 % kohdistuu maatalousympäristöön. Tämä tarkoittaa vuosittain yhteensä noin 230 miljoonaa ulkoilukertaa. Maatalousmaata käytetään lähiulkoilun ohella virkistykseen tehtäessä yöpymisen sisältäviä matkoja. Luontomatkoja tehdään keskimäärin kahdeksan vuodessa, ja matkapäiviä kertyy keskimäärin 25. Suosituin kohde on loma-asunto. Luontomatoista noin neljäsosa kohdistuu alueille, joilla harjoitetaan metsätalouden ohella myös maataloutta. Vuosittaisina luontomatkapäivinä tämä tarkoittaa noin 10 miljoonaa matkapäivää maatalousympäristössä.

Koska maaseutumatkailusta toivotaan varteenotettavaa elinkeinoa maaseudulle, olisikin tärkeää miettiä kuinka maatalousympäristöä voitaisiin kehittää, jotta siitä saataisiin vetovoimatekijä maaseutumatkailukohteisiin. Maisema-arvoja ja ulkoilijoiden liikkumista maatalousmaalla voidaan edistää mm. maatalouden ympäristötuen toimenpiteillä. Maisema-arvoja ja ulkoilua tukevien viljelykäytäntöjen myötä myös jokamiehenoikeudella tapahtuvan ulkoilun tuottamat hyödyt kasvavat. Tutkimuksissa on osoitettu, että maatalousmaiseman arvostusta nostaa erityisesti laiduntavien eläinten näkyminen maisemassa ja peltoaukeilla sijaitsevien talousrakennusten kunnostaminen. Molemmat maisematekijät ovat yhä harvinaisempia maatalouden tehostuessa ja tuotantomuotojen eriytyessä alueellisesti.

5.2. Maatalouden ympäristöohjaus komission maatalouspolitiikan uudistusehdotuksessa

Vuonna 2014 alkavan uuden EU-ohjelma-kauden maatalouspolitiikan uudistusehdotukset julkaistiin lokakuussa 2011. Maatalouden ympäristönsuojelulle perustason asettavat edelleen ns. täydentävät ehdot, jotka muodostuvat hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimuksista sekä lakisäateisistä hoitovaatimuksista. Ympäristönäkökulmasta keskeisintä ehdotuksessa on maataloustukien nykyistä vahvemman ympäristökytkennän esiintuominen ja tunnistaminen kaikkia eurooppalaisia viljelijöitä velvoittavaksi ns. viherryttämisen kautta. Komissio ehdottaa, että 30 % suorasta tuesta käytetään viherryttämistoimiin, jotka sisältäisivät viljelyn monipuolistamisen, pysyvän nurmen säilyttämisen ja ekologisen alan. Käytännön toimenpiteenä viljelijöiden olisi jätettävä 7 % maatalousmaasta ekologiseksi alaksi, ja peltoviljelyä olisi monipuolistettava vähintään kolmen kasvin viljelyyn. Pysyvät nurmialueet tulisi säilyttää siinä laajuudessa kuin niitä oli vuonna 2003. Luomutuotannon katsotaan jo nykyisellään täyttävän viherryttämisen ehdot, jolloin se on oikeutettu viherryttämistukeen ilman edellä lueteltuja toimenpiteitä. Ehdotukset ovat vasta esitysvaiheessa, ja ainakin viljelijäjärjestöt ovat kritisoineet niitä.

Aiemmat maaseudun kehittämisohjelmista rahoitetut ympäristötukijärjestelmät ei ole olleet muualla Euroopassa käytössä niin kattavasti kuin Suomessa. Tästä syystä tuleva uudistus saattaa vaikuttaa jopa positiivisesti suomalaisen maatalouden kilpailukykyyn, jos kaikki eurooppalaiset viljelijät joutuvat sitoutumaan Suomessa jo käytössä olevien ympäristökuormitusta vähentävien toimien tapaisiin käytäntöihin. Komission esittämät viherryttämistoimet rajoittavat tuotantoa mitä ilmeisimmin eniten juuri EU:n voimaperäisimmillä viljelyalueilla.

5.3. Maatalouden ympäristötuki 2007–2013

Euroopan komissio hyväksyi vuonna 2007 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman vuosille 2007–2013. Maaseudun kehittämistä rahoitetaan Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahoituksesta ja kansallisin varoin. Ohjelmassa on seitsemän vuoden aikana käytettävissä julkisia varoja yhteensä noin 6,6 mrd. euroa, josta kolmasosa on EU-rahaa. Ohjelmassa on neljä toimintalinjaa, joista toimintalinja 2 sisältää maatalouden ympäristötuet ja luonnonhaittakorvaukset sekä ei-tuotannollisten investointien ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin tuet. Toimintalinjan 2 osuus kokonaisrahoituksesta on noin 2,3 mrd. euroa.

Vuonna 2007 käyttöön otettu kolmas ympäristötukiohjelma koostuu perustuesta, lisätoimenpiteistä ja erityistuksista. Perustoimenpiteiden lisäksi A- ja B -tukialueilla vaaditaan lisäksi 1–4 lisätoimenpidettä. C-tukialueella ei lisätoimenpiteitä tarvitse ottaa lainkaan ja enimmillään niitä saa valita kaksi. Suosituinta lisätoimenpiteitä ovat olleet typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla, peltojen talviaikainen kasvi-epiteisyys eri muodoissaan sekä ravinnetaseiden laskenta.

Maatalouden ympäristötuen keskeinen tavoite on vesistökuormituksen vähentäminen. Suurin osa ympäristötukivaroista käytetäänkin vesiensuojelutoimenpiteiden rahoittamiseen. Ensisijaisesti luonnon monimuotoisuutta edistäviin toimenpiteisiin käytetään vain 2–3 % ympäristötukimenoista. Ympäristötuen merkitys monimuotoisuuden edistäjänä on kuitenkin sen rahoitusosuutta suurempi, sillä vesiensuojelua hyödyttävät toimenpiteet (kuten pientareet, suojakaistat, suojavyöhykkeet ja kosteikot) ylläpitävät myös monimuotoisuutta.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman hyväksymisen jälkeen ympäristötuen uudistamista ja kehittämistä jatkettiin ympäristötuen muutostyöryhmäs-

sä. Vuonna 2008 ohjelmaan lisättiin kolme uutta erityistukea: lietalannan sijoittaminen peltoon, turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely ja ravinnekuormituksen tehostettu vähentäminen. Luonnonhoitopeltotoimenpide tuli ympäristötukeen vuonna 2009. Se kehitettiin korvaamaan tilatuen kesannointivelvoitteen poistumisesta johtuvia luonto- ja ympäristöarvojen menetyksiä. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen (Tike) tietojen mukaan vuonna 2011 luonnonhoitopeltoja oli yhteensä 150 393 ha, josta lähes 85 % oli monivuotisia nurmipeltoja.

Vuonna 2010 erityistukiin tehtiin seuraavanlaiset muutokset: Monivaikutteisen kosteikon hoitosopimuksen solmiminen tuli mahdolliseksi myös Merenkurkkuun ja Perämereen laskevien jokivesistöjen valuma-alueilla. Pienialaisten (5–30 aarin suuristen) arvokkaiden perinnebiotooppien kohdekohtainen hoitotuki nostettiin 200 euroon vuodessa, kun aiemmin vuotuinen tuki oli 135 €/kohde. Lisäksi erityistukisopimusten hyväksyttävää enimmäiskustannuksia tarkistettiin (VNa 46/2010).

Vuonna 2010 ei-tuotannollisten investointien enimmäistukea monivaikutteisen kosteikon perustamiseen korotettiin 11 500 euroon hehtaarilta ja vaikutus-alueetta laajennettiin Merenkurkkuun ja Perämereen laskevien jokivesistöjen valuma-alueille. Pienissä (0,3–0,5 ha:n) kosteikko-kohteissa investointituki on kiinteä: 3 226 €/kohde. Ei-tuotannollisten investointien tuki arvokkaiden perinnebiotooppien alkuraivaukseen ja aitaamiseen porrastettiin perinnebiotooppien pinta-alan mukaan. Investointituen suuruus on 1 179 €/ha enintään 3 hehtaarin kohteille, 910 €/ha yli 3 hehtaarin mutta enintään 10 hehtaarin kohteille ja 750 €/ha yli 10 hehtaarin kohteille.

Ei-tuotannollisten investointien tukia monivaikutteisen kosteikon perustamiseen ja arvokkaiden perinnebiotooppien alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä erityistukia monivaikutteisen kosteikon hoitoon ja perinnebiotooppien hoitoon voidaan myön-

tää myös muille tuensaajille kuin viljelijöille Leader-toimintatavan mukaisesti.

Syysviljat hyväksyttiin täyttämään ympäristötuen kasvipeitteisyyssehtoa talvikaudesta 2010–2011 lähtien. Joidenkin perustoimenpiteiden (kuten pientareet ja suoja-kaistat) siirtämisestä täydentäviin ehtoihin on keskusteltu, mutta suuremmat ohjelma-muutokset tapahtuvat vasta seuraavalla ohjelmakaudella vuodesta 2014 alkaen.

Arvioita ympäristötuen vaikutuksista

Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimuksen (MYTVAS 3) vuonna 2010 julkaistusta väliraportista käy ilmi, että ravinnetaseilla mitattu maatalouden ravinnekuormituspotentiaali on ympäristötukikausien aikana jatkuvasti vähentynyt sekä fosforin että typen osalta ennen kaikkea keinolannoitteiden käytön vähentämisen ansiosta. Ravinnekuormituspotentiaalın väheneminen ei kuitenkaan kaikilta osiltaan ole heijastunut maatalouden vesistökuormitukseen. Typpikuormitus on kasvanut lähes kaikilla mallinuksessa mukana olevalla 22:lla Itämereen laskevalle jokivaluma-alueella. Typpikuormituksen nousuun näyttävät vaikuttavan peltoalan kasvu, kotieläintuotannon keskittyminen eli lantamäärien paikallinen lisääntyminen, lannan pintalievituksen lisääntyminen sekä kotieläinten ruokinnan muuttuminen väkirehuvaltaisemmaksi, mikä puolestaan lisää lannan typpipitoisuutta. Sen sijaan fosforikulkeuma jokien valuma-alueilta Itämereen on laskenut koko analysoidun ajanjakson (1985–2006) ajan kaikkialla muualla paitsi Saaristomeren alueella. Ominaisvaikutuksiltaan potentiaalisimmin vesistöjen ravinnekuormitusta vähentävät perustoimenpiteistä peltokasvien lannoitus ja luonnonhoitopellot sekä kasvipeitteisyyteen ja lannoituksen liittyvät lisätoimenpiteet.

Suurimmat uhat luonnon monimuotoisuudelle aiheutuvat varsinaisen viljelykäytön ulkopuolella olevien avoimien tai puoliavoimien alueiden vähenemisestä. Maatalousluonnon monimuotoisuuden

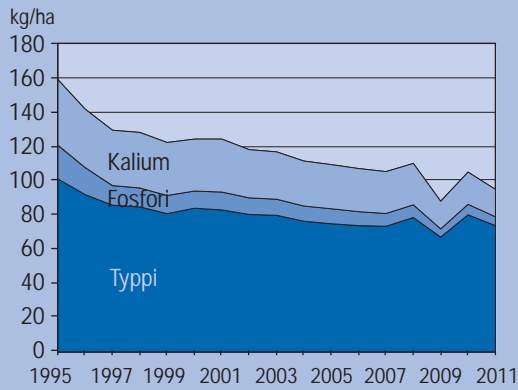
kannalta ominaisvaikuttavuudeltaan parhaimmat toimenpiteet löytyvät erityistukisopimusten joukosta sekä ei-tuotannollisista investoinneista. Pelkät perus- ja lisätoimenpiteet eivät sanottavasti edistä maatalousluonnon monimuotoisuuden säilymistä.

Väliraportin yleisenä johtopäätöksenä on, että ympäristötuen tavoitteet, toimenpiteet ja tukitasot pitää enenevässä määrin sovittaa ja räätälöidä alueellisesti, tuotantosuunta- ja tilakohtaisesti, koska maatalousympäristön tila ja yhteiskunnan tarpeet vaihtelevat huomattavasti alueittain.

5.4. Maatalouden vesien-suojelun tavoitteet

Maatalouden ravinnekuormitus on haja-kuormitusta, joka koostuu yhteensä runsaan miljoonan ominaisuuksiltaan vaihtelevan peruslohkon kuormituksesta. Fyysikaalisten ominaisuuksien kuten kaltevuuden ja maalajin lisäksi lohkojen vesistökuormitukseen vaikuttavat sääolot sekä viljely- ja maanmuokkauskäytännöt. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä (2006) maatalouden ravinnekuormitustavoitteeksi asetettiin vähintään kolmanneksen vähennys vuosien 2001–2005 keskimääräisestä tasosta (fosforin osalta vähennys on noin 3 000 t/vuosi ja typpikuormituksen osalta noin 30 000 t/vuosi). Tämän lisäksi EU:n vesipuitedirektiivi asettaa vesistöaluekohtaiset laatu-tavoitteet. EU:n laajuisen vesipuitedirektiivin tavoitteina on estää pinta- ja pohjavesien tilan heikkeneminen sekä taata vesien hyvä kemiallinen ja ekologinen tila viimeistään vuoteen 2015 mennessä.

Lannoituksella on kiistaton vaikutus maatalouden ravinnekuormitukseen ja siksi se on yksi kuormituspotentiaalın mittareista. Lannoitteiden myynti viljeltyä hehtaaria kohden on vähentynyt vuosina 1995–2011 typen osalta 92,3 kg:sta 73,9 kg:aan ja fosforin osalta 16,1 kg:sta 5,6 kg:aan. Samalla ajanjaksolla hehtaarisadot eivät ole laskeneet, jolloin ravinnetaseet

Lannoitteiden käyttömäärät (kg/ha). Lähde: Tike.

ovat parantuneet huomattavasti. Ravinnekuormituksen vähentämistavoitteet ja maatalouden kannattavuus huomioon ottaen kehityssuunta on ollut oikea. Suomessa noin 90 % maatalouden vesistökuormituksesta syntyy kasvukauden ulkopuolella. Vapaaehtoisen ympäristötukijärjestelmän ja lainsäädännön muutosten avulla eroosiota vähentävää talviaikaista kasvipeitteisyyttä on lisätty ja lannan syyslevitystä pyritty vähentämään.

Maatalouden ympäristöpolitiikan tärkeimpään ohjauskeinoon, ympäristötukeen, tehdyillä pienillä muutoksilla ei tulla saavuttamaan tavoitteeksi asetettua vesistöjen hyvää tilaa vuoteen 2015 mennessä. Erityisesti fosforin osalta maaperä reagoi hitaasti muutoksiin. Tällöin merkittävätkään vähennykset vuotuisessa ravinnetaseessa eivät heijastu välittömästi vesistökuormitukseen. Osaltaan tavoitteiden saavuttamista vaikeuttavat kotieläintalouden keskittyminen ja kasvava yksikkökoko, jolloin lannan mukana peltomaahan tulee fosforia kasvien tarpeeseen nähden liikaa, ja kuormituspotentiaali kasvaa.

5.5. Puheenaiheita ja tulevaisuuden näkökulmia

Tarjouskilpailut maatalouden ympäristönsuojelussa

Viljelijöiden vapaaehtoiseen osallistumi-

seen perustuvia tarjouskilpailujärjestelmiä on ehdotettu erääksi vaihtoehtoksi nykyisenlaiselle ympäristötukijärjestelmälle tai sitä täydentämään. Tarjouskilpailu toteutetaan pääsääntöisesti seuraavasti: Yhteiskunta ilmoittaa mitä ympäristöhyötyjä se haluaa edistää ja pyytää viljelijöitä tekemään tarjouksia ympäristöä kohentavista toimenpiteistä. Viljelijät tekevät tarjouksen ja ilmoittavat kuinka suuren korvauksen he vaativat tehtävistä toimenpiteistä. Yhteiskunta järjestää annetut tarjoukset toimenpiteiden tuottaman ympäristöhyödyn ja kustannusten suhteessa ja valitsee ohjelmaan kohteita paremmuusjärjestyksessä kunnes suojelubudjetti tulee käytettyä. Näin budjettirahat tulevat kohdennettua kustannustehokkaasti. MTT:n johtama tutkimus tarjouskilpailujen sovellusmahdollisuuksista maatalouden ympäristönsuojelutoimenpiteiden kohdentamisessa valmistui vuonna 2011. Hanke sisälsi myös tarjouskilpailupilotin fosforihuuhtoumaa alentavan kipsin levittämisestä pelloille. Hankkeen tulokset osoittavat, että tarjouskilpailut voitaisiin liittää osaksi EU:n yhteistä maatalouden ympäristöpolitiikkaa.

Maatalouden geenivarojen säilyttäminen

MTT:n Maatalouden geenivarojen arvoketju hankkeessa kerättiin kesällä 2011 tietoa geenivaroihin liittyvistä arvoista ja kansalaisten halukkuudesta tukea geenivarojen säilyttämistä Suomessa. Alkuperäiseläinroduista olisi vastaajien mielestä tärkeintä säilyttää suomenhevonen, karjarodut, lammasrodut ja maatiaiskana. Alkuperäiskasvilajikkeista tärkeimpinä säilytettävänä pidettiin vilja-, vihannes-, juures- ja puutarhamarjalajikkeita. Alkuperäiskasvilajikkeet ja -eläinrodut nähtiin arvokkaana osana eliökuntaa, tärkeänä osana maisemaa sekä paikallisen kulttuurin ilmentäjinä. Suomalaisen alkuperäisrotujen ja lajikkeiden säilytysohjelman kannatus laski kotitaloudelle ve-

roina koituvien vuotuisten kustannusten myötä, mutta yli puolet vastaajista kannatti säilytysohjelmaa jopa 300 euron vuotuisella verotasolla.

Lanta, biokaasu ja separointi

Lannasta on tullut ympäristösäädösten kiristymisen myötä usealla tilalla yksikkökoon kasvattamista eniten rajoittava tekijä. MTT:ssä valmistui vuonna 2010 maaja metsätalousministeriön rahoittama lantatutkimusohjelma, jossa haettiin ratkaisuja lannasta aiheutuviin ongelmiin. Jos lietelanta jakeistetaan separaattorilla kiinteään osaan (fosforijae) ja nesteosaan (typpijae), on kasvien ravinnetarpeita paremmin vastaava lannoitus helpompi toteuttaa. Tehokkaat separaattorit ovat kuitenkin kalliita, ja vasta erittäin suurilla lantamäärillä kannattavia investointeja. Myös biokaasun tuotanto vaatii tilamittakaavaa suurempia laitoksia ja syöttötariffin tyypistä tukea ollakseen kannattavaa. Oman vaikeutensa lantaongelmaan tuo myös se, että lanta on määritelty EU:n lainsäädännössä jätteeksi, jolloin polttoprosessin savukaasut tulee analysoida ja epäpuhtaudet puhdistaa. Tästä syystä lannan polttaminen ei käytännössä ole taloudellisesti järkevää maatilamittakaavan polttolaitoksissa.

Itämeren kustannustehokas päästöjen vähentäminen

Itämeren sinileväkukinnot nousevat vuosittain uutisotsikoihin parhaaseen uintiaikaan. Tutkimustulosten perusteella Suomenlahden ja Saaristomeren tila parani tehokaimmin, jos isojen päästölähteiden kuten Venäjän ja Puolan kaupunkien jätevesipäästöt saataisiin paremmin puhdistettua. Pietarin puhdistamattomien jätevesien käsitteilyyn tehtävät investoinnit olisivat myös vähennettyä ravinnekiiloa kohden edullisempia kuin Suomen maatalouskuormituksen vähentäminen Suomenlahden rannikolla. Suomenlahdella paikallisen kuormituksen leikkaaminen näkyisi merialueen vedenlaa-

dussa kuitenkin nopeammin kuin Itämeren pääaltaan valuma-alueella tapahtuvien leikkausten vaikutus. Kotimaisilla päästöleikkauksilla on siis merkitystä ennen kaikkea omille rannikkovesillemme. Suomenlahden ulkoinen ravinnekuormitus on pinta-alaan suhteutettuna kaksin-kolminkertainen Itämeren keskimääräiseen kuormitukseen verrattuna.

Uutena Itämeren fosforikuormittajana julkisuuteen tulivat alkuvuodesta 2012 venäläisen Kingisepin lannoitetehtaan ja fosforikaivoksen päästöt. Joidenkin arvioiden mukaan näistä tulisi yhteensä samansuuruinen fosforikuorma Itämereen kuin koko Suomen fosforipäästöt ovat tällä hetkellä. Asiaa selvitetään ja mittauksia läheisen Luga-joen fosforipitoisuuden määrittämiseksi tehdään suomalais-venäläisenä yhteistyönä.

Maatalouden kuormituksesta käytyä muuta keskustelua

Ilmastonmuutoksen hillitsemisestä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisesta on keskusteltu maatalouden osalta sään ääri-ilmiöiden innoittamana. Suorakylvön ja pitkäaikaisen nurmiviljelyn lisäksi peltoimaan hiilipitoisuutta voitaisiin lisätä sijoittamalla maaperään biohiiltä. Biohiilellä tarkoitetaan puuta tai jotakin muuta korkeassa lämpötilassa hapettomissa tai lähes hapettomissa olosuhteissa hiillettyä biomassaa. Biohiiltä syntyy mm. puuperäisessä biopolttoaineen tuotannossa pyrolyysi-reaktion sivutuotteena.

Haja-asutusalueiden jätevesien käsitteilyvaatimusten muutoksesta käytiin vilkasta keskustelua. Viemäriverkostojen ulkopuoliset haja-asutusten jätevedet ovat maatalouden jälkeen suurin vesistöjen kuormittaja. Kiinteistöjen jätevesijärjestelmän on täytettävä puhdistustehosta asetetut vaatimukset 1.1.2014 mennessä. Eduskunta hyväksyi ympäristövaliokunnan ehdottamat lievennykset haja-asutuksen jätevesisäädöksiin tiukan poliittisen väännön jälkeen vuoden 2011 helmikuun alussa.

Luomutuotanto lisääntyy

Kauko Koikkalainen

Luomuviljely on saavuttanut Suomessa jo varsin vankan jalansijan, mistä kertoo sen noin kahdeksan prosentin tuotantopinta-ala kokonaisviljelyalasta. Luomutuotteiden markkinaosuus on kuitenkin vain puolentoista prosentin luokkaa, mikä viittaa siihen, että tuotantoketju ei toimi ongelmitta.

Maabrändityöryhmä asetti vuonna 2010 tavoitteeksi Suomen luomuviljelyalan nostamisen puoleen koko viljelyalasta vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi maatalouden kehittämisen standardiksi tulisi asettaa luomutuotantomenetelmä. Tehokas luomutuotanto ja ravinnetalous vaatisivat kasvi- ja kotieläintuotannon kiinteämpää vuorovaikutusta ja ravinnekierron nykyistä parempaa järjestämistä.

Luomutuotannon kasvuvauhti tuplattava

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen Luomu 50 -raportin mukaan luomuviljelyn pitäisi lisääntyä kymmenen prosentin vuosivauhdilla, jotta luomutuotannon osuus laajenisi 50 %:iin viljelyalasta vuoteen 2030 mennessä. Tämä olisi kaksinkertainen vauhti viime vuosien kasvuun verrattuna. Maabrändityöryhmän tavoite on haasteellinen, mutta ei kuitenkaan utopistinen – ainakaan kaikilla maataloustuotannon sektoreilla. Luomutuotannon lisääminen edellyttäisi kasvi- ja kotieläintuotannon nykyistä voimakkaampaa integroitumista, jotta luomutuotannon koko potentiaali saataisiin hyödynnettyä. Apilanurmen viljely ja nurmen hyödyntäminen ruuaksi märehäntävien kotieläinten avulla on tehokkaan luomutuotannon perusta näissä ilmasto-olosuhteissa. Ravinnetäydennystä saadaan lisäksi orgaanisesta materiaalista tehdyistä kierrätysravinteista, joiden tutkimus ja käyttö ottavat ensiaskeleitaan.

Luomulla parempi kannattavuus

Luomutilojen kannattavuusseurannasta ilmenee, että luonnonmukainen tuotanto on tällä hetkellä kannattavampaa kuin tavanomainen tuotanto. Parempi kannattavuus perustuu hieman suurempaan tukeen ja luomutuotteista maksettaviin korkeampiin hintoihin.

Luomutuotannon suurempaa tukea perustellaan ympäristönäkökohdilla. Tällä hetkellä luomutuotantoa voidaankin pitää luonnon monimuotoisuutta ylläpitävänä tuotantotapana. Mikäli kotieläintalouden ja kasvintuotannon välinen vuorovaikutus olisi nykyistä tiiviimpi, luomutuotannon ravinnetalous toimisi tavanomaista maataloutta selvästi tehokkaammin.

Luomu ei päädy kuluttajille luomuna

Suomessa luomutuotanto perustuu voimakkaasti nurmiviljelypohjaiseen nautakarjalouuteen. Tällä hetkellä luomutuotannossa on kuitenkin epäsuhta peltoviljelyn sadon ja kuluttajille tarjolla olevien luomutuotteiden kesken: vain osa luomutuotetusta rehusta päätyy markkinoille luomusertifioituna elintarvikkeina. Nykyisin on tavallista, että tilan kasvintuotanto on luomussa, mutta kotieläintuotanto ei, sillä tiukat säännökset nostavat kynnystä aloittaa luomukotieläintuotanto. Tästä syystä valtaosa luomurehusta käytetään luomutiloilla tavanomaisen kotieläintuotannon rehuna. Luomutuotannossa ole-

vista noin 4 000 tilasta kotieläintiloja on noin 1 600, joista vain 570 tilalla on luomutuotantoehdot täyttävää kotieläintuotantoa. Tukien uudelleen suuntaaminen olisikin välttämätöntä, jos luomutuotantoon halutaan enemmän viljelijöitä mukaan.

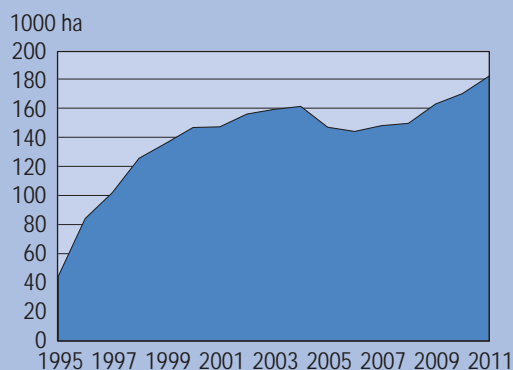
Luomutuotannon potentiaali

Jos luomutuotannon kehittämisen tavoitteeksi asetettaisiin 50 %:n tavoite peltoalasta, kannattaisi tuotanto järjestää siten, että se ottaisi mahdollisimman hyvin huomioon luomun erityispiirteet. Luomun potentiaalin huomioivassa viljelyssä nurmen osuus viljelykierrossa olisi 40 %, leipäviljan 20 %, rehuviljan 30 % ja palkoviljojen 10 %. Keski-sadot saataisiin tällöin noin 20 % korkeammaksi kuin nykyisen luomuviljelyn keski-sadot. Suuremmat sadot saavutettaisiin uusimalla nurmet nykyistä tiheämmin ja laajentamalla palkoviljojen viljelyä. Tällöin kasvien typensaanti turvattaisiin paremmin. Karjanlannan ravinteet hyödynnettäisiin aiempaa tehokkaammin kasvinviljelyä ja kotieläintaloutta yhdistämällä, jolloin viherlannoituksesta typen tuottajana voitaisiin pääosin luopua.

Kokonaissato nykyiseen ei-luomutuotantoon verrattuna olisi noin 20 % pienempi. 50 %:n luomutuotanto-osuudella voitaisiin kattaa puolet leipäviljan kokonaiskulutuksesta sekä 65 % maidon ja naudanlihan kokonaiskulutuksesta. Nautakarjatuotanto voitaisiin toteuttaa lähes nykyisellä tuotantointensiteetillä ja se olisi kokonaan rehuomavarainen – myös valkuaisen osalta. Mikäli maidon ja naudanlihan ohella haluttaisiin tuottaa luomuna myös sian- ja siipikarjanlihaa, voitaisiin tähän kohdentaa enintään 20 % rehuviljasta ilman, että se alentaisi maidontuotantoa. Tässäkin vaihtoehdossa sian- ja siipikarjanliha olisi siis pääosin tavanomaisesti tuotettua. Tätä laajempi rehuviljan osuuden lisääminen luomuviljelykierrossa laskisi voimakkaasti luomun kokonaissatoa, koska lisäviljan tuotanto edellyttäisi viherlannoitusta.

Luomu-puutarhatuotanto tarvitsisi nostetta

Puutarhatuotannon nykyinen luomu-ala on vajaa 1 000 hehtaaria, mikä on noin kuusi prosenttia puutarhatuotannon kokonaisalasta. Suhteellisesti eniten luomutuotantoa on marja- ja hedelmätuotannossa, joiden tuotantoalasta 12 % on luonnonmukaisesti viljeltyä. Luonnonmukaisen puutarhatuotannon ala on pienentynyt viime vuosina vajaan viiden prosentin vuosivauhdilla. Syinä vähenemiseen ovat olleet viljelytekniset ja kasvinsuojelulliset ongelmat, tuotteiden markkinointi- ja logistiikkaongelmat sekä liian pieni taloudellinen kannuste. Nämäkin ongelmat voitaisiin ratkaista, jos löytyisi tutkimus-, koulutus- ja neuvontaresursseja pienentämään yksittäisen viljelijän riskejä luomupuutarhaviljelyn kehittämisessä.

Luomualan kehitys vuosina 1995–2011.

6. MAASEUTU- JA ALUEPOLITIikka

6.1. Maaseutualueiden muutos Suomessa

Suomalainen maaseutu on viimeisten vuosikymmenien aikana käynyt läpi lukuisia muutoksia. Alueellisen työnjaon muuttuminen on vaikuttanut voimakkaasti paitsi koko maamme alueelliseen myös maaseudun sisäiseen erilaistumiseen. Maatalouden rakennemuutoksen aiheuttama maatalojen määrän sekä alkutuotannon työpaikkojen jatkuva aleneminen on korostanut maaseudun muiden elinkeinojen merkitystä työllistäjänä. Tämän rakennemuutoksen voimakkain vaihe oli ohitettu 1970-luvun loppuun mennessä. EU-jäsenyys vuodesta 1995 lähtien on jatkanut maatalouden alueellista keskittymistä Suomessa. Ilmiö on yleinen kaikissa kehittyneissä maissa.

Elinkeinojen rakennemuutosta enemmän on viime vuosikymmenillä maaseutuun vaikuttanut muutos tavassamme käyttää tilaa. Maaseutu on suomalaisille ensi sijassa asumisen ja virkistäytymisen paikka. Alkutuotannon työpaikkojen vähentyessä työpaikat ovat keskittyneet voimakkaasti keskuksiin ja taajamiin. Pysyvä asuminen on kuitenkin keskittynyt hitaammin. Maaseudulla ollaan yhä useammin kakkos-, kolmos- tai muussa vapaa-ajan asunnossa, tai vain pistäytymässä jonkin harrastuksen tai työn tiimoilta. Suomalaiset käyttävät maaseutua aktiivisesti, mutta eri tavoin kuin ennen.

Monipaikkaisuus, eli asuminen tai toimiminen muussa tarkoituksessa (työ, virkistäytyminen) säännöllisesti eri paikkakunnilla on yhä useamman suomalaisen arkipäivää. Sitran MTT Taloustutkimuksella vuonna 2011 teettämän Maaseutubarometrin mukaan 38 prosentilla suomalaisista on kaksoisidentiteetti: he pitävät itseään sekä maalaisina että kaupunkilaisina. Kaksoisidentiteetti näyttää myös olevan yleistymässä puhtaan maalais- tai kaupunkilaisidentiteetin kustannuksella.

Maaseudun työikäisestä väestöstä suurin osa saa elantonsa palveluelinkeinoista, aivan kuten kaupunkienkin asukkaat. Maaseudulla on suhteellisesti jonkin verran enemmän teollisuuden työpaikkoja kuin kaupungeissa. Suurin osa maaseudun työikäisestä väestöstä pendelöi, eli käy töissä jollakin toisella alueella. Kansainvälisesti poikkeuksellinen tapamme käyttää tilaa näkyy esimerkiksi siinä, että Suomella on maailmanennätys kesämökkien tiheydessä: meillä on yksi kesämökki 10 asukasta kohden. Tilankäytön poikkeuksellisuus ilmenee myös siten, että kakkos- tai kolmosasunto voi olla kaupungissa, ja ykkösasunto maalla.

Maaseudun houkuttavuus asuinpaikkana näkyy erityisesti kaupunkien läheisillä maaseutualueilla, joilla asuvat kaikkein hyvinvoivimmat suomalaiset. Näillä alueilla väestö on keskimääräistä työikäisempää, hyvätuloisempaa ja terveempää kuin kaupungeissa tai muilla maaseutualueilla. Muita maaseutualueita ovat ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu. Erottelu on tärkeä, jotta Suomen laajaa maaseutua voidaan jäsentää tarkemmin, ja jotta sen kehityskulkuja voi ymmärtää ja ennakoita.

Maaseudun kolmijako on Suomen maaseutupolitiikassa yleisesti käytetty kuntatyypittely. Kuntatyypitys perustuu monivaiheiseen menetelmään, jossa kuntatyyppeihin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa kuntien maaseutumaisuutta kuvaavat muuttajat, työssäkäyntialueet sekä aluerakennetta, elinkeinorakennetta, maatilataloutta ja kehitysongelmia kuvaavat muuttajat. Maaseututyypitystä varten tehdyn analyysin voidaan katsoa osoittavan alueiden sosioekonomista tilannetta ja kehitystä niin perustellusti, että tyypittelyä käytetään erilaisten kehittämistoimenpiteiden, varsinkin alue- ja maaseutupolitiikan, suunnauksissa ja mahdollisten tukien porrastuksessa.

Suomessa on eurooppalaisessa vertailussa huomionarvoista maaseutuväestön suuri osuus ja harva asutus. Tämä tekee maaseudun kehittämispolitiikasta ja -toimista valtakunnallisesti erittäin merkittäviä. Tuoreimman, vuoden 2006 maaseututyypittelyn tuloksena Suomen 432 kuntaa vuonna 2005 jakautuivat seuraavasti: 58 kaupunkikuntaa, 89 kaupunkien läheistä kuntaa, 142 ydinmaaseudun kuntaa ja 143 harvaan asutun maaseudun kuntaa. Ydin- ja harvaan asutun maaseudun kunnissa asui yli 1,3 miljoonaa suomalaista.

Vuoden 2006 tyypittelyn jälkeen kuntarakennemuutos on ollut maassamme voimakasta: myös tässä käytettävän, vuoden 2011 kuntajaon mukainen kuten myös nykyisen eli vuoden 2012 kuntajaon mukainen kuntien lukumäärä on enää 336. Maaseututyypittelyä kuntaliitosten yhteydessä päivitetään yleisesti siten, että uusi kuntaliittymä saa uuden maaseutuluokituksen sen perusteella, mikä oli kuntaliittymän ”entisistä” kunnista väkirikkaimman kunnan maaseututyypin ennen kuntaliitosta. Koska yksittäinen kunta voi kuulua ainoastaan yhteen maaseudun kolmijaon mukaiseen maaseututyypin, tyypittelyn alueellinen tarkkuusaste heikkenee kuntaliitosten myötä. Kaiken kaikkiaan voimakkaasti etenevä kuntarakennemuutos aiheuttaa suuria paineita kehittää maaseutuluokittelusta paikkatietopohjainen, jolloin alueita voidaan luokitella riippumatta hallinnollisista aluerajoista.

Harvaan asutun maaseudun kunnat keskittyvät voimakkaasti Itä- ja Pohjois-Suomeen sekä osittain myös Keski-Suomeen ja Satakuntaan, jossa on paljon pieniä saaristokuntia. Ydinmaaseudun kunnat taas ovat keskittyneet Etelä- ja Länsi-Suomeen. Kaupunkien läheistä maaseutua on erityisesti eteläisessä Suomessa. Verrattuna ensimmäiseen, vuoden 1993 maaseudun kolmijakoon ja ottamatta huomioon kuntaliitoksia, ydinmaaseutukuntien lukumäärä on vähentynyt merkittävästi, kun taas kaupunkien läheisen ja erityisesti harvaan asutun maaseudun kuntien lukumäärä

on vastaavasti kasvanut. Tämä kertoo osaltaan maaseudulla tapahtuvan kehityksen yhä suuremmasta erilaistumisesta.

Yleisesti voidaan todeta, että alueiden sosioekonomisen tilanteen ja kehityksen perusteella harvaan asutulla maaseudulla aluekehittämisen haasteet ovat käytännössä kaikilla mittareilla mitattuna muuta maata suuremmat. Myös ydinmaaseudun kuntien kehittämisen haasteet ovat huomattavat suhteessa maan keskiarvoon. Sen sijaan kaupunkien läheisen maaseudun tilanne ja kehitys on sosioekonomisten tekijöiden valossa huomattavasti myönteisempi. Siten maaseudun kehitystä tarkasteltaessa maaseudun käsittäminen yhtenä alueena voi antaa harhaanjohtavan kuvan.

6.2. Maaseudun kehittämisen kokonaisuus Suomessa

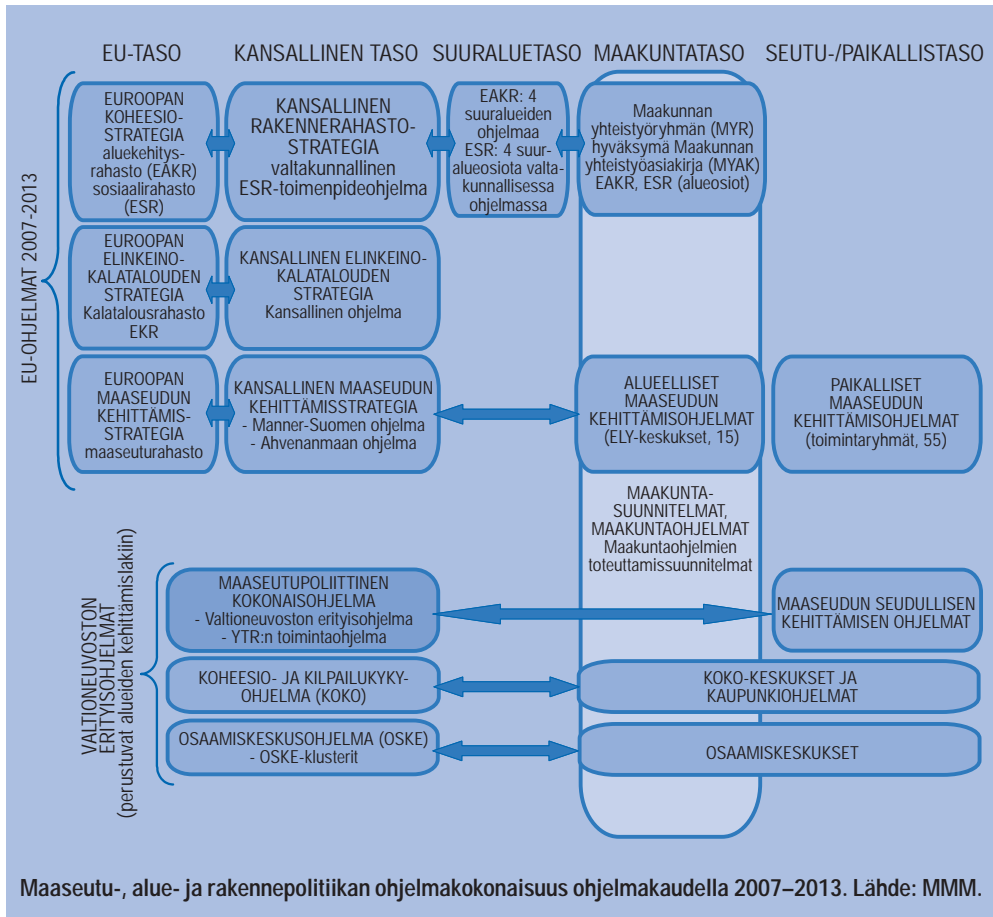
Aluepolitiikan ensisijaisena tavoitteena on alueellisesti tasapainoinen kehittäminen. Maaseutupolitiikan tavoitteena on puolestaan parantaa elämisen edellytyksiä ja lisätä hyvinvointia nimenomaan maaseutualueilla. Varsinaisesti kansallinen maaseutupolitiikka alkoi muotoutua 1980-luvulla tilanteessa, jossa sektoripolitiikkojen myönteiset aluevaikutukset alkoivat ehtyä, ja maaseutuasiat uhkasivat jäädä muiden asioiden varjoon. Maaseutupolitiikalle oli kuitenkin olemassa hyvin vähän resursseja ja valmiita välineitä. Uutena politiikan alana se kehittyi tähän ajan hetkeen sopeutuvaksi ja alue- ja maaseutupolitiikan toimijat, välineet ja painopisteet ovat muotoutuneet keskenään erilaisiksi. Maaseutupolitiikassa korostetaan aluepolitiikkaa enemmän kolmannen sektorin roolia ja paikallistason toimintaa, eri toimijoita sitouttavat ja vahvistavat rakenteet ovat etusijalla, ja käytettyjen rahallisten resurssien vipuvaikutus vahva. Suomen maaseutupolitiikka on kansainvälisesti poikkeuksellisen pitkälle kehittynyt sekä rakenteiltaan että politiikkavälineiltään.

Suomen maaseutua ja alueita yleisemminkin kehitetään ensisijaisesti ohjelma-

perusteisesti sekä EU:n osittain rahoittamalla että kansallisesti rahoitetuilla alueellisilla kehittämisohjelmilla hallinnon eri tasoilla. Kansallinen maaseutupolitiikka on kehittynyt nostamaan maaseutunäkökulman esiin kaikissa niissä yhteiskunnallisissa valinnoissa ja ratkaisuissa, joilla on joko suoraa tai välillistä vaikutusta maaseutuun. 2000-luvun viimeisinä vuosina uudeksi välineeksi kehitettiin maaseutuvaikutusten arviointi, jota tulee julkisella sektorilla käyttää kaikissa asioiden valmistelussa ja päätöksissä, joilla voi olla vaikutusta maaseutuun. Maaseutuvaikutusten arviointi otettiin käyttöön OECD:n tekemän maaseutupolitiikan maakatsauksen suositusten seurauksena.

Maaseudun ja alueiden kehittäminen EU-tasolla perustuu erilaisiin politiikka-

ohjelmiin, jotka laaditaan yleensä kokonaisen ohjelmakauden käsittäviksi. Nyt on meneillään vuosille 2007–2013 ajoittuva ohjelmakausi. Maaseudun kehittämisen kannalta näistä tärkein on Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma, jonka EU-rahoitusosuus tulee Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta eli maaseuturahastosta. Lisäksi rakennerahastojen (ennen kaikkea Euroopan aluekehitysrahaston, EAKR ja Euroopan sosiaalirahaston, ESR) toimenpideohjelmat sisältävät myös maaseutualueita koskettavia tavoitteita. Maaseutu- ja aluepolitiikassa pyritään sovittamaan EU-lähtöiset toimenpideohjelmat ja valtioneuvoston hyväksymät kansalliset erityisohjelmat yhteen siten, että paikalliset erityispiirteet ja tarpeet tulevat otetuiksi huomioon mahdollisimman hyvin.

Maaseutu-, alue- ja rakennepolitiikan ohjelmakokonaisuus ohjelmakaudella 2007–2013. Lähde: MMM.

Suomen maaseutu- ja aluepoliittista kehitystä ohjataan erityisesti maaseudun kehittämisstrategialla, rakennerahastostrategialla sekä maaseutupoliittisella kokonaisohjelmalla. Maaseudun kehittämisstrategian painopistealueita ovat maa- ja metsätalouden harjoittaminen taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä sekä eettisesti hyväksyttävällä tavalla, maaseudun yritystoiminnan kehittäminen sekä paikallisen omaehtoisen toiminnan vahvistaminen. Rakennerahastostrategian päämääränä on vahvistaa kansallista ja alueellista kilpailukykyä, työllisyyttä ja hyvinvointia. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma puolestaan tekee näkyväksi yhteiskunnan eri sektoreilla tehtävien päätösten maaseutuvaikutuksia ja vahvistaa poikkihallinnollista maaseudun kehittämistä.

6.3. Kansalliset maaseutupoliittiset ohjelmat ja niiden rooli Suomen maaseutupolitiikassa

Kansallisen maaseutupolitiikan keskeisin työväline Suomessa on maaseutupoliittinen kokonaisohjelma, joka laadittiin ensimmäinen kerran vuonna 1991. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi -nimellä tunnettu viides maaseutupoliittinen kokonaisohjelma ajoittuu vuosille 2009–2013. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma on ennen kaikkea sen valmistelusta vastuullisen Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) toimintaohjelma.

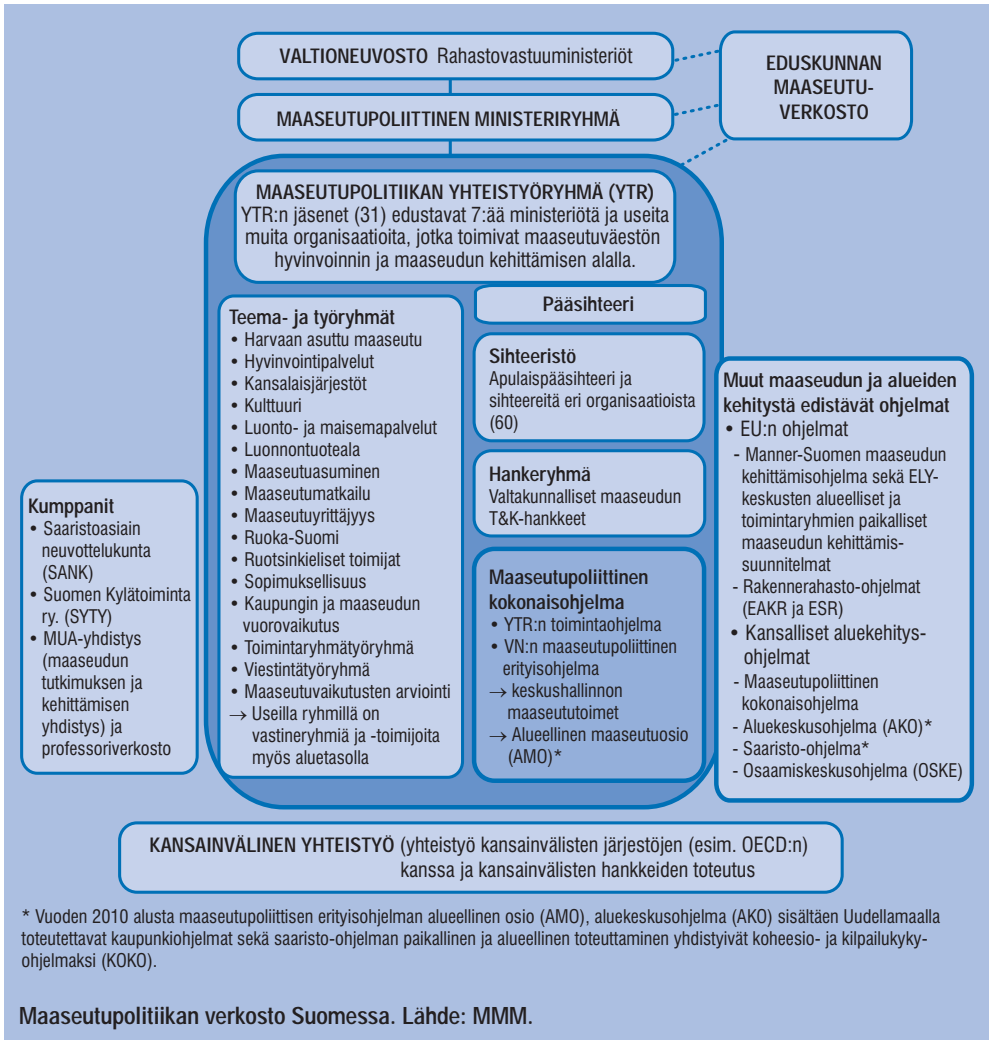
Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma yhdistää ja suuntaa sekä julkisen sektorin ja yksityisen sektorin että kansalaisyhteiskunnan toimia maaseudun kehittämiseksi. Se sisältää laajan kirjon toimia, jotka koskevat eri hallinnonalojen ja yleensä julkisen sektorin lisäksi myös muita tahoja. Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman tavoitteena on taata, että maaseudulla on yleisesti hyvä elää ja tehdä työtä. Samalla pyritään vaikuttamaan siihen, että maaseudun voi-

mavarat ja mahdollisuudet tukisivat entistä paremmin koko maan hyvinvointia ja kilpailukykyä.

Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma sisältää kattavan kuvauksen suomalaisen maaseudun tilasta ja kehittämisen haasteista. Voimassa oleva ohjelma koostuu 15 temaattisesti jaotellusta strategisesta linjauksesta, joihin liittyy yli 140 toimenpide-ehdotusta. Strategiset linjaukset ovat yhdenmukaiset valtioneuvoston maaseutupoliittisen selonteon linjausten kanssa.

Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman valmistelusta vastuullinen YTR on valtioneuvoston asettama yhteistyöelin, jonka jäseniin kuuluu tällä hetkellä seitsemän ministeriötä ja lähes parikymmentä muuta organisaatiota. Tällä hetkellä YTR:n puheenjohtajana toimii maa- ja metsätalousministeriön kansliapäällikkö. YTR:n operatiivinen johto siirtyi Kataisen 1. hallituksen ohjelman mukaisesti TEM:n Aluekehitysosastolle, mutta YTR toimii edelleen valtioneuvostotasoisesti seitsemän ministeriön hallinnonalalla. YTR:n tehtävänä on sovittaa yhteen maaseudun kehittämistoimia ja edistää maaseutuun kohdistettavien voimavarojen tehokasta käyttöä. Yhteistyöjärjestelyllä tuetaan valtakunnallista, alueellista ja paikallista maaseudun kehitystyötä sekä lisätään valmiuksia hyödyntää EU-osarahoitteisia ohjelmia ja muita maaseudun kehittämiskäytäntöjä. Nykyinen YTR on asetettu ajalle 17.7.2008–16.7.2013. Se jatkaa aiemmin toimineiden, sisäasiainministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön nimitämien maaseutupolitiikan yhteistyöryhmien työtä.

Viime hallituskaudella valtioneuvosto antoi maaseutupoliittisen selonteon eduskunnalle. Sitä valmisteltiin rinnakkain maaseutupoliittisen kokonaisohjelman kanssa. Selontekoja annetaan kokonaisohjelmia harvemmin, eikä niissä ole samaa säännöllisyyttä kuin kokonaisohjelmissä. Molemmat jakavat samat keskeiset strategiset linjaukset, mutta kokonaisohjelma on selontekoa konkreettisempi ja laaja-alaisempi.

Konkreettisuutta kokonaisuohjelmaan tuo selontekoa lyhyempi aikajänne (selonteon osalta nykyinen ajanjakso 2009–2020) ja runsas toimenpide-ehdotusten määrä. Selonteossa käsitellään lähinnä valtionhallinnon toimijoita, kun taas kokonaisuohjelma ottaa huomioon myös muun julkishallinnon sekä yksityis- ja kolmannen sektorin.

Valtioneuvoston toukokuussa 2009 antaman maaseutupoliittisen selonteon linjausten toteuttamiseksi valmisteltiin hallituksen maaseutupoliittinen periaatepäätös. Periaatepäätös valmisteltiin selonteosta käytävän eduskuntakeskustelun jälkeen

vuoden 2010 aikana ja siinä otettiin huomioon eduskunnan kannanotot. Vuonna 2011 työnsä aloittanut hallitus päivitti periaatepäätöksen syksyllä 2011 ja tulee antamaan maaseutupoliittisen toimenpideohjelman yhdessä maaseutu- ja kaupunkipoliittisen periaatepäätösten kanssa vuoden 2012 kuluessa.

Valtioneuvoston periaatepäätös maaseudun kehittämisestä 2011 suuntaa ja sovittaa yhteen maaseudun kehittämisen tavoitteita ja toimenpiteitä eri hallinnonaloilla. Periaatepäätöksessä tunnistetaan neljä toimintaympäristön keskeistä haastetta, jotka ovat maaseudun väestön kau-

punkeja nopeampaan ikääntymiseen varautuminen, palveluiden saatavuuden varmistaminen maaseudulla, liikenne- ja tietoliikenneinfrastruktuurin kattavuudesta ja kunnosta huolehtiminen, sekä maaseudun elinkeinojen elinvoimaisuuden edistäminen.

Periaatepäätöksen mukaan maaseutualueiden elinvoimaisuus ja kilpailukykyisyys edellyttävät päätöksiä ja toimenpiteitä, joissa maaseutualueiden erityispiirteet tunnustetaan ja hyödynnetään. Alueiden kehittämiseksi käytössä olevien resurssien vaikuttavuutta luvataan parantaa varmistamalla, että eri sektorit ja eri toimijat toimivat alueilla samansuuntaisesti. Tasapainoisen aluekehityksen ja kansalaisten tasa-arvon katsotaan edellyttävän kehittämistoimien kohdistamista alueiden erilaisten tarpeiden mukaisesti. Periaatepäätös sisältää 18 toimenpidettä maaseudun haasteisiin vastaamiseksi. Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman ja YTR:n roolin hahmottamista maaseutupoliittikan kokonaisuuden kentässä auttavat laajan ja suppean maaseutupoliittikan käsitteet. Laajaan maaseutupoliittikkaan kuuluvat sellaiset eri hallinnonalojen poliittiset linjaukset, päätökset ja voimavarojen suuntaaminen, jotka ylipäätään vaikuttavat maaseudun kehittymisedellytyksiin. Suppeata maaseutupoliittik-

kaa ovat puolestaan ne toimenpiteet, joiden varsinaisena, määriteltynä tarkoituksena on maaseudun kehittäminen. Näitä ovat esimerkiksi EU:n maaseuturahaston alainen maaseudun kehittämissuunnitelma sekä rakennerahasto-ohjelmien maaseutuun kohdistuvat osiot. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma yhdistää suppean ja laajan maaseutupoliittikan toimijoita ja luo kokonaiskuvan maaseudun kehittämisen tarpeista ja keinoista.

Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma edustaa niin kutsuttua maaseutupoliittikan uutta paradigmaa. Sen mukaan maaseutupoliittikan keskiössä on alueperusteisuus: politiikan kohteina ovat maaseutualueet ja niiden toimijat kaikessa monimuotoisuudessaan. Tavoitteena on maaseutualueiden elinvoimaisuuden ja toimintakyvyn parantaminen niiden omista lähtökohdista käsin. Uudelle paradigmalle olennaista on monitasoinen hallinta, joka perustuu yksisuuntaisen keskushallinto-ohjauksen asemesta vuorovaikutukseen hallinnon eri tasojen, kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin kesken. Ero ”vanhaan” maaseutupoliittiseen ajatteluun on ennen kaikkea siinä, ettei maaseutua määritellä maataloudesta käsin. Suomessa on laajoja maaseutualueita ilman merkittävää maatalouselinkeinoa. Maataloudella on roolinsa mukai-

Maaseutupoliittikan vanhan ja uuden lähestymistavan vertailua.

	Vanha lähestymistapa	Uusi lähestymistapa
Tavoitteet	Yhtäläistäminen, maatilan tulot, maatalojen kilpailukykyisyys	Maaseutualueiden kilpailukyky, paikallisten varojen kartuttaminen, käyttämättömien voimavarojen hyödyntäminen
Avainsektori	Maatalous	Useita maaseudun elinkeinoaloja (matkailu, käsityö, maatalous, teollisuus, tietotekninen ala jne.)
Päävälineet	Tuet	Investoinnit
Avaintoimijat	Kansalliset hallitukset, tuottajat ja tuottajaliitot	Hallinnon kaikki tasot (ylikansallinen, kansallinen, alueellinen ja paikallinen), kaikki paikalliset toimijat ja asiantuntijat (julkinen, yksityinen, kansalaistoimijat)

Lähde: Uusitalo 2009.

nen asema maaseutupolitiikan kokonaisuudessa, ja se vaihtelee erityyppisillä maaseutualueilla.

6.4. Maatalouden sosio-ekonominen merkitys maaseutualueilla

Suomalainen maaseutuajattelu oli pitkään maatalouskeskeistä. Syy tähän on suurelta osin historiallinen. Keski-, Etelä- ja Länsi-Eurooppaan verrattuna maatalouden rooli maaseudun runkoasutuksen säilyttäjänä ja taloudellisesti merkittävimpänä elinkeinotoiminnan muotona jatkui selvästi pidempään. Osittain kyse on ollut poliittisista valinnoista, osittain luonnonmaantieteestä ja demografiasta. Toisen maailmansodan jälkeinen, yhteiskunnallisen vakauden lisäämiseksi toteutettu siirtolaisten ja rintamiesten asuttaminen pientiloille lisäsi maataloudesta ainakin osittain toimeentulonsa saavan väestön määrää samaan aikaan, kun muualla kehitys oli täysin päinvastaista. Toisaalta taas harva asutus sekä pitkät välimatkat ja niistä epäsuorasti johtuva (kaupunki)keskusten puute hidastivat uusien toimeentulolähteiden esiinnousua maatalouden rinnalle.

Suomi on edelleen hyvin maaseutumainen maa, jossa maataloudella on monia merkityksiä maaseututyypistä riippuen. Vuonna 2010, vuoden 2011 kuntajajon mukaisesti väestöstämme 36 % asui

maaseudun kolmijaon mukaisella maaseudulla. Se, minkälaisella maaseudulla asutaan, on vähitellen muuttumassa. Tämä heijastuu myös niihin politiikkahaasteisiin, joihin maaseudun kehittämisen olisi pystyttävä vastaamaan.

Etelä- ja Länsi-Suomessa, jossa valtaosa kaupunkien läheisestä maaseudusta sijaitsee, maatalouden harjoittamisen luontaiset edellytykset ovat monipuolisimmat ja parhaimmat. Lisäksi paikallismarkkinat ovat muuhun maaseutuun verrattuna toimivammat. Myös työssäkäyntimahdollisuudet tilan ulkopuolella ovat lyhempien etäisyyksien vuoksi paremmat. Kaupunkien läheisellä maaseudulla itse maataloustuotanto vähenee, ja tilalle tulee tuotannosta irtautunutta korkeamman lisäarvon palvelutoimintaa, kuten hevostaloutta tai maatilamatkailua.

Ydinmaaseutu on puolestaan joko vahvaa maataloustuotannon aluetta tai toiminoiltaan monipuolistunutta maaseutua. Myös ydinmaaseudun kunnista valtaosa sijaitsee eteläisessä ja läntisessä Suomessa. Ydinmaaseudulla suuret keskuskeskukset ovat kauempana, mutta etäisyys keskikokoisiin keskuksiin on kohtuullinen. Tuotteiden ja palvelujen kysynnän sekä tilan ulkopuolella työssäkäynnin kannalta tilanne on kohtuullinen.

Harvaan asuttua maaseutua ovat erityisesti itäinen ja pohjoinen Suomi. Siellä luontaiset olosuhteet rajoittavat eniten

Maatalouden merkitys työllistäjänä ja maatilatalouden tulojen merkitys maatilojen kokonaistuloissa maaseututyypeittäin.

	Kaupunkien läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu	Koko maa
Maatalouden osuus alueen työpaikoista vuonna 2007 (1988)	4,6 % (11,1 %)	11,4 % (21,7 %)	12,0 % (22,6 %)	3,1 % (7,5 %)
Maatilatalouden tulojen osuus maatilojen kokonaistuloista vuonna 2008	36,2 %	41,1 %	48,4 %	41,2 %

* käytetty vuoden 2006 maaseudun kolmijakoa ja 1.1.2010 kuntajakoa.
Lähde: Tilastokeskus.

maatalouden harjoittamista ja mahdollisuuksia. Pitkät etäisyydet haittaavat muuta maata enemmän sekä tilan ulkopuolista työssäkäyntiä että tuotteiden ja palvelujen lähimarkkinointia.

Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston mukaan maatalouden työpaikkojen osuus maaseudun kolmijaon mukaisella maaseudulla vuonna 2008, vuoden 2011 kuntajajolla, oli 9 %, kun osuus vuonna 1988 vastaavalla alueella oli 19 %. Eri maaseututyypin välillä maatalouden merkitys työllistäjänä vaihtelee merkittävästi siten, että kaupunkien läheisellä maaseudulla maatalous työllistää suhteellisesti muita maaseutualueita huomattavasti vähemmän. Lisäksi maatalouden merkitys työllistäjänä pienenee kaikilla maaseututyypeillä ja koko maassa jatkuvasti. Kun vuonna 2008 maatalouden osuus koko maan työpaikoista oli 3 %, vastaava osuus vuonna 1988 oli 7,5 %.

Maatilatalouden tulojen osuus tilojen kokonaistuloista oli 41 % vuonna 2008. Osuus on merkittävin harvaan asutulla maaseudulla ja pienin kaupunkien läheisellä maaseudulla. Maatilatalouden tulojen alaisuuteen sisältyy myös maatilatoiminnan yhteydessä harjoitettava metsätalous sekä maatilatalouden tuloverolain (MVL) alaisuudessa harjoitettava maatilakytkeäntäinen eli monialaisten maatilojen muu yritystoiminta.

Monialaisten maatilojen muusta yritystoiminnasta noin kaksi kolmasosaa tapahtuu MVL:n alaisuudessa ja noin kolmasosa elinkeinoverolain (EVL) alaisuudessa. EVL:n alainen yritystoiminta ei näy maatilatalouden tuloina. Osa maatilatalouden tuloihin luettavista ansioista on siis peräisin muusta yritystoiminnasta. Kaikkiaan noin kolmannes suomalaisista maatiloista on monialainen, eli harjoittaa maa- ja metsätalouden ohella muuta yritystoimintaa.

Maatilat ovat edelleen keskittymässä yhä harvemmille alueille. Voimakkainta maatilojen lukumäärän lasku on viimeisten vuosikymmenien aikana ollut harvaan asutuilla maaseutualueilla, erityisesti Itä-

Suomessa. Toisaalta suurelta osin juuri Itä- ja Pohjois-Suomessa kaikkein suurimpien kehityshaasteiden edessä olevat harvaan asutut maaseutualueet ovat kasvaneet. Maatalouden rakennekehitys koskettaa erityisen voimakkaasti Itä- ja Pohjois-Suomea. Siellä maatalous on edelleen merkittävä työllistäjä, joten maatalouden rakennemuutoksen seuraukset – työn korvaaminen koneilla ja paremmalla tekniikalla – ovat myös kaikkein tuntuvimmat.

6.5. Maaseudun voimavarat väljyydessä ja luonnonvarataloudessa

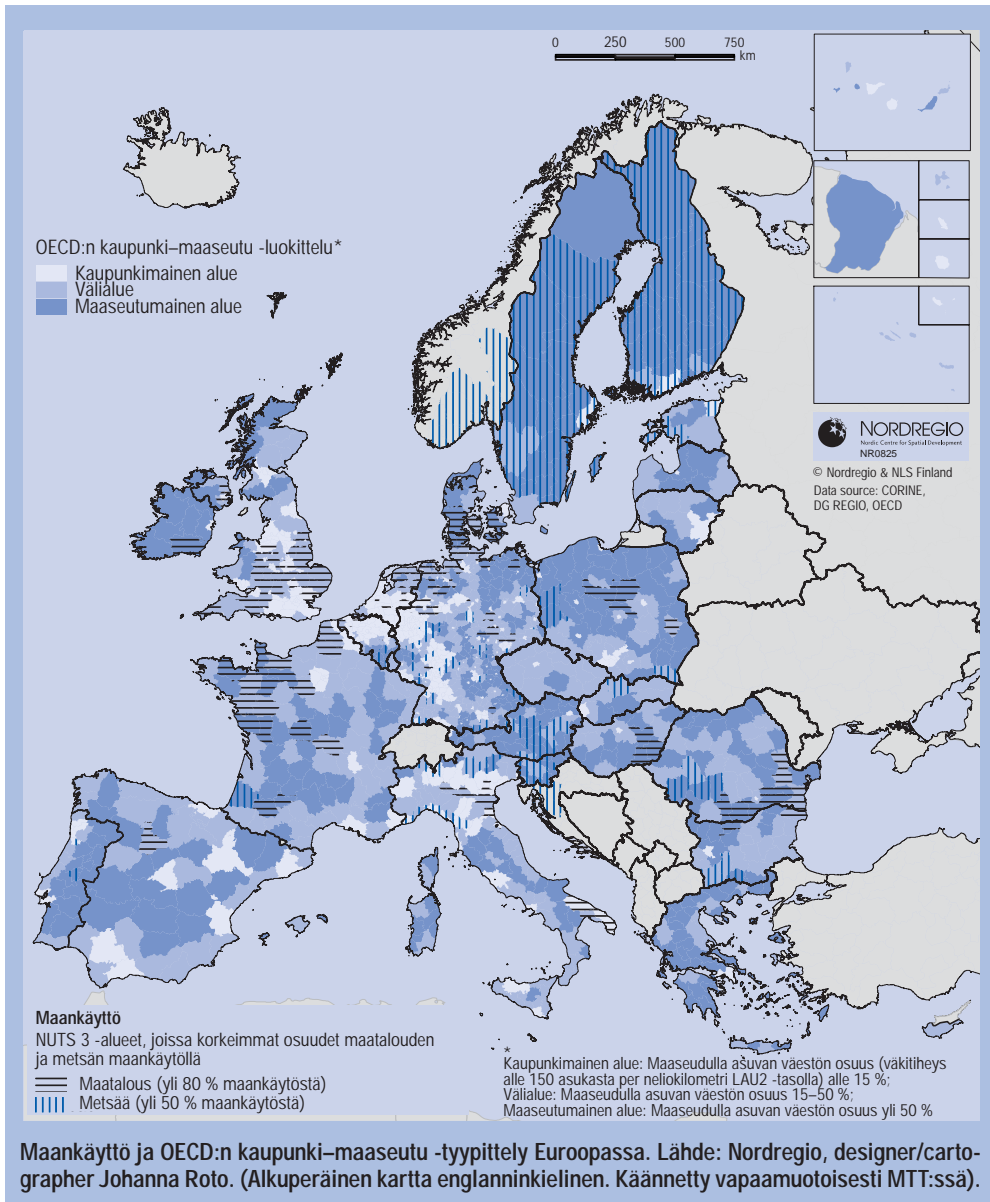
Eurooppalaisessa vertailussa Suomi erottuu ensi sijassa harvan asutuksen maana, jonka eteläisessä osassa on pieni kaupunkimaisen asutuksen vyöhyke. Vain pääkaupunkiseutu sijoittuu EuroStatin tai OECD:n kaupunki–maaseutu -luokittelussa kaupunkimaisimpaan luokkaan. Valtaosa Euroopan maapinta-alasta on EuroStatin luokituksella maaseutumaisesta (kolmasasteisen luokittelun keskimäinen luokka), ESPON-luokituksella kaupunkimaisen ja maaseutumaisen rajatila. Suomi ja muut Pohjoismaat erottuvat metsäisinä ja poikkeuksellisen harvan asutuksen maina. Suomea leimaa muihin Euroopan maihin nähden alhainen väestötiheys, korkea maaseutumaisien alueiden osuus ja pitkät etäisyydet keskimääräistä pienempien kaupunkien välillä. Poikkeuksellista Suomessa on moniin muihin *keskimäärin* harvaan asutuihin maihin verrattuna se, että lähes koko maa on asuttu.

Globaalisti tarkastellen ihmiskunta on kaupungistumassa. Tämä johtuu ensi sijassa väestön liikkeistä kehitysmaissa: kehittyneissä maissa hyvinvointia haetaan hakeutumalla tiheään asutuilta alueilta väljemmille seuduille.

Ihmisten arki rakentuu yhä monimutkaisemmalla tavalla, mikä tulisi alueiden kehittämisessä ottaa aikaisempaa paremmin haltuun. Samalla kun pysyvä asutus on useiden vuosikymmenten ajan keskit-

tynyt, mikä näkyy esimerkiksi taajama-alueilla asuvien osuuden nousuna, taajamien asukastiheys on alentunut ja yhdyskuntarakenteen hajautunut. Yhdyskuntarakenteella tarkoitetaan asunto-, työpaikka-, asiointi- ja virkistysalueiden ja niitä yhdistävän liikenteen ja teknisen huollon järjestelmien muodostamaa fyysistä ja toiminnallista kokonaisuutta.

Muuttovoittoalueita Suomessa ovat kaupungit ja kaupungin läheinen maaseutu, mutta eri syistä. Kaupungeissa väestönliikenne johtuu ensi sijassa kasvaneesta maahanmuutosta ja syntyneiden määrän kasvusta, vähäisemmässä määrin kuntien välisestä nettomuutosta. Suhteellisesti eniten väestö lisääntyi kuitenkin kaupungin läheisellä maaseudulla, ja siellä lisääntymisen syy oli sekä syntyvyys että kuntien väli-

nen muutto, ja hieman vähäisempänä maahanmuutto.

Myös ydinmaaseudulle ja harvaan asutulle maaseudulle kohdistuu maahanmuuttoa, joka on erityisen voimakasta, jos paikakunnalla sijaitsee vastaanottokeskus, laajaa kasvihuonetuotantoa tai se sijaitsee lähellä itärajaa. Miltei kaikissa Ahvenanmaan pienissä kunnissa asui vuonna 2009 huomattavan paljon (9–11 %) ulkomaan kansalaisia. Manner-Suomessa merkittävimmät maaseudun ulkomaalaispaikkakunnat olivat Oravainen (9,4 %), Korsnäs (7,8 %) ja Närpiö (7,0 %). Vertailun vuoksi voidaan todeta, että Helsingissä vastaava luku oli 7,2 %. Keskimääräistä suurempi ulkomaalaisväestön osuus oli vuonna 2009 myös Honkajoella, Maalahdessa, Virolahdella, Tohmajärvellä ja Miehikkälässä.

Harvaan asutulla maaseudulla ja ydinmaaseudulla väestö vähenee, mutta hitaammin kuin noin kymmenen vuotta sitten. Toisin kuin yleisesti oletetaan, väestömäärä ei vähene ensi sijassa maassamuuton seurauksena, vaan siksi, että näillä alueilla kuolee enemmän asukkaita kuin syntyy. Seurauksena ei myöskään ole ensi sijassa näiden maaseutualueiden tyhjeneminen, vaan asutuksen oheneminen, joka on aluepolitiikan haasteiden kannalta aivan eri asia. Vakituisestikin asuttujen neliökilometriuutujen määrä on viimeisen 30 vuoden aikana vähentynyt kokonaisuudessaan vain muutamana prosentina huolimatta asukasmäärän alenemisesta väestötappioalueilla.

Pysyvän asutuksen keskittymisestä huolimatta asuttu alue on Suomessa laajentunut viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana. Kun asutuissa neliökilometriuuduissa otetaan huomioon myös vapaaajan asutus, on asuttujen alueiden määrä kasvanut vuoden 1980 jälkeen yli kymmenellä prosentilla. Väljään tilaan hakeudutaan asumaan, joko vakinaisesti tai osaaikaisesti, ja se on merkittävä hyvinvoinnin lähde. Maaseutualueiden merkityksen on ennakoitu lisääntyvän tulevaisuudessa sekä

yrittäjätoiminnan alueina että pysyvän tai vapaa-ajan asumisen ympäristönä. Molemmat edellyttävät toimivaa infrastruktuuria.

Kun suomalaista maaseutua verrattiin ESPON-ohjelman tutkimushankkeessa muuhun Eurooppaan taloudelliselta suoriutumiseltaan, kävi ilmi, että Suomessa ei päde eurooppalainen aluekehityksen pääsääntö, jonka mukaan hyvä taloudellinen suoriutuminen liittyy vahvasti hyvään savutettavuuteen ja väestön keskittymiseen kaupunkimaisiin keskuksiin. Maaseutumaisuudesta ja huonosta saavutettavuudesta huolimatta suurin osa suomalaisista asuu keskitasoa paremmin suoriutuvilla tai kasvavilla alueilla.

Aluekehityksen valtavirta-ajattelu etenkin EU:ssa mutta myös kansallisesti jäsentää todellisuutta siitä lähtökohdasta, että kaupungit ovat aluekehityksen ensisijaisia moottoreita. Suomen maantiede pakottaa kuitenkin ottamaan huomioon myös muita kehitysteitä, sillä esimerkiksi Itä-Suomen kaupungit ovat niin pieniä ja liian etäällä toisistaan, ja niiden väliset maaseutualueet niin laajoja, ettei kaupunkien aktiviteetti voi riittää koko alueen ajuriksi. Siksi Suomen tapauksessa on pakko ottaa vakavasti myös sellainen aluekehitys, joka perustuu itsenäisten maaseutualueiden potentiaalille ja niihin soveltuvalle toimintatavalle. On tarvetta maaseudun lähtökohdista ja niiden tuntemisesta nousevalle käytännön aluepolitiikalle. Kyseeseen tulevat tällöin esimerkiksi hajautettu energiantuotanto, hajautettu luonnonvaratalous ja edellä kuvattu monipaikkainen asuminen.

Hiljattain toteutettu toinen ESPON-tutkimus (Cafe) ei tue sitä käsitystä, että (kaupunki)seutujen julkisen sektorin rakenteet ja toimintamallit (esimerkiksi työmarkkina-alueen kattavat kunnat) edistävistä alueen kehitystä. Cafe-tutkimuksen perusteella kaupunkiseudun taloudellista kehitystä voidaan edistää hyvin erilaisilla järjestelmillä, mutta lopputulos riippuu paljolti muusta kuin niiden hallintorakenteesta.

Lähteet

- Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) 2010. Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 1/2010. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki. Saatavissa internetistä: http://www.mmm.fi/attachments/mmm/julkaisut/julkaisusarja/newfolder/5pe9soaAU/Mytvas_nettti.pdf
- AC Nielsenin lehdistö tiedotteet.
- Björkroth, T., Frosterus, H., Kajova, M. & Palo, E. 2012. Kilpailuviraston päivittäistavarakauppaa koskeva selvitys – Kuinka ostajavoima vaikuttaa kaupan ja teollisuuden välisiin suhteisiin? Kilpailuviraston selvityksiä 1/2012.
- C.A.P. Monitor. A continuously up-dated information service on the CAP of the EU. Agra Europe. Elinkeinoelämän keskusliitto. Saatavissa internetistä: <http://www.ek.fi>.
- Elintarviketeollisuusliitto. Toimintakertomus vuosilta 2008 ja 2009. Saatavissa internetistä: <http://www.etl.fi/>.
- ETT. Suomen Gallup – Elintarviketieto Oy:n tilastot, markkinakatsaukset, kulutus ja tuotantoennusteet.
- Euroopan komissio 2010. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future. Brussels, 18.11.2010. COM(2010) 672 final.
- Eurooppatiedotus. Saatavissa internetistä <http://eurooppa-tiedotus.fi>
- Eurostatin tilastot. Saatavissa internetistä <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>
- Hevostietokeskus. Saatavissa internetistä <http://www.hevostietokeskus.fi/>
- Huan-Niemi, E., Kull, M., Liesivaara, P. & Niemi, J. 2011. Yhteisen maatalouspolitiikan uudistus: Vaihtoehtoisten tukikriteerien vaikutukset jäsenmaiden rahoitusosuuksiin. MTT Raportti 17. 39 s. Saatavissa internetistä www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti17.pdf.
- Ilmatieteen laitos. Ilmatieteen laitoksen tilastot.
- Kasvistieto oy:n tilastot.
- Kaukoranta, T., Särkkä, L., Näkkilä, J. & Jokinen, K. 2012. Energian käytön ja kasvihuonekaasujen vähentämisen potentiaali kasvihuonetuotannossa. Suomen maataloustieteellisen seuran tiedote (2012):28, 4 p. Maataloustieteen Päivät: Helsinki, 2012. 11.1.2012.
- Kauppapuutarhaliitto ry:n tilastot.
- Kuluttajatutkimuskeskus. Saatavissa internetistä: <http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/>
- Maabrändivaltuuskunta 2010. Tehtävä Suomelle: Miten Suomi osoittaa vahvuutensa ratkaisemalla maailman viheliäisimpiä ongelmia. Maabrändivaltuuskunnan loppuraportti 25.11.2010. Saatavissa internetistä: http://www.tehtavasuumelle.fi/documents/TS_koko_raportti_FIN.pdf
- Maanmittauslaitos. Kiinteistöjen kauppahintatilasto.
- Maaseudun Tulevaisuus -lehti.
- Maaseutumatkailun teemaryhmän tilastot.
- Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007-2010, Maaseutupoliittikan yhteisryhmä YTR. Saatavissa internetistä: <http://www.maaseutupoliitikka.fi>
- Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä YTR. 2009. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009. 200 s. Saatavissa internetistä: <http://www.maaseutupoliitikka.fi>
- Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013. CCI 2007 FI 06 RPO 001. Hyväksytty 10.8.2007. Muutettu 14.4.2008, 23.1.2009, 18.6.2009, 24.11.2009, 7.6.2010. Saatavissa internetistä: http://www.maaseutu.fi/attachments/maaseutu/maaseudunkehittamisohjelmat/ohjelmatkaudelle20072013/5o8EMV39Y/Manner-Suomen_maaseudun_kehittamisohjelma_070610_FI.pdf
- METLA. Metsäntutkimuslaitos. Metsätilastollinen vuosikirja.
- MMM. Maa- ja metsätalousministeriö. Saatavissa internetistä: <http://www.mmm.fi>
- Morrow, R.C. 2008. LED lighting in horticulture. HortScience 43:1947–1950.

OECD:n tilastot. Saatavissa internetistä <http://www.oecd.org>

Paliskuntain yhdistyksen tilastot.

Pinho, P., Jokinen, K. & Halonen, L. 2011. Horticultural Lighting - Present and Future Challenges. *Lighting Res. Technol.* Published online before print November 8, 2011, doi: 10.1177/1477153511424986 (in press).

Ponnikas, J., Korhonen, S., Kuhmonen, H.-M., Leinamo, K. Lundström, N., Rehunen, A. & Siirilä H. Maaseutukatsaus 2011. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3/2011. Saatavissa internetistä: http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/1657/Maaseutukatsaus_2011_www.pdf

Puutarha & Kauppa -lehti.

Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim.) 2010. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. Ympäristöministeriö, Helsinki. Saatavissa internetistä: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=370833&lan=fi&clan=fi>

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tilastot.

Ruokatieto. Ruokatieto Yhdistys ry. Saatavissa internetistä: <http://www.ruokatieto.fi>

Santasalo T. & Koskela, K. 2009. Tukkukauppa Suomessa 2009. Helsinki.

Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan julkaisu. Saatavissa internetistä: <http://www.minedu.fi/OPM/Tiede/setu/julkaisu>

SM. Sisäasiainministeriö. Saatavissa internetistä: <http://www.intermin.fi>

Suomen elintarviketalouden laatustrategia ja -tavoitteet. Saatavissa internetistä: <http://www.laatu-ketju.fi>

Suomen Hippos ry:n tilastot.

Suomen Kylätoiminta ry. Saatavissa internetistä: <http://www.maaseutuplus.fi>.

Suomen Ratsastajainliitto ry:n tilastot.

Suomen säädöskokoelma. Saatavissa internetistä <http://www.finlex.fi/fi/laki/kokoelma/>

Suomen turkiseläinten kasvattajain liiton tilastot.

Suomen ympäristökeskuksen julkaisu. Saatavissa internetistä <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=202&lan=FI>

Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto. Palkkatilasto.

Tike. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Maatilarekisteri, Maatilatilastollinen vuosikirja, Puutarhayritysrekisteri, Tietokappa, Tukirekisteri, Viljavaaka, Hanke 2000-rekisteri. Saatavissa internetistä: <http://www.mmmmtike.fi/www/fi/>

Tilastokeskus. Kansantalouden tilinpito, Kuluttajahintatilasto, Maatilatalouden tulo- ja verotilasto, Maatilatalouden yritys- ja tulotilasto, Suomen tilastollinen vuosikirja, Yritys- ja toimipaikkarekisteri. Saatavissa internetistä: <http://www.tilastokeskus.fi>

Tullihallitus. Ulkomaankauppatilasto.

Työ- ja elinkeinoministeriö. Alueiden kehittämissyksikkö. Valtioneuvoston periaatepäätös maaseudun kehittämisestä. TEM/2360/00.06.02/2010. 24.2.2011. Saatavissa internetistä: http://www.tem.fi/files/29321/VN_periaatepaatos_maaseudun_kehittamisesta.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö. Manner-Suomen ESR-ohjelma-asiakirja 2007-2013. Saatavissa internetistä: http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/tiedostot/asiakirjat/ohjelma_asiakirja_ESR.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM Toimialaraportit, Toimialapalvelu - näkemyksestä menestystä. Saatavissa internetistä: <http://www.temtoimialapalvelu.fi>

Uusitalo, E. 2009. Maaseutu – väliinpuotoajasta vastuunkantajaksi. Maaseutupolitiikan itsenäistyminen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti. Julkaisu 17. 311 s.

Yaran tilastot.

Maatalouden tuottajahintaindeksi ja maatalouden tuotantovälineiden ostohintaindeksi alaindeksineen (2000=100).¹

	Tuottajahinta- indeksi ²	Tuotantovälineiden ostohintaindeksi			
		Yhteensä	Tarvikkeet ja palvelut	Investoinnit	Rakennukset
2011	129,5 ^e	146,0	147,2	141,5	141,5
2010	113,7	130,1	128,1	136,2	134,6
2009	107,2	126,9	124,1	135,2	131,5
2008	119,9	139,5	141,8	134,3	136,6
2007	109,3	122,1	119,1	129,0	132,1
2006	103,2	116,1	113,7	121,6	120,5
2005	98,9	110,8	108,2	116,8	114,0
2004	101,5	107,1	105,1	111,8	109,5
2003	99,0	104,2	102,5	108,1	106,3
2002	103,7	102,8	101,5	105,5	104,6
2001	105,2	102,2	101,8	103,1	102,4
2000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Indeksit perustuvat EU:n indeksiluokituksiin.

² Sisältää myös turkistuotannon.

Lähde: Tilastokeskus.

Eräitä lukuja maatalouden rakenteesta.

	Maatilojen ¹ lukumäärä 1 000 kpl	Tilojen ¹ keskikoko, ha	Maidon- lähettäjien lkm 1 000 kpl	Maatalouden työlliset ² 1 000 henkeä	% työllisistä
2011	10	80	3,2
2010	63	36,7	11	84	3,4
2009	64	35,9	11	88	3,6
2008	66	35,0	12	88	3,5
2007	67	34,4	13	87	3,5
2006	69	33,3	15	90	3,7
2005	70	33,0	16	91	3,8
2004	72	31,5	17	93	3,9
2003	74	30,6	18	99	4,2
2002	75	30,0	19	106	4,5
2001	77	29,1	21	112	4,7
2000	80	28,0	22	118	5,1
1999	24	121	5,3
1998	88	25,0	26	120	5,4
1997	90	24,0	28	130	6,0
1996	94	22,9	30	133	6,3
1995	100	21,7	32	141	6,7

¹ Tuotantotoimintaa harjoittavat ns. aktiivitalat.

² Vuodesta 2005 lähtien toimialaluokituksen TOL2008 mukaan

Lähteet: Tike, Tilastokeskus.

Eläinten lukumäärä kesäkuun laskennan mukaan sekä lehmien keskituotos.

	Lehmiä 1 000 kpl	Keskituotos l/lehmä	Sikoja 1 000 kpl	Kanoja 1 000 kpl
2011 ¹	286	..	1 335	3 304
2010 ¹	289	7 900	1 367	3 394
2009 ¹	290	7 850	1 381	2 926
2008 ¹	289	7 767	1 483	3 190
2007 ¹	296	7 796	1 448	3 134
2006 ¹	309	7 646	1 436	3 103
2005 ¹	319	7 505	1 401	3 128
2004 ¹	324	7 404	1 365	3 069
2003 ¹	334	7 251	1 375	3 016
2002 ¹	348	7 117	1 315	3 212
2001 ¹	355	6 932	1 261	3 202
2000 ¹	364	6 786	1 296	3 110
1999 ¹	372	6 443	1 351	3 361
1998 ¹	383	6 225	1 401	3 802
1997 ¹	391	6 183	1 467	4 152
1996 ¹	392	5 993	1 395	4 184
1995 ¹	399	5 982	1 400	4 179
1994	417	5 869	1 298	4 090
1993	426	5 648	1 273	4 025
1992	428	5 613	1 298	3 969
1991	446	5 619	1 344	4 138
1990	490	5 547	1 394	4 845

¹ 1.5.

Lähde: Tike.

Pääravinteiden myynti peltolannoitteissa lannoitusvuosittain, kg/ha ja hehtaarisato, ry/ha.

	Typpi kg/ha	Fosfori kg/ha	Kalium kg/ha	Ry-sato (ml. oljet) ry/ha
2010–11	73,9	5,6	16,1	..
2009–10	80,3	6,5	18,9	..
2008–09	67,1	5,3	16,2	..
2007–08	78,7	7,8	24,3	..
2006–07	73,5	7,9	24,6	..
2005–06	73,9	8,6	25,3	4 673
2004–05	75,0	9,2	25,9	4 826
2003–04	76,5	9,3	26,4	4 630
2002–03	80,0	9,8	27,8	4 478
2001–02	80,5	10,1	28,3	4 692
2000–01	83,2	10,8	31,1	4 531
1999–00	84,2	10,4	30,5	4 900
1998–99	81,0	11,0	31,1	3 146
1997–98	85,0	11,4	32,6	2 980
1996–97	86,0	11,8	32,5	3 816

Lähde: Tike.

Maatalouden kokonaislaskennan tulokset vuosina 2004–2011e käyvin hinnoin, milj. euroa.

TUOTOT, milj. euroa	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011e
Tiloja edustettuna	71906	69557	69635	67415	66224	64316	62951	61712
Kirjanpitotiloja	903	947	952	977	968	959	940	940
 KOKONAISTUOTTO, milj. euroa 	 4459 	 4593 	 4600 	 4975 	 5034 	 4870 	 5228 	 5478
 Kasvinviljelytuotto 	 419 	 391 	 397 	 742 	 481 	 398 	 601 	 658
Ruis ja vehnä	80	59	80	163	90	59	131	141
Ohra	105	95	111	263	160	124	147	159
Kaura ja muut viljat	49	47	71	129	88	54	101	112
Oljykasvit	16	18	31	28	23	42	57	64
Nurmirehut	36	32	17	72	45	30	72	76
Peruna ja sokerijuurikas	120	127	73	77	64	73	65	79
Palkokasvit ja muut kasvit	13	14	14	10	12	16	28	27
 Kotieläintuotto 	 1556 	 1587 	 1573 	 1627 	 1837 	 1756 	 1757 	 1851
Nautakarjatuotto	1084	1064	1099	1134	1254	1200	1166	1245
Sikatuotto	259	337	302	294	312	329	307	309
Siipikarja	196	167	142	171	228	154	189	195
Lammäs- vuohi- ja hevostuotto yms.	17	19	29	28	42	73	95	102
 Kasvihuone- ja avomaatuotto 	 442 	 444 	 448 	 443 	 478 	 471 	 582 	 569
 Rahoitustuotto 	 14 	 13 	 13 	 13 	 16 	 12 	 12 	 12
 Muu tuotto 	 171 	 219 	 204 	 229 	 252 	 253 	 250 	 327
 Kaikki tuet yhteensä 	 1857 	 1940 	 1964 	 1923 	 1971 	 1980 	 2027 	 2060
CAP-tuet yhteensä	484	509	544	544	564	562	573	614
LFA-tuki ja ymparistötuki	748	750	748	776	791	814	820	833
Kansalliset tuet ja investointituet	626	680	673	603	616	604	633	613
 KUSTANNUKSET, milj. euroa 								
 TUOTANTOKUSTANNUS 	 5819 	 5948 	 5908 	 6110 	 6468 	 6429 	 6602 	 6991
 Tarvikekustannus 	 1516 	 1566 	 1571 	 1605 	 1796 	 1790 	 1789 	 2072
Lannoitteet, kalkitus	178	183	188	192	210	302	203	268
Muut kasvinviljelykustannukset	300	301	278	300	316	318	305	334
Polttoaineet	179	206	238	224	291	242	254	333
Sähkö	113	105	131	133	153	156	219	256
Ostorehukustannukset	455	427	416	432	515	445	441	533
Kotieläinkustannus	292	344	321	324	311	328	367	348
 Konekustannus 	 876 	 906 	 919 	 995 	 1098 	 1084 	 1065 	 1098
Konepoistot	528	543	557	591	656	638	600	596
Muut konekustannukset	348	363	362	404	442	446	465	502
 Rakennuskustannus 	 315 	 317 	 335 	 380 	 394 	 372 	 409 	 410
Rakennuspoistot	262	261	277	321	328	312	342	341
Muut rakennuskustannukset	54	56	59	59	66	60	67	69
 Muu kustannus 	 723 	 746 	 769 	 779 	 822 	 830 	 865 	 965
Vakuutukset	253	260	279	282	284	286	302	308
Kiinteät vuokrat	102	101	106	110	116	126	126	127
Muut poistot	44	45	46	48	48	48	47	47
Muut kustannukset	323	340	338	340	374	370	390	483
 Työkustannukset 	 1782 	 1795 	 1665 	 1633 	 1590 	 1613 	 1611 	 1590
Maksetut palkat	170	154	161	170	177	181	195	198
Palkkavaatimus	1613	1641	1504	1463	1414	1432	1415	1392
 Korkokustannukset 	 606 	 618 	 649 	 718 	 767 	 740 	 865 	 856
Korkokulut	108	109	124	157	168	136	113	108
Oman pääoman korkovaatimus	498	509	525	561	599	605	752	748
 TUNNUSLUVUT 								
TUOTOT, milj.euroa	4459	4593	4600	4975	5034	4870	5228	5478
TUOTANTOKUSTANNUS, milj.euroa	5819	5948	5908	6110	6468	6429	6602	6991
Yrittäjänvoitto, milj.euroa	-1358	-1353	-1304	-1130	-1429	-1558	-1370	-1512
Yrittäjätulo, milj.euroa	752	797	725	894	584	478	797	627
Kannattavuuskerroin	0,36	0,37	0,36	0,44	0,29	0,24	0,37	0,29
Kokonaispääoman tuotto-%	-5,8	-5,5	-4,7	-2,8	-4,2	-5,1	-3,1	-4,1

Maatalouden tuet¹.

EU:N KOKONAAN TAI OSITTAIN RAHOITTAMAT TUET VUONNA 2012, €/hehtaari tai €/yksikkö

Tukialue	A	B	C1	C2	C2pohj.	C3	C4
CAP-TILATUKI, €/ha							
Tilatuki (alueellinen tasatukiosa), €/ha	249,26	203,04	203,04	168,43	168,43	168,43	168,43
Tilakohtaiset lisäosat:							
Sonnipalkkion lisäosa, €/viitekauden eläinmäärä	44,10	44,10	44,10	44,10	44,10	44,10	44,10
Härkäpalkkion lisäosa, €/viitekauden eläinmäärä	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50
Täkkelysperunan lisäosa, €/viitekauden täkkelystonnien keskiarvo	12,38	12,38	12,38	12,38	12,38	12,38	12,38
Maitolisäosa, €/viitemäärättonni	17,14	17,14	17,14	17,14	17,14	17,14	17,14
Sokerijuurikkaan lisäosa, €/perustoituskauden tonni	92,82	92,82	92,82	92,82	92,82	92,82	92,82
Timoteillisäosa ²							
VALKUAIS- JA ÖLJYKASVIPALKKIO³	50	50	50	50	50	50	50
TÄRKKELYSPERUNAPALKKIO	560	560	560	560	560	560	560
CAP-ELÄINPALKKIOT, €/eläin							
Sonni- ja härkäpalkkio	400	400	220	220	220	220	220
Emolehmäpalkkio	160	160	80	80	80	80	80
Lypsylehmäpalkkio	150	150	-	-	-	-	-
Uuhipalkkio ⁴	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5
Teuraskaritsan laatupalkkio ⁵	23	23	23	23	23	23	23
LFA-TUKI, €/ha⁶	150	200	200	210	210	210	210
LFA-lisäosa ⁷ , perusosa	20	20	20	25	25	25	25
, kotieläintilan korotus	80	80	80	80	80	80	80
ELÄINTEN HYVINVOINNIN TUKI, €/eläinyksikkö		Perusehtojen tuki		Lisäehtojen tuki			
Naudat		50,00		17,00–57,00			
Siat		16,00		4,00–23,00			
YMPÄRISTÖTUKI, €/ha		Kasvinviljelytila		Kotieläintila			
Vilja, öljykasvit, valkuaiskasvit, nurmet		93		107			
Ryhmän 1 puutarhakasvit (avomaan vihannekset ym.)		450		450			
Ryhmän 2 puutarhakasvit (marja- ja hedelmäkasvit)		438		438			
Luonnonhoitopellot (monivuotiset nurmipellot)		170		170			
Luonnonhoitopellot (monimuotoisuuspellot)		300		300			
Eräät siemenmaustekasvit		181		181			
Ympäristötuen lisätoimenpiteet (A-, B- ja C-tukialueet): vähennetty lannoitus 10 €/ha, typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla 23 €/ha, lannanlevitys kasvukaudella 27 €/ha, peltojen talviaikainen kasvipeatteisuus ja kevennetty muokkaus 11 €/ha, ravinnetaseet 18 €/ha.							
Vain A- ja B-tukialueilla valittavat lisätoimenpiteet: peltojen talviaikainen kasvipeatteisuus 30 €/ha, peltojen tehostettu talviaikainen kasvipeatteisuus 45 €/ha, viljelyn monipuolistaminen 24 €/ha ja kerääjakasvien viljely 13 €/ha.							
Puutarhatilojen lisätoimenpiteet (A-, B- ja C-tukialueet): typpilannoituksen tarkentaminen puutarhakasveilla 90 €/ha, katteen käyttö monivuotisilla puutarhakasveilla 256 €/ha ja tuhoeläinten tarkkailumenetelmien käyttö 144 €/ha.							
Ympäristötuen erityistukisopimukset: sopimuskaudesta riippuen 56–450 €/tukiyksikkö.							

¹ Mukana ovat keskeisten tuotteiden tuet, eikä taulukko näin ollen kata kaikkia tuia.

² Timoteillisäosa maksetaan koko maassa yhteensä 1,15 milj. €. Tuki jaetaan viitemäärän mukaan, joka riippuu vuosien 2007–2009 myönnetyn tuen keskiarvosta.

³ Palkkion kokonaismäärä on 6,5 milj. €. Palkkion lopullinen taso määräytyy hyväksytyyn kokonaispinta-alan perusteella. Palkkioon oikeuttavia valkuaiskasveja ovat peltoherne (eli ruoka- ja rehuhermeet), härkäpapu ja makea lupiini. Palkkioon oikeuttavat myös edellä mainittujen valkuaiskasvien seoskasvustot, joissa valkuaiskasvien osuus kylvösiemenmäärästä kiloina on yli 50 %. Palkkio maksetaan seuraavista öljykasveista: syysrapsi, syysrypsi, kevätrapsi, kevätrypsi, auringonkukka, öljypellava, öljyhamppu ja ruistankio. Palkkion myöntö edellyttää, että palkkiokelpoisia kasveja ja seoskasvustoja on tilalla vähintään 10 % peltoalasta.

⁴ Maidontuotantoeläimet 8,4 €/eläin. Lisäksi epäsuotuisten maatalousalueiden LFA-lisa on 3,5 euroa uutta kohden.

⁵ Palkkio myönnetään lammis- ja vuohirekisteriin ilmoitettujen teurastusten perusteella karitsoista, joiden ruhopaino on vähintään 18 kilo.

⁶ Kotieläintilaksi katsotaan LFA-tuessa tila, jolla eläintiheys on vähintään 0,4 EY/ha tai tilalla on koko sitoumuskauden vähintään 10 eläinyksikköä ja eläintiheys on vähintään 0,2 EY/ha.

⁷ LFA-tuen lisäosaan kohdistuu leikkauksia maksukattojen vuoksi. Vuonna 2009 tukea maksettiin 98,3 % hehtaarikohtaisesta maksimimäärästä.

		2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Yksikkö	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks
KANSALLISET TUET							
ETELÄ-SUOMEN KANSALLINEN TUKEA, POHJOINEN TUKEA JA KASVINVIJELYYN TUKEA							
Eläinyksikkökohtainen tukeA							
KotieläintukeA emolehmistä							
A ja B	€/ey	77	73	83	83	83	83
C1	€/ey	295	295	300	300	300	300
C2	€/ey	295	295	300	300	300	300
C2pohj. ja saaristo	€/ey	371	371	376	376	376	376
C3	€/ey	446	446	451	451	451	451
C4	€/ey	631	631	636	636	636	636
KotieläintukeA sonneista yli 6 kk							
A ja B	€/ey	199	187	187	187	187	187
C1	€/ey	414	414	414	414	422	422
C2	€/ey	422	422	422	422	430	430
C2pohj. ja saaristo	€/ey	498	498	498	498	506	506
C3	€/ey	574	574	574	574	582	582
C4	€/ey	759	759	759	759	767	767
KotieläintukeA uuhista							
A ja B	€/ey	194	184	184	184	184	184
C1	€/ey	390	390	390	390	390	390
C2	€/ey	398	398	398	398	398	398
C2pohj. ja saaristo	€/ey	474	474	474	474	474	474
C3P1-P2	€/ey	664	664	664	664	664	664
C3P3-P4	€/ey	745	745	745	745	745	745
C4P4	€/ey	956	956	956	956	956	956
C4P5	€/ey	956	956	956	956	956	956
KotieläintukeA lihasiat							
A ja B	€/ey	199	174	*)	*)	*)	*)
C1	€/ey	210	210	**)	**)	**)	**)
C2	€/ey	213	213	**)	**)	**)	**)
C2pohj. ja saaristo	€/ey	293	293	**)	**)	**)	**)
C3	€/ey	293	293	**)	**)	**)	**)
C4	€/ey	293	293	**)	**)	**)	**)
KotieläintukeA kanat							
A ja B	€/ey	201	172	*)	*)	*)	*)
C1	€/ey	201	204	**)	**)	**)	**)
C2	€/ey	204	207	**)	**)	**)	**)
C2pohj. ja saaristo	€/ey	290	293	**)	**)	**)	**)
C3	€/ey	357	360	**)	**)	**)	**)
C4	€/ey	357	360	**)	**)	**)	**)
Broilerit ja lihasiipkarjaemot							
A ja B	€/ey	187	157	*)	*)	*)	*)
C1	€/ey	185	171	**)	**)	**)	**)
C2	€/ey	190	177	**)	**)	**)	**)
C2pohj. ja saaristo	€/ey	277	263	**)	**)	**)	**)
C3	€/ey	277	263	**)	**)	**)	**)
C4	€/ey	277	263	**)	**)	**)	**)

*) Vuodesta 2009 alkaen tukeA on maksettu tuotannosta irrotettuna tukena vuoden 2007 tilakohtaisen viitemäärän mukaan. Vuonna 2009 tukimäärä aleni noin 6,5 % edellisestä vuodesta kotieläintilan hehtaarituki huomioiden. Vuodesta 2012 tukia leikattiin noin 20 %. Vuonna 2012 tukitaso on 110 €/eläinyksikkö.

**) Vuodesta 2009 alkaen tukeA on maksettu tuotannosta irrotettuna tukena vuoden 2007 tilakohtaisen viitemäärän mukaan. TukeA maksettiin vuoden 2008 suuruisena 200 eläinyksikköön saakka. C1 ja C2 tukialueilla tämä vastaa 286 emakkoa tai noin 867 lihasikapaikkaa (oletuksena kolme tuotettua erää vuodessa), kanoilla noin 16000 kanapaikkaa ja broilereilla 42000–43000 eläinpaikkaa. Yli 200 eläinyksikön ylittävältä osalta tukeA on sama kuin tukialueilla A ja B. Vuonna 2012 tukeA leikattiin alle 200 eläinyksikön tiloilla 6–10 % ja yli 200 eläinyksikön tiloilla noin 20 %. Vuonna 2012 tukitaso on pienillä tiloilla 171 €/eläinyksikkö C1 alueella, 254 €/eläinyksikkö C2 alueella, 263 C2 pohj. alueella ja 281 €/eläinyksikkö C3 ja C4 alueilla.

	Yksikkö	2007 €/yks	2008 €/yks	2009 €/yks	2010 €/yks	2011 €/yks	2012 €/yks
Pohjoiset teurastustuet							
Teurastetut sonnit C3–C4							
P1–P2	€/teur.eläin	131	131	131	131	131	131
P3–P4	€/teur.eläin	182	182	182	182	182	182
P5	€/teur.eläin	333	333	333	333	333	333
Teurastetut hiehot							
A ja B	€/teur.eläin	135	144	114	144	144	144
C1	€/teur.eläin	269	269	269	299	299	299
C2	€/teur.eläin	269	269	269	299	299	299
C2pohj. ja saaristo	€/teur.eläin	318	318	318	348	348	348
C3	€/teur.eläin	360	360	360	390	390	390
C4	€/teur.eläin	446	446	446	476	476	476
Maidon tuotantotuki							
A ja B	snt/l	3,5	3,2	3,1	3,1	3,2	3,1
C1	snt/l	8,4	8,3	8,1	8,0	8,0	8,0
C2	snt/l	9,0	9,1	8,7	8,7	8,7	8,7
C2pohj.	snt/l	10,1	10,1	10,0	9,7	9,7	9,7
C3P1	snt/l	13,1	13,1	13,0	12,7	12,7	12,7
C3P2	snt/l	14,8	14,8	14,7	14,4	14,4	14,4
C3P3-P4	snt/l	17,4	17,4	17,4	17,0	17,0	17,0
C4P4	snt/l	22,1	22,1	22,2	21,7	21,7	21,7
C4P5	snt/l	31,1	31,3	31,4	30,9	30,9	30,9
Kasvinviljelyn tuki							
C1-tukialue ¹							
Vehnä	€/ha	57	47	47	47	47	38
Ruis	€/ha	112	112	112	150	150	150
Mallasohra	€/ha	70	70	70	-	-	-
Öljykasvit	€/ha	100	100	100	120	120	120
Tärkkelysperuna	€/ha	133	133	133	133	133	133
Avomaanvihannekset	€/ha	348	348	348	348	348	348
Peltokasvit ilman viljoja	€/ha	100	100	100	120	120	120
C2- ja C2P-tukialueet ¹							
Vehnä	€/ha	57	47	47	47	47	38
Ruis	€/ha	112	112	112	150	150	150
Mallasohra	€/ha	70	70	70	-	-	-
Öljykasvit	€/ha	27	27	27	47	47	47
Tärkkelysperuna	€/ha	133	133	133	133	133	133
Avomaanvihannekset	€/ha	348	348	348	348	348	348
Peltokasvit ilman viljoja	€/ha	27	27	27	47	47	47
C3- ja C4-tukialueet							
Avomaanvihannekset	€/ha	348	348	348	348	348	348

¹ C-alue Pohjoinen tuki.

		2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Yksikkö	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks
Etelä-Suomen erikoiskasvituki							
A- ja B-tukialueet							
Tärkkelysperuna	€/ha		105	100	100	100	100
Avomaanvihannekset	€/ha		105	100	100	100	100
Kotieläntilan hehtaarituki							
A- ja B-tukialueet							
	€/ha		33	30	30	36	37
Sokerijuurikkaan kansallinen tuki							
	€/ha	267	350	350	350	350	350
Yleinen hehtaarituki viljelyalalta C2–C4							
Viljat ja muut peltokasvit							
C2, C2P ja saaristo	€/ha	30	30	30	33	33	33
C3	€/ha	46	46	46	49	49	49
C4	€/ha	97	97	97	100	100	100
Muut kasvit							
C2, C2P ja saaristo	€/ha	35	35	35	33	33	33
C3	€/ha	51	51	51	49	49	49
C4	€/ha	102	102	102	100	100	100
Nuorten viljelijöiden hehtaarituki C1–C4							
	€/ha	36	36	36	36	36	36
Kasvihuonetuki A ja B							
yli 7 kk							
	€/m ²	11,3	11,3	11,0	10,9	11,4	11,1
2–7 kk							
	€/m ²	4,1	4,0	4,0	4,4	4,4	4,1
Kasvihuonetuki C1 ja C2							
yli 7 kk							
	€/m ²	11,3	11,2	11,7	12,3	11,1	11,4
2–7 kk							
	€/m ²	4,8	4,3	4,3	4,7	4,9	4,4
Kasvihuonetuki C2P							
yli 7 kk							
	€/m ²	11,3	11,3	13,2	11,7	12,3	11,4
2–7 kk							
	€/m ²	4,3	4,3	4,3	4,7	4,9	4,4
Kasvihuonetuki C3–C4							
yli 7 kk							
	€/m ²	11,3	11,3	11,2	11,7	12,3	11,4
2–7 kk							
	€/m ²	4,3	4,3	4,3	4,7	4,9	4,4
Puutarhatuotteiden varastointituki							
A- ja B-tukialueet							
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	€/m ³	11,0	13,6	14,2	14,2	14,2	14,2
Muut varastot	€/m ³	6,8	8,4	8,8	8,8	8,8	8,8
C-tukialueet							
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	€/m ³	14,2	14,2	14,2	14,2	14,2	14,2
Muut varastot	€/m ³	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8
Eläinyksiköiden muuntokertoimet kansallisissa tuissa							
Eläinyksikkö	Eläinyksikkö			Eläinyksikkö			
Emolehvät	1	Kutut	0,48	Sorsa- ja fasaaniemot, tarhatut		0,013	
Emolehmäehot, yli 2 vuotta	1	Emakot, karjut	0,7	Hevoset			
Emolehmäehot, 8 kk–2 vuotta	0,6	Kanat, mukaan lukien emokanat	0,013	- siitostammat (hevoset ja ponit)		1	
Sonnit ja härät, yli 2 vuotta	1	Broilerit	0,0053	- suomenhevoset, vähintään 1 vuotta		0,85	
Sonnit ja härät, 6 kk–2 vuotta	0,6	Broileriemot	0,025	- 1–3-vuotiaat muut hevoset ja ponit		0,6	
Uuhet	0,15	Hanhi-, anka- ja kalkkunaemot	0,026				
Eläinyksiköiden muodostaminen lihasikojen, nuorien siitosemakoiden, nuorien siitoskarjujen, kalkkunoiden, hanhien, ankkujen sekä tarhattujen sorsien ja fasaanien osalta							
13 teurastettua lihasikaa	1 ey	585 teurastettua ankkua		1 ey			
13 siitokseen myytyä nuorta emakkoa tai karjua	1 ey	1 375 teurastettua tarhattua sorsaa		1 ey			
223 teurastettua kalkkunaa	1 ey	1 375 teurastettua tarhattua fasaania		1 ey			
325 teurastettua hanhea	1 ey						

MTT Taloustutkimuksen julkaisuja

- No 98 Lehtonen, H. 2001. Principles, structure and application of dynamic regional sector model of Finnish agriculture. 265 p.
- No 99 Vihinen, H. 2001. Recognising Choice. A Study of the Changing Politics of the Common Agricultural Policy through an Analysis of the MacSharry Reform Debate in Ireland and the Netherlands. 247 p.
- No 100 Peltola, J. 2002. Three Approaches to Mathematical Models for Finnish Natural Resource Management. 97 p.
- No 101 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2002. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2002. 94 s.
- No 101a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2002. Finnish Agriculture and Rural Industries 2002. 94 p.
- No 102 Jansik, C. 2002. Determinants and Influence of Foreign Direct Investments in the Hungarian Food Industry in Central and Eastern European Context. An Application of the FDI-Concentration Map Method. 312 p.
- No 103 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2003. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2003. 94 s.
- No 103a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2003. Finnish Agriculture and Rural Industries 2003. 94 p.
- No 104 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2004. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2004. 94 s.
- No 104a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2004. Finnish Agriculture and Rural Industries 2004. 94 p.
- No 105 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2005. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2005 - Kymmenen vuotta Euroopan unionissa. 94 s.
- No 105a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2005. Finnish Agriculture and Rural Industries 2005 - Ten Years in the European Union. 94 p.
- No 105b Niemi, J. & Ahlstedt, J. (red.). 2005. Finlands lantbruk och landsbygdsnäringar 2005 - Tio år i Europeiska unionen. 94 s.
- No 106 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2006. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2006. 96 s.
- No 106a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2006. Finnish Agriculture and Rural Industries 2006. 96 p.
- No 107 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2007. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2007. 96 s.
- No 107a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2007. Finnish Agriculture and Rural Industries 2007. 96 p.
- No 108 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2008. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2008. 96 s.
- No 108a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2008. Finnish Agriculture and Rural Industries 2008. 96 p.
- No 109 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2009. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2009. 96 s.
- No 109a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2009. Finnish Agriculture and Rural Industries 2009. 96 p.
- No 110 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2010. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2010. 96 s.
- No 110a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2010. Finnish Agriculture and Rural Industries 2010. 96 p.
- No 110b Niemi, J. & Ahlstedt, J. (red.). 2010. Finlands lantbruk och landsbygdsnäringar 2010. 94 s.
- No 110c Ниemi, Ю, Альстедт, Я. и Синисало, А. (ред.). 2010. Сельское хозяйство Финляндии 2010. 103 с.
- No 111 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2011. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2011. 96 s.
- No 111a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2011. Finnish Agriculture and Rural Industries 2011. 96 p.
- No 112 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2012. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2012. 96 s.
- No 112a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2012. Finnish Agriculture and Rural Industries 2012. 96 p.

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2012
ISBN 978-951-687-162-5 (Painettu)
ISSN 1798-5897 (Painettu)

Vammalan kirjapaino Oy
2012

